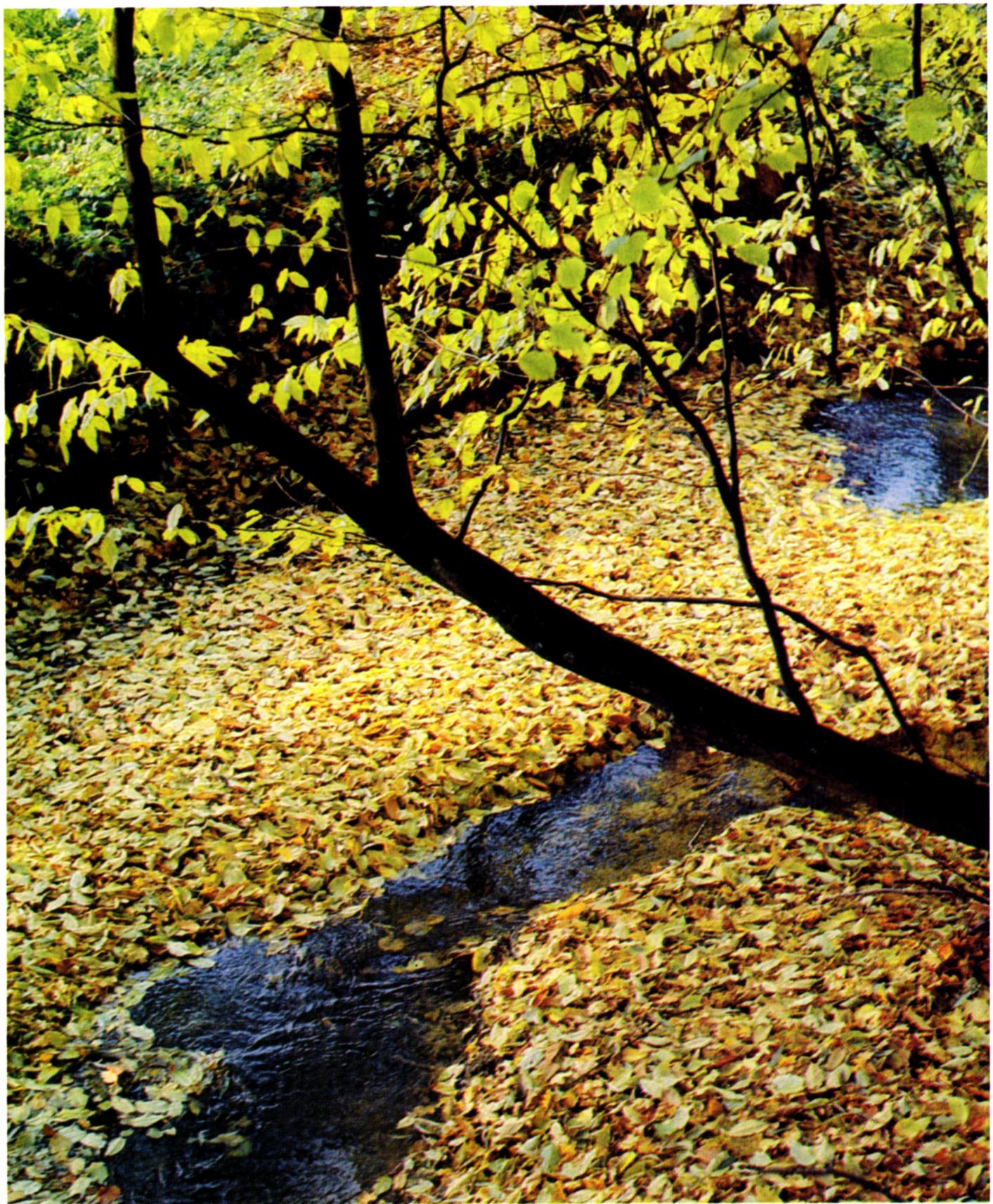

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS ☆ OKTÓBER ☆ PAŹDZIERNIK 1995 ☆ Č. 10 (449) CENA 70 GR. (7000 ZŁ)

Druhého ročníka Dňa slovenskej kultúry na Orave v polovici augusta tohto roku sa už tradične zúčastnil tanečný súbor mažoretek z Prievidze. Podrobnejšie o tomto peknom podujatí píšeme na str. 16-17.
Foto: J.Šternogá

V ČÍSLE:

Krajanská mládež na slovenskom veľvyslanectve	2-3
Vyprahnutá Orava	4
Folkór - večne živý?	5
Odišli od nás: Anton Špyrka a Jozef Bonk	6
Prvý zážitok z Oravy	7
Najlepší z najlepších	8
Matičná schôdza na Orave	9
Medzi Veľkou a Malou Lipnicou	10-11
Spomienky belianskeho farára	12
Zbojnícke chodníčky	13
Ostrý, ale dobrý richtár	14
Kedy karta?	15
Deň slovenskej kultúry na Orave	16-17
Poviedka na nedeľu	18-19
Čitatelia-redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

ORGAN TOWARZYSTWA
SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN SPOLKU
SLOVÁKOV V POĽSKU)
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca
Zarząd Główny TSP

Sponsor
Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespół
Peter Kollárik, Jozef Pivovarčík

Spoleczne kolegium doradcze
Augustín Andrášák, Žofia Bogačíková,
Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lídia Mšalová, Anton Pivovarčík

Skład i łamanie
„IKTUS”

Druk
Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów

Towarzystwa:

1 miesiąc - 70 gr (7.000 zł)
kwartalnie - 2.10 zł (21.000 zł)
rocznie - 8.40 zł (84.000 zł)

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

NOVÝ KOSTOL NA SPIŠI

Nevšednej udalosti sa dožili obyvatelia Čiernej Hory od Tribša, kde sa v nedeľu 6. augusta konala veľká cirkevná slávnosť konsekrácie tamojšieho nového kostola Premenenia Pána. Vysviacka prilákala do tejto neveľkej obce stovky, a možno tisícky veriacich zo širokého okolia, ba aj zo Slovenska.

Budovanie od základov

Čierne Hora na Spiši ako celok patrí k pomerne veľkým lokalitám. Obýva ju okolo 1500 obyvateľov slovenskej a poľskej národnosti. Administratívne tvorí jednu obec, ale z cirkevného hľadiska sú to dve farnosti. Časť Čiernej Hory - od Tribša (Zahora), kde sa konala naša slávnosť, tvorí samostatnú farnosť, kým druhá časť obce, od Jurgova, patrí k jurgovskej farnosti.

V minulosti Čierňohorci od Tribša chodievali do kostola v Tribši, čo predstavovalo, najmä z vyšného konca obce (Šoltýštva), vyše štvorkilometrovú vzdialenosť. Chodili peši, a na dôvazok často museli v kostole stáť. Sedeli domáci - Tribšania. Preto nečudo, že to bol prvý impulz k samostatnosti. Rozhodli sa, že si postavia malú kaplnku. Bolo to v roku 1948, teda krátko po vojne. Možno, že už vtedy snivali o väčšom kostole. Začali zvázať prvé stavebné materiály, medziiným biele okrúhlice z nedalekej riečky Bialky. Vzhľadom novú kaplnku zasvätili P.M. Fatimskej. Čierňohorci boli spokojní so svojou novou kaplnkou. Avšak čas a nedokonalosť výstavby spôsobili, že cez okrúhlice začala pretekáť dažďová voda. Situáciu bolo treba riešiť.

Nový kostol

S nápadom výstavby nového kostola prišiel nový administrátor čierňohorskej farnosti, otec Hubert Kasztelan, ktorý vystriedal predošlého kňaza H. Lezszykánskeho. Nový kňaz svoj nápad nedržal dlho v hlave, ale ho pohotovo ohlásil medzi obyvateľmi. Čierňohorci pochybovali, že by si v súčasnom nie ľahkom období mohli dovoliť taký špás, tým viac, že farnosť má len okolo 410 osôb. Aby zmobilizoval prekvapených farników, kňaz sám pristúpil k výstavbe. Zvázať tehly, robil cementové spojivo, preosieval piesok a pod. Pomaličky sa začali k nemu pridávať ďalší a ďalší farníci. Nakoniec sa do práce zapojila celá obec. 21. mája 1993 začala skutočná výstavba kostola. Stará

kaplnka bola obtočená silnými, základovými múrmami. Zároveň bol založený výbor pre výstavbu kostola. Aby sa predišlo akýmkoľvek podozreniam, patril doň jeden predstaviteľ z každej dománnosti. Kňaz H. Kasztelan založil pamätnú knihu, v ktorej je presne zaznamenané, kto - čo na výstavbu kostola poskytol. Zoznam donátorov je pomerne veľký. Za každého z nich bude v novom kostole odbavená sv. omša.

Odkázaní na seba

Stavať je ľahko, keď sú peniaze - hovorieva sa na Spiši. Ako sa ukázalo, otec H. Kasztelan bol dobrým menedžerom. Dal dokonca vytlačiť farebný kalendár na tento rok. Dostal ho každý, kto prispeval na výstavbu kostola. Ako sa dozvedáme, pred a počas celej výstavby v čierňohorskej farnosti a okolitých dedinách na Spiši a Podhalí zozbierali takmer 800 miliónov starých zlôtých. Významne sa k tomu pričinili, za významnej pomoci našej krajanky Alžbety Heldákové, vystúhalcov z cudziny. Zozbierali od nich okolo 40 tisíc amer. dolárov. Pri výstavbe kostola pomáhali skoro všetci farníci, ktorí odpracovali svojpomocne nespočetné množstvo hodín. Bol to vari najväčší vklad Čierňohorcov pre svoju obec.

Výstavba rýchlo napredovala. Už na Vianočné sviatky roku 1994 sa mohli veriaci, aj keď ešte len medzi lešeniami, zhromaždiť vo svojom novom kostole. Čo sa stalo s pôvodnou kaplnkou? Tú jednoducho za tri dni rozobrali. Zachoval sa z nej len vchod, v ktorom umiestnili drevenú sošku P.M. Fatimskej a klačiacich, regionálne oblečených pastierikov. Do nového kostola prenesli celý oltár Premenenia Pána a organ, ktorý zrekonštruoval majster hudobných nástrojov z Rzeszowa. Vo svojom odbore sa skutočne vyzná. Mal som sa možnosť o tom presvedčiť na vlastné uši počas slávnosti.

Vysviacka

V nedeľu 6. augusta bolo na ceste do Čiernej Hory naozaj rušno. Celá cesta bola zaplnená autami a chodcami. Ani nečudo, ved' takáto slávnosť sa na Spiši koná zriedka. Priležitosť bola dvojčasová, okrem vysviacky kostola sa v obci konal aj výročný odpust. Na nedeľňajšiu vysviacku v Čiernej Hore prišli nespočetní hostia: medzi nimi krakovský metropolita Franciszek kardinál Macharski, ktorý koncelebroval slávnostnú

Pohľad na nový kostol

sv. omšu spojenú s vysviackou, novosączský vojvoda Wiktor Sowa, senátor poľského parlamentu F. Bachleda-Księdzulorza, primátor Nového Targu C. Borowicz, vojt bukowskej gminy Franciszek Jezierczak, a ďalší. Ako sa dozvedáme, na slávnosť mal vrah prísť aj prezident PR L. Wałęsa, lenže... trošku neskoro dostal pozvanie. Otec Hubert poslal až päť tisíc pozvánok. Niekoľko z nich - ako nám povedal - aj do susedných slovenských farností.

V novom kostole hrala známa dychovka z Jurgova, Kasinku Małej a spevácky zbor z Bukowiny Tatrzańskiej. Pekné počasie a posledné teplé dni to horočného leta nepochybne prispeli k atraktívnosti slávnosti v Čiernej Hore, na ktorú budú obyvatelia iste dľho spomínať. Hlavné však je, že sa dokázali zmobilizovať a v tak krátkom čase vystavat nový kostol.

Na záver, po vyše dvojhodinovej pobožnosti v novom kostole, sa pozvali hostia (vyše 200 osôb) streli na oneskorenom obede, ktorý pripravil vynikajúci šefkuchár a organizátor rôznych veľkých podujati v obci T. Chudáček.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Kardinál F. Macharski počas posviacky kostola

Slávnosti sa zúčastnili početní kňazi a veriaci zo širokého okolia

Naša mlad' v rezidencii veľvyslancu SR

Počas stretnutia - sprava: veľvyslanec M. Servátkova, tajomníčka J. Burianová, riaditeľ J. Budziniak a konzul M. Baláž

KRAJANSKÁ MLÁDEŽ NA SLOVENSKOM VEĽVYSLANECTVE

Nebol to náhly nápad, ale neustála myšlienka, ktorá sa vynárala pánovi veľvyslancovi Mariánovi Servátkovi vždy, keď bol medzi krajanmi. Prvýkrát ju nahlas sformuloval na 9. zjazde SSP, zdôrazňujúc tak malé zastúpenie mladých ľudí v spoločensko-politickom dianí Spolku. Aby prispel k aktívite a oživeniu záujmu mládeže o Slovensko, materskú krajinu jej otcov a dedov, vyslovil pozvanie mladej slovenskej inteligencie do Varšavy.

K realizácii došlo 18. augusta t.r. Zájazdu sa zúčastnili prevažne žiaci študujúci na stredných školách na Slovensku, ako aj absolventi posledného ročníka základných škôl. Ústredný výbor SSP repre-

zentovali Šéfredaktor Života Ján Šternog a predseda OV na Orave Robert Kulaviak.

Ranné vtáčiky

Boli sme nimi všetci, pretože autobus sa z Oravy púšťal už o tretej ráno. Mládeži to neprekážalo, švitorila a spievala až do Varšavy. Mnohí boli v hlavnom meste po prvýkrát, preto J. Šternog využil voľné chvíle medzi programom, ktorý pripravilo veľvyslanectvo a snažil sa zvedavým žiakom ukázať niekoľko zaujímavostí. Ako prvý bol Łazienkovský park s charakteristickou sochou F. Chopina, oranžé-riami a divadelnou scénou na jazere. Mládež mala dobrú príležitosť porovnať si získané vedomosti so

skutočnosťou. Atrakcií bolo viac, ale nepredbichajme udalosti. Nasledovalo

prijatie na slovenskej pôde

- teda Veľvyslanectve SR vo Varšave. Našu delegáciu privítala I. tajomníčka veľvyslanectva Jana Burianová, konzul Marián Baláž, riaditeľ Slovenského inštitútu vo Varšave Ján Budziniak a pridelenec obrany major Ivan Macko. Postupne nás oboznámili so svojimi funkiami a mládež sa tak dozvedela základné informácie o zastupiteľskom orgáne v cudzej krajine. Tak napríklad pán veľvyslanec musí zastupovať prezidenta SR Michala Kováča pri rôznych rokovaniach na najvyšej úrovni a politických i kultúrnych podujatiach. Zaujímavý bol pre našu mládež aj prísný diplomatický protokol, s ktorým nás oboznámila J. Burianová.

Viesť kultúrny inštitút nie je jednoduché a už vobec nie začínať s jeho činnosťou v hlavnom meste - domýšľali sme si zo slov riaditeľa J. Budziniaka. Celá kultúrna činnosť sa riadi podľa základných kultúrnych dohôd medzi Slovenskom a Poľskom, podpísaných na 5 rokov. Slovenský inštitút otvorí 20. septembra v rámci Dňa slovenskej kultúry vo Varšave.

Naši hostitelia vyzvali mladých krajanov, aby ich oboznámili so svojimi problémami, v riešení ktorých radi pomôžu. Ostýchavo sa ozvalo niekoľko hlasov, ktoré reprezentovali takmer všetkých. Študenti na Slovensku platiat vysoké poplatky za lekárské prehliadky, poistné, majú problémy s dokladmi pri vybavovaní dlhodobého pobytu.

S veľkou iniciatívou vyšiel v ústrety mladčí konzul M. Baláž, ktorý vyjadril ochotu prísť do Krakova, alebo na Spiš a Oravu a potvrdiť niektoré doklady už na mieste.

Mládež v televíznom štúdiu Polsatu počas nahrávania programu

Ďalšie prekvapenie - návšteva medzinárodného letiska Okęcie

Večer trochu inak

Krátka pred šiestou hodinou popoludní sme sa zjavili pred rezidenciou pána veľvyslanca, ktorý nás pozval na priateľské stretnutie a pohostenie. Mládež sa vyobliekala a trpezivo čakala, kým sa presne o Šiestej otvorila brána a všetkých osobne privítala pán veľvyslanec Marián Servátko.

Ružovo-zelený salón v príjemných pastelových farbách sa naplnil spiškou a oravskou mládežou. Jej nesmelé jazyky čoskoro rozviazali milé slová p. veľvyslanca, ktorý vyzdvihol dôležitú úlohu mladej krajanskej generácie, pokračovateľky a nositeľky slovenského národného povedomia v Poľsku.

KRÁTKO ZO SPIŠA

Na Spiši hniezdi niekoľko bocianich rodín, medziiný aj vo Fridmane. 19. augusta nastala v obci krátká prestávka v dodávke elektrickej energie. Spôsobili ju štyri mladé bociany, ktoré neopatrné sadli na vedenie vysokého napäťa, čo spôsobilo skrat. Podľa očitých svedkov mladé, života neskúsené bociany zhoreli na popol. Škoda.

***

Nedečania začali konečne opravu vozovky na tamojšom moste, ktorá spôsobovala ľažkosti najmä motoristom.

***

Novým riaditeľom Nedeckého zámku je odnedávna Roman Kochanowicz z Varšavy. Vystriedal Stanisława Michalczuka, ktorý po osemnástich rokoch práce vo funkcií riaditeľa odišiel na zaslúžený dôchodok. Novému riaditeľovi prajeme veľa zdaru a úspechov. (jp)

***

Falštiňania sa už oddávna pripravujú k výstavbe oplotenia okolo svojho kostolíka. Povedali nám, že peniaze pre tento cieľ by aj boli, chýbajú však pracovníci, ktorí by oplotenie urobili.

už aj vďaka príjemnej neformálnej atmosfére, ktorú navodili pán veľvyslanec M. Servátko, 1. tajomníčka J. Burianová, konzul M. Baláz a riaditeľ J. Budziniak.

Žeby už maturita?

Druhý deň sme si trošku privstali, aby sme pred maturitou v televíznom štúdiu v Polsate, mohli vystúpiť na vežu Paláca kultúry a pozrieť si panorámu Varšavy.

V Polsate skladal skúšku dospelosti náš pán veľvyslanec a krajská mládež mu v tom pomáhala. M. Žigmundová ho vykrúcali pri čardáši a ostatní maturovali zo spevu. Nikomu sa ani nesnívalo, že uvidí pravé štúdio a základie natáčania programov.

Popoludnie sme strávili v Slovenskom inštitúte, ktorý sa pripravuje na slávnostné otvorenie. Donedávna slovenskú kultúru (len čiastočne) predstavovalo československé kultúrne stredisko, a preto je pozoruhodné, že sa slovenskému veľvyslanectvu podarilo v tak krátkom čase získať a adaptovať priestory pre Slovenský inštitút. Jeho lokalita - v samom jadre mesta - zaručuje dobrú návštevnosť, takže koncepcia riaditeľa postupne predstavovať jednotlivé regióny Slovenska, bude mať divákov.

Okrem informačného centra a neveľkej viacúčelovej sály sa tu nachádza predajňa, knižnica a slovenský klub.

Polhodinový „skok“ na staré mesto a krátka výprava na medzinárodné letisko ukončili dvojdňovú návštevu Varšavy. Mládež bola spokojná a zostáva nám len veriť, že si snahu a pozornosť slovenského veľvyslanectva (o.i. hradilo nocľah) budú vážiť a nezabudnú na slová, ktoré im adresoval pán veľvyslanec.

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

Na pamiatku z Łazienkovského parku

VYPRAHNUTÁ ORAVA

Koncom augusta oravské vodovody kvapali z posledného. „Tropické“ horúčavy nevládli len v dusných mestských uliciach, ale aj na stráňach a v údoliach Jablonskej gminy.

Roľníci zvážali vysušené obilie pred už-už hroziacou búrkou, ktorá sa však niekoľkokrát nasucho prehnala niekde obd'aleč a studne a vodné nádrže märne čakali na svoj chýbajúci prídel.

- Odkedy žijem v Harkabuze, ešte si nepamäťam na také malé vody - hovorí krajan František Harkabuz. - Máme gravitačné studne a niekde už prameň vysychá. Nedaj bože, aby bola ešte aj suchá jeseň, nemali by sme ani požiar čím zahasiť.

F.Harkabuz je veliteľom miestnej požiarnej jednotky, a preto mu sucho robí dvojnásobné starosti. Majú modernú motorovú striekačku, ktorá si vyžaduje silný vodný zdroj. Inak sa zavzduší a pokazi sa.

Osvedčená rada

Veľká voda v potokoch je na dedine potrebná aj pre niečo iné. Spĺňa totiž úlohu odpadových košov a čiastočne aj kanalizačných odtokov. Z generácie na generáciu sa odovzdáva „dobrá skúsenosť“ - ved' voda všetko odplaví. Aj roľník sa naučil, že umelohmotné obaly z hnojív, alebo nápojov, sa nedajú spáliť, ani na hnoj vyhodiť. Kam teda s nimi, ked' dedina nemá kontajnery na smeti? V Harkabuze sice jeden je, ale len pred školou. Dolný koniec dediny - Oleszówka - má k nemu ďaleko. A tak teda dva potoky, ktoré sa tu zlievajú, posilnené výdatnou búrkou, majú čo niesť.

Úroda napodiv dobrá

Je to snáď nadmorská výška, ktorej Harkabuzania vdŕia za celkom slušnú úrodu. Vydarila sa pšenica, jačmeň aj ovos. A zemiačky, čím boli vyššie na kopci, tým boli väčšie a krajšie.

Vo vysýchajúcim koryte riečky sa deti môžu bicyklovať

František Harkabuz v miestnej krajanskej klubovni

Obilie si zatiaľ v stodolách „včasuje“, kým patrične nepreschne, aby sa mohlo mlátiť.

Tohoročné leto vraj bolo na Orave akésie zvláštne. Ľudia si povrávajú, že už zaniklo žiarenie po černobylskej katastrofe, pretože povyliezel taký hmyz, ktorý sa už niekoľko rokov neukázal. A tá hadia háved! Citlivejšie oravské dievky sa báli seno obracať a obilie viazať.

Okno do sveta

- ako novú cestu nazýva F.Harkabuz, dedine zhľtila celý ročný rozpočet. A keby len im, ale aj Podsrniu a Bukowine-sídlišku. A ceste k tomu nový úsek cesty ani nie je na území Harkabuza, ale Podsrnia. Všetky tri dediny sa zložili, aby mohli postaviť aspoň dva kilometre. Dúfali, že im pomôže vojvodstvo, čakali však märne. V takejto finančnej situácii bude 7-kilometrový úsek urobený až o tri roky a dediny nebudú môcť zatiaľ investovať do ničoho iného.

Harkabuzanov trápi okrem cesty aj výstavba hasičskej zbrojnice, ktorá by slúžila aj ako spoločenský dom. Začiatkom budúceho roka sa budú musieť na dedinskej schôdzi spoľočne rozhodnúť, čo je dôležitejšie.

- Nemáme kde robiť schôdzku - stáže sa dlhorčný činiteľ F.Harkabuz. - Zatiaľ sme v škole, ale zábavy a svadby sa tam nepatri robiť. A doma je to pri tol'kých ľuďoch nebezpečné.

Občanov Harkabuza láka nová výstavba aj preto, že už majú pozemok, ktorý si požiarinci kúpili od majiteľky Rozálie Grzybaczevej ešte pred 30 rokmi. Ale zákonov neznali, si ho úradne neprepísali na meno požiarnej jednotky. Teraz musia celú vec riešiť súdne, aby mohli začať stavať. Našťastie si majitelia pozemok nenárokujú.

V budove by boli dve miestnosti pre lekára a zubára, ktorí im už roky chýbajú. Prijímaliby aspoň raz týždenne. Aj Gminný úrad v Rabe Wyżnej slúbil finančnú pomoc. Už aj preto, že Harkabuz je poslednou dedinou v gmine, ktorá nemá ešte postavenú poriadnu hasičskú budovu.

Škola a krajania

Zišlo by sa aj oplotenie školy, ktorá sa nachádza tesne pri ceste. Deti si cez prestávku vybiehajú najradšej tam a nešťastie predsa nespí. Na dolnom konci dediny chátra pod holým nebom zvyšná časť kovového oplotenia z cintorína, ktorá by sa na tento účel akurát hodila. Ale nie sú peniaze ani na betónové základy. Možno sa podarí niečo vyprosiť novému riaditeľovi J.Labuzovi, ktorý prevzal školu v Harkabuze v tomto školskom roku.

- Snáď sa podarí zmeniť aj situáciu s vyučovaním slovenčiny - tajne dúfa krajan Harkabuz. - Jediným východiskom by bolo, aby niekto z ústredného výboru SSP zvolal u nás v škole schôdzku a porozprával sa s rodičmi. Ja takú autoritu nemám, aby som si to mohol dovoliť. Vedenie Spolku by sa malo starať práve o školstvo. Iba tak sa oživí a obnoví naše hnutie. Mládež bez slovenčiny nebude spievať v kostole, ani si nezaloží súbor.

Je to pravda, že v teréne zanikli autority, na ktoré boli naši krajania tak zvyknutí, ale treba sa trochu pozrieť aj do vlastných rodín.

Text a foto: VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

FOLKLÓR - VEČNE ŽIVÝ?

Zápas o kultúru

Kto vyhráva v zápase o kultúru dnešného vi-deka: folklór, alebo expanzívnejšie disco polo? Zatiaľ to vyzerá na remízu, ale sú aj obce, ktoré si hrdo bránia to svoje a nedajú sa z ringu len tak ľahko vyšvať. K takým patria aj Krempachy. Tradičné zvyky, obrady, ale aj zábavy si dnešná generácia prispôsobila svojmu temperamentu - na páračky sa chodí v rifliach, pri stavani májov chlapci značkujú cestu k svojej milej väpnom a nie pilinami a na zelené sviatky pália pneumatiky miesto tradičnej vatry.

Krempašania sa vždy vedeli dobre zabaviť. V 70-ych rokoch tancovali v ľudovom súbore Spolku Slovákov, ktorý združoval tanečníkov z troch obcí - Novej Belej, Jurgova a Krempách. Na začiatku ho viedol krajan Milan Cervas, neskôr František Kovalčík, ktorý plnil úlohu kultúrneho inštruktora spišského obvodu.

- A kolko sa vtedy hrávalo divadie! - spomína si F. Kovalčík - Svedomie, Tri vrecia zemiakov, Dve ženy...

Dávajú šancu mladým

Ľudový súbor sa neskôr rozpadol, ale tanec a piesň zostali. Ved' krajania naďalej organizovali fašiangové stretnutia, páračky, ohrávanie májov, vatry. Nikoho nebolo treba prosiť. Stačilo heslo a ženy sa samé púšťali do pečenia koláčov, mladí do organizovania zábavy.

- Dávame šancu mladým - tvrdí F. Kovalčík - Ja som vo výbere najstarší a budem musieť odísť, lebo sú mladší, šikovnejší. Mojim snom je zorganizovať divadlo. Skúšal som to už päťkrát, možno sa mi na šiesty podarí...

F. Kovalčík má pre začiatok pripravené dve hry - drámu Záveje a veselohru Ulička. Pri výbere sa inšpiroval predstavením slovenských ochotníkov z Podzámkoku, ktorí Krempašanov navštívili v júli tohto roku.

Zelený javor

V novembri 1989 sa v Krempachoch zišlo 60 mladých ľudí, aby založili spišský folklórny súbor.

Súbor Zelený javor na scéne jablonského amfiteátra. Foto: J. Špernoga

Mária Wněková

Autorkou myšlienky bola Mária Wněková, ktorá súbor vedie dodnes.

- Môj brat hovorí, že by som za folklór aj dušu dala. Tahá ma k tomu, rada spievam a tančujem - tvrdí dvadsaťpäťročná vedúca. Súbor dnes vystupuje pod názvom Zelený javor a nic je zaregistrovaný ani pri Dome kultúry, ani pri Spolku Slovákov v Poľsku.

- Polovicu krojov máme z Domu kultúry, polovicu zo Spolku. Sme regionálnym súborom, ktorý má vo svojom repertoári slovenské piesne - hovorí M. Wněková.

Zelený javor nemá zatiaľ žiadneho sponzora.

- Nejde mi o plat - vysvetľuje M. Wněková - Máme iba dva páry chlapčenských topánok a čardáš sa predsa nedá tančovať v krpcoch. Na starých fotkách vidno, že dnešné kroje sú značne zjednodušené. Na pánskych vestách bolo napríklad voľakedy až 26 gombíkov, dnes zostało 6. M. Wněková by sa chcela vrátiť k pôvodnému oblečeniu, ale kde na to vziať peniaze?

Tvorivé skúšky

Z pôvodných 60 tanečníkov dodnes zostało 18 - 6 párov a speváčky.

- S chlapcami je vždy problém - vysvetľuje M. Wněková. - Dievčatá tančujú oveľa radšej.

Vek tanečníkov sa pohybuje od 15 do 20 rokov. Vystupovali už v Novom Sáči, Jablonke, Ludzmiere, Detve.

- Na Slovensku sa tančuje inak - hovorí M. Wněková - Prevládajú stylizované tance, takže choreograf má voľnejšie ruky.

Zelený javor si pripravuje dva programy - jeden na sút'aže, kde treba dodržať pôvodnú, tradičnú formu tanca a jeden pre divákov, kde sa môžu pochváliť tvrdou cvičenou technikou. Tanečníci nacvičujú spolu s novoborskou kapelou v zložení - František Šurek, Wiesław Nowobilski a Alojz Dluhý.

Takto majú istotu, že každý krok zapadne presne do hudobného rytmu. Skúšky nie sú poznámené strojenosťou, mladí sa nenútene zapájajú do tvorby tanečného motívu, navrhujú Márii Wněkovej svoje nápady. Cvičia v kultúrnom dome dva, až tri razy v týždni po tri hodiny. Na skúškach občas chýba Marek Brija a Mária Žigmundová, ktorí študujú na Slovensku, ale kedže sú to podľa slov vedúcej súboru veľmi šikovní tanečníci, ľahko dobehnú zameškané.

Na spišskú nôtu

Spišský folklór je špecifický: po spišskej dokážu vraj zaspievať iba Spišiaci. Keď to skúša goral z Podhalia, chýba mu typická čardášová mäkkosť. Mária Wněková spieva každú pesničku inak. Pred štyrmi rokmi nahrala v Krakove kazetu spišských ľudových piesní, teraz sa naplno venuje súboru.

- Program nie je problém. Koniec koncov tvoríme ho na skúškach všetci spoločne - vysvetľuje M. Wněková. - Chýbajú nám kontakty a cesty, ktoré vždy prinášajú ozivenie a inšpiráciu. Radi by sme nadviazali spoluprácu s nejakým súborom na Slovensku.

Zdá sa, že folklór sa v Krempachoch dobre drží. Najdôležitejšie je, že sú mladí ľudia, ktorí majú chut' spievať a tančovať a že ich rodičia v tom podporujú.

Text a foto:
BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

5. augusta 1995 zomrel vo Veľkej Lipnici-Privarovke jeden z najstarších krajánov na Orave, 96-ročný

ANTON ŠPYRKA

Odišiel od nás obetavý krajančík, spoluzakladateľ nášho Spolku, propagátor Života, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

MS SSP v Privarovke

ANTON ŠPYRKA

Suchý text smútočného oznámenia ani zdála nedokáže predstaviť pravdivý obraz človeka, ktorý nás opustil, a zvýrazniť jeho osobnosť. A tou Anton Špyrka skutočne bol.

Narodil sa 14. augusta 1899 v chudobnej roľníckej rodine Márie a Antona Špyrkovcov. Ako najstarší z troch súrodencov od malička sa musel priúčať roľníckemu povolaniu a ľažajkej práci na gázovstve. Keď ukončil 7 rokov, rodičia ho zapísali do školy, v tom čase maďarskej, ktorú navštievoval 4 zimy. Rodičia, praví oravskí Slováci, naučili ho však aj po slovensky, ba dali mu i niekoľko kníh, aby si rodňu reč zdokonaloval. Ako neskôr sám spomínal, boli to Nábožné výlevy a svätojovitešské kalendáre.

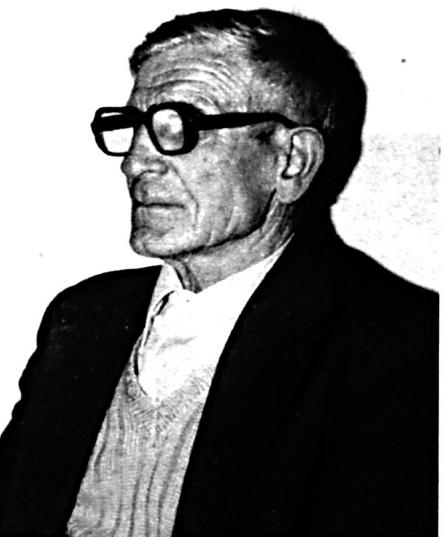
Osud nebol k mladému Antonovi veľmi láskavý. Sotva prekročil trinásť rokov, zomrel mu otec. Onedlho vypukla prvá svetová vojna, ktorá neskôr aj jeho, ledva 17-ročného mládence, schmatla do svojich pazúrov. Dostal sa až kdesi do Kragujevaca, odkiaľ ho po krátkom zaškolení poslali na taliansky front. Bol dobrým vojakom a čoskoro si vyslúžil čatársku hodnosť a niekoľko vyznamenaní, ale aj... rán. Koniec vojny ho zastihol doma, kde bol práve na rekonvalescencii.

29. augusta 1995 nás navždy opustil 79-ročný krajan z Podsrnia

JOZEF BONK

Odišiel od nás zaslúžilý činiteľ nášho Spolku, spoluzakladateľ MS v Podsrni, dobrý manžel, otec a starý otec. Čest' jeho pamiatke!

MS SSP v Podsrni

JOZEF BONK

Keď som bola v marci u krajanana Jozefa Bonka na návštive - presne na jeho meniny - ani som netušila, že sa rozprávame naposledy. Sedel obklíčený svojimi blízkymi, ktorí mu tak isto prišli zablahoželať. Zapájal sa do rozhovoru, ale keď len mohol, zvŕtal reč na

vyučovanie slovenčiny v Podsrni. S výrazným pocitom zodpovednosti si na sklonku života uvedomoval jej fundamentálny význam pre

Skočíkoch, kde pripravovali prvé zoznamy členov a ukladali plány budúcej činnosti. Napokon na jar 1948 bola založená Miestna skupina Spolku vo Veľkej Lipnici. Anton Špyrka sa pochopiteľne stal členom jej výboru, v ktorom mu hned zverili funkciu tajomníka a neskôr, v roku 1960, dokonca predsedu. Patril k najaktívnejším činiteľom, bol iniciatívny a vo veľkej miere prispel k otvoreniu slovenského vyučovania vo Veľkej Lipnici-Skočíkoch.

Veľká Lipnica je, ako vieme, jednou z najdlhších obcí v Poľsku, čo mnohým členom sťažovalo účasť na schôdzach. Preto v r. 1968, práve z iniciatívy A. Špyrku, bola v Privarovke založená nová samostatná mestná skupina Spolku. Predsedom sa nemohol stať nikto iný, len Anton, jeho zakladateľ. Jemu o.i. možno vďačiť, že sa v Privarovke začala a podnes vyučuje slovenčina. Zhororivý, usmiaty a dobroprajný, mal vždy pre každého dobré slovo. Preto bol nielen v Privarovke, ale v celej Lipnici veľmi oblúbený a tešil sa veľkej autorite.

V funkciu predsedu mestnej skupiny a člena obvodného výboru zotrval až do roku 1983, keď už prekročil osiemdesiatku (84 r.) a keď mu zdravie začalo zlyhávať a sľub ubúdať. Vtedy ho krajania zvolili za čestného predsedu MS. Bol delegátom na šiestich zjazdoch nášho Spolku a od začiatku horlivým čitateľom a propagátorm Života. Každý rok získaval nových predplatiteľov a sám im aj roznášal náš časopis. Za jeho predsedovania bolo v Privarovke 120 odberateľov Života. Ako jeden z prvých bol za veľké zásluhy o rozvoj nášho Spolku vyznamenaný medailou Za zásluhy pre KSSČAS.

Dobilo srdce obetavého krajanana a statočného človeka, malého vzrastom, ale veľkého duchom. Bude nám veľmi chýbať jeho úsmev a optimizmus, ktorý každého povzbudzoval. Práve takýto zostane v našej pamäti.

JÁN ŠPERNOGA

krajanské hnutie. Veľmi ho mrzelo, že práve v Podsrni činnosť tak ochabla. Vďaka jeho aktívite sa za celé svoje obdobie jestvovania niekol'kokrát zobúdzala zo svojho spánku.

Jozef Bonk sa narodil 29. mája 1914 v Podvilku. Pochádzal zo slovenskej rodiny Márie a Ignáca Bonkovecov, ako jedno z piatich detí. Narodil sa v Uhorsku, ale do školy chodil v Poľsku. Vďaka svojmu otcovi si uvedomoval svoj pôvod a hlavne svoju príslušnosť k Slovensku.

Hned začiatkom druhej svetovej vojny zakúsil so svojimi najbližšími, čo je to nemecký zajatecký tábor. Našťastie nie na dlho a po návrate už nenarukoval. Bol vyučeným tesárom a svojmu remeslu sa venoval celý svoj život.

Ešte počas vojny v r. 1942 sa oženil so súrotou Margitou Rapáčovou z Podvylka. Žili v takej dobe a prostredí, ktoré si vyžadovali zreteľné vyjadrenie svojej príslušnosti. Ako mladý otec rodiny - ich prvý syn sa narodil v 45. r. - sa zapojil do organizovania krajanského hnu-

tia na Orave. Bol členom oravskej delegácie, ktorá sa vybrala po dobrú radu k československému konzulovi v Katoviciach dr. Matejovi Andreášovi. Spolu s Albínom Chovancom, neskôr dlhoročným predsedom MS v Podsrní, sa vybrali akože na jarmok do Nového Targu. Len ženy vedeli, že idú opačným smerom.

-Nezabudnem, ako som sa o nich strachovala - hovorí manželka Margita. Bola strašná zima, fújavica a ja som zostala s maličkým dieťaťom sama. Nemal nám kto pomôcť. Len keď zaspalo, mohla som ist' obriadit' statok.

Cesta sa oplatila, ešte v roku 1946 začali na Orave vznikať slovenské spolky. Jozef Bonk bol od začiatku pilierom miestnej skupiny v Podsrní. Takmer celý čas plnil funkciu podpredsedu, s výnimkou rokov 1974 - 1979, keď

bol tajomníkom. Bol delegátom až na piatich zjazdoch nášho Spolku. Ku sklonku života sa stal predsedom revíznej komisie MS a zostal ním až do svojej smrti.

Jozefovi Bonkovi treba vdľať za zavedenie vyučovania slovenčiny v Podsrní. Veľmi milo a radostne si na spoluprácu s ním spomínała začínajúca učiteľka Angela Omyliaková (neskôr Kulaviaková). Jozef Bonk vieľol divadelný krúžok, s ktorým obišiel celú Oravu. Keď krajanská činnosť v Podsrní ochabla, založil takmer na staré kolene Ľudovú kapelu. Občas si s nimi zatancovali štyri páry, kde nechýbala ani jeho dcéra.

- Malí sme veľmi dobrého otca - hovorí so smútkom Augustína Laciaková, jedna z piatich detí Bonkovicov. - Vychovával nás v slo-

venskom duchu. Ved' si za to aj vytrpel - napríklad, keď ho zbili v Rabe Wyśnej. Ako deti sme sa tiež zapájali do spolkovej činnosti, ja som chodila s divadielkom ako šepkárka. Potom som tancovala.

Teraz má krajanka Laciaková u seba klubovňu MS SSP.

Jozef Bonk sa nevedel zmieriť s nezáujmom o slovenské dianie v dedine. Niclenže sa vďaka nemu obnovilo v r. 1984 vyučovanie slovenčiny, ktoré, žiaľ, postupne zaniklo, ale pred troma rokmi znova obišiel krajanské rodiny a zozbierané deti na novú triedu. Veľmi ho bolelo, že kvôli iným sa potom neučilo, ale sám hlavou mûr prebit' nevedel. Škoda, že sa nesplnila jeho posledná túžba.

V.J.

PRVÝ ZÁŽITOK Z ORAVY

Vždy som si myslal, že ako Slovák dobre poznám dejiny Slovenska, jednotlivých regiónov a ľudu, ktorí ich obývajú. Ved' je to jeden zo základných predmetov v škole, ktorý by každý žiak mal dobre ovládať. V posledných rokoch som sa však presvedčil, že naše vedomosti sú často neúplné, aké sme nadobudli z cenzúrou okyptených učebníčkov. Vedel som sice, že napr. Orava a Spiš boli v r. 1920 rozdelené a časť ich území pripojené k Poľsku, ale aké boli pravé príčiny tohto rozhodnutia a najmä, čo sa stalo s obyvateľstvom odpojených území bolo pre mňa dlho zahalené rúškom tajomstva.

V posledných rokoch naša tlač začala sporadicke publikovať články a informácie o poľských častiach Spiša a Oravy, z ktorých vysvetlo, že tam naďalej žijú Slováci, ktorí si napriek dlhodobej odlúčenosťi od starej vlasti zachovali svoje národné povedomie. Že je to naozaj tak, som sa prednedávnom presvedčil na vlastné oči. 3. septembra som sa totiž ocitol v Dolnej Zubrici, kde sa práve konala pekná slávnosť našich rodákov - prehliadka dychových orchestrov zo Spiša a Oravy.

Orava ako Orava, historicky tá istá, a predsa trochu iná. Reč, ktorú som tam počúval, akoby naša z Trstenej či Námestova, ibaže bolo v nej viac poľských slov, kým u nás sa už udomáčnilo viac slovenských. Ľudia sa podobne obliekajú, ba aj domy sa štýlove neodlišujú, ibaže u nás je viac tých nových, postavených v posledných rokoch, hoci aj v Zubrici či Podvlnku ich bolo hodne.

Bol som zvedavý, ako slávnosť dopadne, keďže počasie nebolo príliš priaznivé. Vialo studené vetisko a tmavé mračná každú chvíľu hrozili dažďom. Našťastie pršať nezačalo, a tak dychovky, ktoré sa do Zubrice dostavili, mohli vystúpiť na pódiu pripravenenom na voľnom priestranstve za kultúrnym domom.

Bol som milo prekvapený, že si naši krajania udržujú svoju slovenskú kultúru, že organizujú také pekné podujatia. Prekvapil ma i záujem ľudu, ktorí napriek mrakom a stu-

denému vetru prišli vo veľkom počte na prehliadku, a neskôr vrelým potleskom povzbudzovali vystupujúce orchestre. Videl som ich usmiate tváre, ktoré zjavne naznačovali, že sa tešia z tohto milého kultúrneho zážitku. Je pozoruhodné, že medzi divákmami bolo veľa detí a mládeže. Všetci boli sviatočne vyobliekaní, akiste nielen preto, že bola nedele, ale aj preto, že prehliadku považovali za sviatok slovenskej kultúry.

Nuž a dychovky - tie hrali naozaj pekne, zrejme sa na prehliadku poctivo pripravovali. Upútal ma najmä detský orchester z Novej Belej, ktorý bol pre mňa dôkazom, že tamojší krajania myslia na budúnosť, že si vychovávajú mladé kádre a na ďalšie roky si chčú zaistíť fungovanie tejto forme umeleckej činnosti vo svojej obci.

Zubrické podujatie bolo pre mňa pásmom mnohých prekvapení a zážitkov. Tak napr. ma

prekvapilo i to, že som na prehliadke videl aj ministra pôdohospodárstva Slovenskej republiky Petra Baca a veľvyslance SR Mariána Servátku, ktorí prišli medzi krajanov, aby sa s nimi pozehnávali o možnostiach slovensko-poľskej prihraničnej hospodárskej spolupráce, o dodávkach mlieka, či iných produktov na Slovensko a opačne. Hrialo ma na srdci, že slovenská vláda nezabúda na krajanov v Poľsku, že im, najmä v poslednom období venuje sústavnú pozornosť a snaží sa prispieť k riešeniu ich problémov. Je to dobrý jav aj preto, že sa vôbec začína čosi zlepšovať v poľsko-slovenských vzťahov. Všetci si ešte pamäťame časy totality, keď obe krajinu, hoci so sebou priamo susedili a podľa vtedajšej ideológie ich spájalo internacionálne bratstvo a spolupráca, boli jednako od seba oddelené - akoby železnou oponou. Teraz - dúfam - sa to konečne zmenilo. Je to optimistické.

PETER KOLLÁRIK

Reportáž z prehliadky uverejníme v Živote č.11/95-REDAKCIÁ

Jurgovčania na prehliadke dychoviek v Dolnej Zubrici. Foto: J.Pivovarčík

NAJLEPŠÍ Z NAJLEPŠÍCH

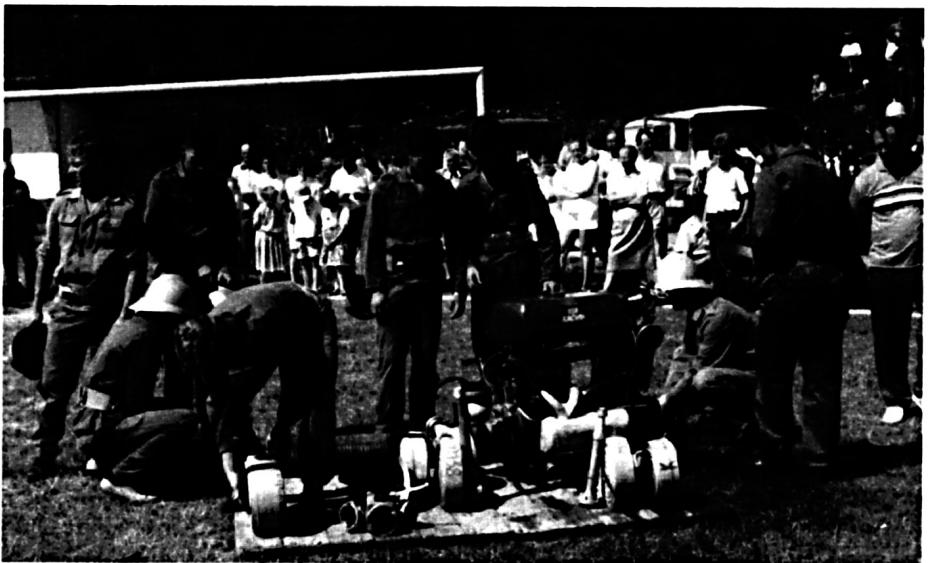
V nedeľu 6. augusta tohto roka sa v Nedeči uskutočnili veľké požiarnické preteky, ktorých sa zúčastnili hasiči z dvoch susediacich gmin - Nižné Lapše a Czorsztyn. Cieľom tejto požiarnickej preverky bolo overiť bojaschopnosť a pohotovosť dobrovoľných požiarnych zborov. Samozrejme súperilo sa nielen o najlepšie umiestnenia, ale aj o poháre vojtov a diplomy.

Z lapšanskej gminy súťažilo sedem požiarnych zborov - z Falštiny, Fridmana, Kacvína, Lapšanky, Nižných a Vyšných Lápš, Nedece a Tribša. Popri nich, čo je zvlášť potešiteľné, súťažili tri mládežnícke skupiny požiarnikov - z Fridmana, Nedece a Nižných Lápš.

Z czorsztynskej gminy prišli fajgermani z Czorstyna, Huby, Kluszkowic, Maniów, Mizernej, Sromowiec Nižnych a Wyżnych. Aj tu, ako v prípade spišskej gminy, mala zastúpenie mládež zo Sromowiec Nižnych a Wyżnych. Hodným povšimnutia je fakt, že do súťaže sa snáď po prvýkrát zapojil ženský hasičský dorast zo Sromowiec Nižnych a Wyżnych.

Na vyhriatom štrkovisku

Tohoročné leto bolo mimoriadne horúce. Vysoká teplota vládla aj na nedeckom štrkovisku, nazývanom Na kamenci, kde zápasili statoční požiarnici. Pre nich však bola horúčava čistou hračkou, ved' pri ohni je veru neraz horúcejšie, ako tomu bolo naposledy v Tribši na Spiši. Na štrkovisku súperom požiarnikov neboli oheň, ale rýchlosť a disciplína. Preteky začali krátko pred jedenásťou hodinou a sledovala ich a hodnotila nezávislá šestčlenná porota, pod vedením kapitána Przy-

Kacvinčania sa pripravujú na súťaž

bysza z Vysokej školy požiarnej v Lodži, ktorý práve v tomto čase bol na školiteľsko-rekreačnom tábore v Pieninách.

Preteky sa skladali z troch časti - základného výcviku, overenia bojaschopnosti (skrúcanie a rozkrúcanie hadic, beh cez prekážky a plazenie). Tretia časť, vari najnáročnejšia, mala za úlohu ukázať člán a šikovnosť požiarnikov. Tuná zby, ako mi povedali hodnotiaci, získaval najviac trestných bodov. Bolo potrebné čo najrýchlejšie zapnúť striekačku a čo najšikovnejšie rozvinúť a pospájať hadice do vzdialosti takmer 30 metrov. Nebol to však koniec. Na konci dráhy čakal drevený terč, ktorý bolo treba zraziť silným prúdom vody. Za silného fandenia divákov požiarnici svoje úlohy hravo zvládli, čo je svedectvom, že červený kohút našich hasičov neprekvapí.

Porota hodnotí

Po dobre splnenej úlohe požiarnici čakali už len na výsledky, čím menej trestných bo-

dov, tým vyššie miesto v súťaži. Počas krátkej prestávky divákom, ako aj súťažiacim, vyhrala dychovka z Nižných Lápš pod vedením kapelíka Š. Majerčáka.

Porota sa uznesla, že pohár vojta nižnolapšanskej gminy vyhrali požiarnici z Kacvína (112 bodov), druhé miesto obsadili Fridmančania (124 bodov) a tretie miesto dosť prekvapujúco získala požiarnicka jednotka z Lapšanky (134 bodov).

Pohár vojta czorsztynskej gminy si odniesol požiaricky zbor zo Sromowiec Wyżnych (108 bodov), druhé miesto pripadol susedným Sromowciam Nižnym (118 bodov), a tretie požiarnikom z Kluszkowic (142 bodov).

V pretekoch súťažili, ako sme už spomneli aj mladí požiarnici nižnolapšanskej gminy. Prvé miesto pripadol mládeži z Fridmana (154 bodov), druhé Nedeci (209 bodov) a tretie mladým hasičom z Nižných Lápš (228 bodov).

Z czorsztynskej gminy prvé miesto pripadol mladým požiarnikom zo Sromowiec Nižnych a druhé miesto obsadili Sromowce Wyżne. V skupine mládeže súperili aj dievčatá. Prvé miesto porota pridelila Sromowciam Nižnych, druhé dievčatám zo Sromowiec Wyżnych.

S prácou a celkovým hodnotením poroty boli nespokojní hasiči z Tribša, ktorí obsadili siedme miesto (143 bodov) a obviňovali porotu z nedôslednosti a jednostrannosti. Po preskúmaní porota zamietla námietky Tribšanov.

Nasledovalo slávnostné odovzdávanie pohárov a diplomov. Odovzdávali ich predsedovia gminnych zväzov dobrovoľných zborov. K odmenám patrili aj peňažné odmeny, ktoré získali najlepší požiarnici. Požiarnice preteky sledovali aj hostia, medzi nimi vojtovia gmin - W. Haber a S. Wojtaszek, poslanci gminnej a miestnej samosprávy. Boli tiež prítomní predstaviteľia Oblastného vedenia požiarnych zborov v Novom Targu - A. Wielkiewicz, K. Regec a J. Prelich. Medzi požiarnikmi som tiež zazrel hasičov zo Slovenska, presnejšie zo Spišských Hanušovic. Slovenskí požiarnici sa

Striekačka nesmie zlyhať

živo zaujímali o požiarne cvičenia poľských požiarnikov. Dokonca sa ich čiastočne aj zúčastnili. Na jeseň, ako nám povedal predsedu zboru I. Marchulík, radi uvítajú u seba požiarnikov z Poľska. Veď oheň nepozná štátne hranice. V nešťastí si treba vždy pomáhať.

Dá sa povedať, že spoločné gminné požiarne preteky boli po technickej stránke vyrovnané, aj keď na strane druhej, gmina Czorsztyn má prevahu v práci s dorastom. Je to nepohybné zásluhou Regecovcov zo Sromoviec. Vítazné požiarne zbyty postúpili do oblastných pretekov, ktoré, ako sa dozvedáme by sa mali uskutočniť v jeseni.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Dievčatá zo Sromowiec si počinali veľmi dobre

MATIČNÁ SCHÔDZA NA ORAVE

V nedeľu 13. augusta t.r., práve počas II. ročníka Dňa slovenskej kultúry na Orave, sa v Jablonke konalo aj druhé významné podujatie - volebná schôdza oravského odboru Matice slovenskej.

Schôdza sa začala hneď po slovenskej svätej omši v obvodnej klubovni, kde sa zišli členovia Matice aj z iných oravských obcí. Otvoril ju predseda OV SSP na Orave Róbert Kulaviak, ktorý privítal všetkých zhromaždených a čestných hostí. Boli medzi nimi: zástupca riaditeľa medzinárodných vzťahov Matice slovenskej v Bratislave Marcel Mihalík, riaditeľ Slovenského inštitútu vo Varšave Ján Budziňák, tajomník ÚV SSP L. Molitoris, predseda OV SSP na Spiši A. Pivočarčík, šéfredaktor Života J. Šternogá, riaditeľka Regionálneho strediska v Dolnom Kubíne O. Žabenská a ďalší.

Po uvítaní sa slova ujal predseda oravskej matičnej odbôčky a vlastne jej zakladateľ Augustín Andrašák, ktorý v obsiahnej správe poukazal na uplynulé volebné obdobie. Ako vyplývalo zo správy, jablonská odbôčka je jediná na Orave a zdržuje krajanov aj z ďalších obcí, medzi ďalším z Chyžného, Pekelníka, Podsrnia, Malej a Veľkej Lipnice. V súčasnosti má 97 členov. Odbor Matice slovenskej v Jablonke vznikol v júni 1992. Počas troch rokov svojej činnosti usporiadal viacero krajanovských podujatií a stretnutí. Medzi ďalším organizoval pre svojich členov niekoľko zájazdov do starej vlasti - Dolného Kubína, Ružomberku, Bratislavu, Martina, Trnavy a iných miest.

Krajania z Oravy navštívili i niekoľko známych slovenských pútnických miest - Levoču, Šaštín, Litmanovú a pod. Ako sa v správe zdôrazňovalo, púte a vlastivedné exkurzie sa medzi krajanmi tešia veľkej obľube. Celkovo sa na nich zúčastnilo takmer 700 osôb.

Počas diskusie prehovorilo viacero krajanov, ktorí hodnotili doterajšiu činnosť a

zároveň poukazovali na jej nedostatky a chyby. Navrhovali rozvíjať ďalšiu činnosť, organizovať spevokoly pre krajanov mládež a venovať jej väčšiu pozornosť. Veď ako sa zdôrazňovalo, budúcnosť našej krajanovej organizácie závisí a viedie len cez mládež. Preto je dôležité, aby rodičia vstupovali detom národné povedomie. V tomto kontexte sa veľa hovorilo o školách na Orave a Spiši, kde sa stretávame s rôznymi problémami a názormi na výučbu slovenského jazyka. Je potrebné, aby sa slovenčina nestala pre žiakov t'archou, ale milým zážitkom. Na niektorých školách sa slovenčine darí, je predmetom atraktívnym.

Krajania hovorili tiež o potrebe vyvinúť väčšie úsilie pri ochrane slovenských kultúrnych pamiatok na Orave a Spiši. Svedčí o tom posledný vandalský výčin - zničenie náhrobku zaslúžilého oravského dekana Š. Pišrončáka z roku 1912. Slovenské pamiatky na

hornej Orave a severnom Spiši by sa mali dostat - aspoň podľa mienky krajanov - pod ochranu, a mali by na ne dozerať samosprávne a štátne orgány.

Krajania z Oravy sa sťažovali na nedostatočnú spoluprácu (po stránke ekonomickej, ale aj kultúrnej) so slovenskými prihraničnými mestami, obcami a okresmi. Preto by v budúcnosti radi videli jej rozkvet a prehĺbenie.

Prehovorili tiež hostia: Marcel Mihalík z Bratislavu oboznámi krajany o imigračnej politike súčasnej slovenskej vlády voči krajanom. Podľa neho otázka krajanov karty má k vyriešeniu čoraz bližšie. Nie je vylúčené, že sa to stane už na začiatku budúceho roku. Ako ďalej informoval krajany M. Mihalík, Odbor medzinárodných vzťahov Matice slovenskej v Bratislave zanikne, a na jeho mieste bude v hlavnom meste Slovenska založený Dom zahraničných Slovákov, ktorý podobne ako Odbor, bude udržiavať z krajanmi úzke styky.

Riaditeľka Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne Oľga Žabenská zdôraznila, že náplňou práce kultúrneho

R. Kulaviak otvára schôdzku. Vedľa: J. Budziňák, M. Mihalík a A. Pivočarčík.

strediska bude vždy aj podpora kultúrnej činnosti Slovákov v Poľsku. Je potrebné, aby sa ešte viac prehľbila. Podľa nej spolupráca by mala zahrňovať aj výmenu informácií. Na druhý ročník Dňa slovenskej kultúry na Orave Kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne pripravilo najlepších oravských umelcov a folklórne súbory.

Po diskusii krajania udeliли absolutórium ustupujúcemu výboru a pristúpili k voľbe nového. Zostal prakticky v starom zložení: predsedom sa stal opäťovne Augustín Andrašák, podpredsedom Alojz Ďubek, tajomníkom Alojz Záhora a pokladníkom Stanislav Stachuliak. Potešujúce je, že do výboru sa dostali traja mladí ľudia: Marek Kašprák, Ja-

diga Greláková a Dana Zonzelová. Prítomní sa zároveň rozhodli, že oravský odbor Maticy slovenskej na jej Valnom zhromaždení budú reprezentovať A. Andrašák a Marek Kašprák. Po schôdzi hostia a krajania odišli na jablonské námestie, kde sa práve začal Deň slovenskej kultúry.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

MEDZI VEL'KOU A MALOU LIPNICOU

Raj poľovníkov

Šiel biedny človek s vozom. Na tom voze mal celý svoj svet: maľovanú truhlicu, súkenný kabát, hlinený hrnček, sekuru. V noci ho v hustých lesoch viedol potok, ktorý sa leskol ako strieborný had. Dlho blúdil, kým nenašiel mohutný rozložitý strom. Tam zaspal. Ráno ho zobudila omamná vôňa a roje včiel, ktoré svojimi drobnými krídłami narážali do lupeňov lipových kvetov.

- Veľká lipa - tu si postavím strechu nad hlavou - pomyslel si človek. Tak vznikla Veľká Lipnica. Jeho pravnuci už dávno založili dedinu a založili aj inú - pri druhom brehu potoka, ktorú podľa malej lipy nazvali Malou Lipnicou. Lesnú prieplavu medzi oboma osadami si však dľho nikto nevšímal. Zo všetkých strán bola obkolesená kopcami a korene starých smrekov boli tak mocne zahryznuté do pôdy, že ich nevyvrátili ani najsilnejšie búrky. Dnes už nikto nevie, od-

Pohľad na Kičory

kiaľ prišli prví usadlíci. Boli to vraj poľovníci, ktorých zmámlila lesná zver. Poľovanie ich tak opantalo, že v máji stiahli kôru zo smrekov a prikryli ľuňou prvé koliby. Čoskoro zasiali ovos a po žatve slamu viazali do malých snopov, ktoré nazvali kicokami. Tie potom pripievni na strešné trámy. Odtiaľ pravdepodobne pochádza nevysvetliteľný názov dediny, ktorú dnes volajú Kičorami.

Nel'utujú

V Kičorách sa nachádza 115 domov, ktoré lemujú niekoľko odnoží hlavnej asfaltovej cesty. Ked' v 80-ych rokoch vznikala gmina Veľká Lipnica, Malá Lipnica sa jej

otočila chrbotom a zostala pri Jablonke. Kičory balansovali na rozhraní, ale nakoniec sa predsa len stali súčasťou veľkolipnickej gminy. Kičorania dnes neľutujú. Odvtedy si postavili útulnú kaplnku, otvorili nové obchody a teraz pracujú nad okázanou budovou novej školy.

Richtár Ludwik Mlynarczyk nacvičuje ľudovú kapelu a pravidelne sa zapája do organizácie pastierskeho sviatku na Orave.

- Máme dobrého vojta - tvrdí predseda MS SSP Eugen Antalčík. - Vždy sa snažil udržiavať vzťahy zo Slovenskom. Keď sme nemali umelé hnojivo, vozil ho z tamtej strany. Teraz robí všetko preto, aby sa otvoril hraničný priechod. Nikdy nám, tunajším Slovákom, nerobil žiadnej krivdy.

Nová kaplnka v Kičoroch

Johana a Eugen Antalčíkovi s vnučkou

Slovenský duch

Medzi obyvateľmi obce sa dnes nachádza 20 členov Spolku Slovákov v Poľsku, 7 odoberá Život a 10 platí členské MO MS v Jablonke. Je to menej ako voľakedy, dnes sa do krajanského hnutia zapájajú najmä bývalí žiaci slovenských škôl.

- *Mladí sú odchovaní na televízii. Nevidia nič iného* - tvrdí Johana Antalčíková.

Eugen Antalčík sa narodil v r. 1932 ako syn Jána a Justíny Antalčíkovcov.

- *Môj otec bol Slovák. Keď som išiel na vojnu, aj ja som si zapísal slovenskú národnosť. Všetci sa čudovali, ved' som sa narodil v čase, keď Orava patrila Poľsku!* Eugen Antalčík si Slovensko nevie vynácvháliť.

- *Keby ma tam pustili, všetko by som nechal a už by ma tu nebolo!*

Pokial' ide o perspektívnu krajanskej práce v Spolku, E. Antalčík už nemá toľko entuziazmu. Chýbajú mu spolupracovníci a mladí od kultúry bočia. Keď sa pred 10 rokmi snažil založiť slovenčinu na škole, postavili sa proti nemu učitelia. Kto vraj má peniaze na to, aby dodatočne platil slovenčinárov?

Dnes už o podobnej iniciatíve E. Antalčík nerozmýšľa.

- *Nie sú deti. Všetko zničila ruština - vysvetľuje.*

Slovenskému folklóru sa venuje už iba Johana Antalčíková a sestry Karkoškové. - *Kedysi smer chodili na vystúpenia každú chvíľu* - spomína si. - *Teraz sa nič nedeje.* Johana Antalčíková spieva už 30 rokov. Vyštupovala v tanečnej skupine L. Mlynarczyka, zúčastňovala sa pastierskych sviatkov, gminných dožiniek, kultúrnych podujatí SSP.

Povestná huba (v strede kmeňa), keď už vyrásťla a stratila ľudskú podobu. Foto: J. Šternogá

Nová škola v Kičoroch

Odkedy ju vraj nenavštevuje Kristína Gribáčová, všetko stagnuje.

Zjavenie svätej tváre

Kičory ležia bokom od všetkých centier. Z jednej strany sú zahradené zalesneným kopcom, z druhej úpatím Babej Hory. Zriedkakedy sa v obci deje niečo pozoruhodné. Raz sa však predsa len stali Kičory stredobodom pozornosti - keď sa na jednej vŕbe objavila svätá tvár. Dnes už nikto presne nevie, ako to všetko začalo. Svätú tvár bolo vidno z diaľky, emanovala vraj zvláštnym svetlom a silou. Miestne svätuškárky sa k vŕbe neodvážili priblížiť, prinášali kvety a oddane sa modlili. Tvár nadobúdala ostrejšie

rasy, na hlave sa objavila červená pápežská čiapka. Knazi nabádali k ostražitosti, dedinské ženy vedeli svoje.

- *Nakoniec vysvitlo, že na vŕbe narásila huba, ktorá z diaľky pripomínila svätého otca* - tvrdí Albin Stechula. Ľudia si záhadu prestali všímať, keď huba zhnila a odpadla. Ale dodnes sa vraj nájde niekto, kto na „sväte miesto“ prinesie kyticu kvetov. Kičorský zázrak zatienili zjavenia v Litmanovej. Znovu všetko utichlo a život sa dostal do zabehaných koľají.

Dedinčania dnes najviac hovoria o výstavbe novej školy a otvorení hraničného priechodu. Zmení to ich doterajší život? Budú mať väčšie šance? Na to dnes ešte nikto nevie dať uspokojivú odpoved...

Text a foto: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

Naša fotohádanka

Naša fotografia predstavuje známhu poľskú televíznu hlásateľku. Hovorí sa o nej, že je nie len jednou z najkrajších, ale aj najlepších profesionálnych hlásateľiek a novinárok v celej poľskej televizii. Teší sa veľkej popularite nie len medzi mladými, ale aj staršími divákmi, preto iste ľahko uhádnnete, o koho ide. Napíšte nám jej meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 8/95 sme uviedli fotografiu Piotra Fronczewského. Knihy vyžrebovali: Jadviga Švecová a Alžbeta Lukášová z Krempách, Margita Dluhá z Novej Belej, Artur Pastuszek z Kacvín a Silvia Plučinská z Jurgova.

SPOMIENKY BELIANSKEHO FARÁRA

Za časopisom Slovenský sever uverejňujeme spomienky Františka Móša, dekanu a farára v Novej Belej. Boli vydané knižne v r. 1944 pod názvom Roky 1918-1939 na Severnom Spiši. Dúfame, že zaujmú viačerých našich čitateľov.

Predstaviteľ

Vydávame spomienky Františka Móša, nateraz dekana-farára v Novej Belej, okr. Spišská Stará Ves na prinavrátene území z rokov 1918-1939.

Menovaný v týchto rokoch učinkoval ako kaplan a administrátor v obciach: Tribš, Krempachy a Nová Belá. Tieto obce sú z tých, na ktoré roku 1918 ohlásili Poliaci svoj nárok a vyvinuli úsilie, aby ich mierová konferencia im pririekl.

Nestalo sa to sice, ale toľko dosiahli, že severné časti Spiša a Oravy boli vyhlásené za územie, o ktorého príslušnosti malo rozhodnúť hlasovanie ľudu, t.j. plebiscit. - Ale plebiscit nebol, lebo medzičasom Poľsko a Československo proti výslovej vôle zainteresovaného ľudu a celého slovenského národa dali rozhodnúť Rade veľvyslancov. Rada svoje rozhodnutie vynesla dňa 28. júla 1920. Podľa neho dostalo sa z historického územia slovenského na Spiši a Orave 32 000 kat. jutár a 25 000 obyvateľov.

Spomienky náčrtovite zachytávajú, ako sa tento spor slovensko-poľský a jeho rozriešenie odzrkadloval v ľude, ktorého sa dotýkal. Ich výdaním nechceme sa dotýkať cti naštiveného poľského národa, s ktorým sme mali v minulosti najlepšie styky, ani riešiť pôvod a národnú príslušnosť obyvateľstva týchto krajov. Chceli by sme však, aby boli dokladom, že rozhodnutie Rady veľvyslancov stalo sa proti rozhodnej vôle zainteresovaného ľudu náležať do Poľska.

Okrem toho nech sú novým svedectvom toho, že reč, najmä kde sa stýkajú dve pribuzné etniká, nie je a nemôže byť jediným a rozhodujúcim znakom národnej príslušnosti nieko ho.

Ukáže sa v nich podľa želania autora aj to, že ľud celého okolia, kde on učinkoval, vždy cítil slovensky, hoci na oslobodenie a spojenie svojho územia so Slovenskom nemal ani nádeje. A zaiste budú milou pamiatkou všetkým, o ktorých je v nich reč, na časy prežité vo vospolnej borbe o zachovanie svojej slovenskosti a ukazatelia cesty aj do budúcnosti.

Úvodom

Mal som riadny denník, písaný od prevratu 1919 do 1924, keď sa hranice medzi Slovenskom a Poľskom definitívne ustálili, ale z obáv, že by ho poľské policajné orgány u mňa pri nejakej domovej prehliadke našli, spálil som ho. Požiadaný, aby som napísal svoje spomienky na to, čo sa dialo v miestach, kde som ako farár učinkoval od štátneho prevratu dňa

30. októbra 1918 až po radostné osloboodenie v septembrových dňoch 1939, rád to činím. Budú to suché udalosti, ale svedomite načrtnuté. Písal som pravdu, ktorú môžem dosvedčiť mnogými žijúcimi svedkami, listmi a fotografiemi. Budem rád, keď sa ukáže aspoň to, že ľud celého okolia, kde som učinkoval, až po deň svojho osloboodenia vždy cítil slovensky, hoci na oslobodenie nemal ani nádeje. Aj keď o nás mälokto stál, ba vyhlasovali nás za Poliakov a naše nárečie za poľské, svoje slovenské presvedčenie sme nezapreli, slovenská krv v nás nezamrzla. Podotýkam, že v prevratovom čase roku 1918-1920 bol som v Tribši kaplánom, potom do roku 1925 administrátorom.

Úsvit slobody, rok 1918

Vyhľásenie samourčenia slovenského národa ústami Ferdíša Jurigu v budapeštianskom parlamente dňa 19. októbra 1918 a neskôr, dňa 30. októbra v Turčianskom Sv. Martíne vyhlásenie odtrhnutia sa Slovákov od Maďarov tzv. Deklaráciou, vyvolalo radostnú ozvenu, ktorá sa prejavila skoro po všetkých slovenských obciach rabovačkami. Ľud hovoril, že vypukla sloboda. Táto vlna prešla aj na prinavrátene územie, ale v Tribši, v Novej Belej a Krempachoch prešla bez incidentov. Vojaci sa tešili, že sa konečne dostali domov. Nuž nerobili väčších výtržností. Okrem toho tieto kraje boli od slovenských centier izolované. Rádio bolo ešte vojenskou tajnosťou, pošta z ostatných častí Slovenska nedochádzala, ba východiskové uzly, kadiaľ chodila, tuším počiatkom decembra, obsadili Poliaci. V ich rukách bola Spišská Stará Ves, aj cesta javorinská-jurgovská s Podspadmi, a tým skoro celé prinavrátene územie na Spiši. Preto nevedeli sme o svete, ani čo sa robí na Slovensku, iba to, čo nám narozprávali poľskí agenti a žobráci. Ale pomaly začaly prenikať aj zprávy. Prvá bola, že obec Ždiar v kežmarskom okrese obsadili českí vojaci. Od istého advokáta, poľského agenta, som sa dozvedel, že silné oddiely českého a či česko-slovenského vojska tiahnu na Starú Ľubovňu. V rozhovore s ním dovolil som si položiť advokátovi, ktorého meno si nepamätam, otázku: „Prečo ste nás obsadili? Kto dal Poľsku právo, aby vkrčilo na slovenské územie?“ Odpoved' bola: „Teraz sa právo păšťou robí.“ Pravda, nevedeli sme nič určitého, čo bude a ako bude, ale Tribšania s hrôzou mysleli na to, že poľská okupácia bude definitívna. Zistit' v tej veci niečo určitého, vyslali sme do Ždiaru dvoch našich občanov, Valenta Vaksmundského, zvaného Valčuš, a Jána Hanáčika. Oni prekradli sa vrchmi k veliteľovi česko-slovenského vojska na Ždiar. Od neho sa dozvedeli, že sú diplomatické rokovania o vyprázdnení celého územia, obsadeného Poliakmi. Posolstvo šťastlivovo sa vrátilo s touto správou. Pri vedomí toho mali sme radostné Vianoce. Skoro štyri týždne netrpezli-

vo sme čakali, až napokon, ak sa nemýlim, 17. januára 1918, poľské vojská stiahli sa za hranice Slovenska a na ich miesto došlo vojsko česko-slovenské. Bolo to radosti. Ľudia vybehovali na cestu a srdečne víťali stotinu vojska, ktorej časť sa osadila v Krempachoch a časť v Novej Belej. Krempašské dievčatá na znak dôvernosti hádzali do vojakov snehové gule. Čochvíľa sme sa všetci s vojakmi skamarátili a veľmi srdečne sme spolu nažívali. Vojaci, najmä krempaščí, boli veľmi statoční a na jar a najmä v lete veľmi mnoho pomáhalo ľudu pri poľných prách. Tí, čo boli v Novej Belej, už neboli takí sympathetic, pochádzali z Kladna a najmä z náboženskej stránky mali sme proti nim výhrady.

Dňa 9. marca 1919 húfne sme sa zúčastnili na veľkolepom zhromaždení v Spišskej Staréj Vsi, na ktorom, ako to rečníci zdôrazňovali (nebohý Vendelin Húska, ktorý umrel ako generálny vikár biskupa spišského, a Fr. Klein, jeden z najagilnejších spolupracovníkov Hlinkových pred r. 1918), odbavoval sa pohreb starého Uhorska. O pár dní potom navštívili ma vzáci hostia, neskorší biskupi Marián Blaha, nebohý banskobystrický biskup, a Ján Vojtaššák, biskup spišský. Ja som pripravoval práve prvé divadlo v Tribši. Hostia prinesli štastie. Predstavenie sa vydarilo. Hrali otcovia i matky so svojimi synmi a dcérmi a hoci prvý raz vystupovali na scéne, hrali dobre. Získali si pochvalu aj od českých vojakov, hoci sú to od prírody herci. Pri neskorších hrách niektorí z nich hrali spolu s občanmi. Keďže videli záujem o predstavenia, obstarali pamiatkový film „Štefánikov pohreb“. Na toto filmové predstavenie prišlo do školskej miestnosti vyše 400 osôb. Stalo sa nám aj nešťastie. Zapálil sa film, ktorý som ako amatér-mechanik sám predvádzal. No s pomocou šikovateľa Žikana oheň som uhasil. Zhorelo z filmu len 50 cm a po zahasení v predstavení sme pokračovali.

Pripojenie do Poľska

28. júla 1920 je tragickej deň v užšej našej histórii. Proti našej vôle Rada veľvyslancov v Spaa prisúdila nás Poliakom. Pretože cirkevné ostali ešte v spišskej diecéze, keď 1. septembra prišla úradmi vyslaná učiteľka a išlo o cirkevnú školu, kľúč od školy som jej nevydal a prosil som diec. úrad, aby nám povolil ustanoviť na školu nekvalifikovanú učiteľskú silu. Z Kapituly došla odpoveď tohto znenia:

„Dôstojný pán správca fary!

V školskej záležitosti spišská diecézalna vrchnosť nemôže naskrize zaujať nejaké také stanovisko, ktoré by odporovalo nariadeniam poľskej vlády. - Učiteľom nediplomovaným, hoc aj cirkevným, nemôže dať potvrdenia, lebo sú nediplomovaní, ačkoľvek udobri školskej stolice rozhodnutie, keď si ona v daných okolnostiach tak ustanovi. Ale hoc by bol aj diplomaný, ale jestli je takého držania, že ho poľská vláda netrpí, nemôže ho tiež potvrdiť a sice preto nie, že mu poľská vláda nedá štátnej podpory (vlastne v poľskej, mne sa zdá, že sú všetky školy r-zondové), a udržovateľ školy není

v stave dat 20 až 30 000 polských mariek jednému učiteľovi. - Túto školskú záležitosť, akokoľvek mi to protivne znie, musíte si dobrovyselne vyjednať so škôldozorcom v Novom Trhu. Dobre bude, keď aj tam zaujmete rázne stanovisko, ani nie tak vy, ako údovia školskej stolice. Tam sa orientuje celkom určite aj ohľadom učebníčok, lebo jestli by ste ich nemohli upotrebíť v škole preto, že Vám to vláda zakáže, škoda by bola vydávať velký groš za učebnice, sú teraz veľmi drahé. Radšej by ste

mohli na taký pád za tie peniaze objednať dobré slovenské knihy pre deti a ľud do domácnosti. Či predsa stojíte na tom, aby sme Vám objednali žiadane knižky, budem čakať ešte aspoň jednu dopisnicu od Vás ako konečné upovedomenie. Poznamenávam, že Dr. Radlinského Školník není k dostaniu. S výrazom úcty a lásky aj starému Vášmu pánovi som oddaný brat v Kristu.

Ján Vojtaššák

správca diec. kancelárie.

Podobne postavil sa na obranu slovenskej cirkevnej školy v Jurgove nebohý děkan-sarár Anton Kubasák. Upozornil polského škôldozorcu, že ľudové školy na obsadenom Spiši sú cirkevné a preto o nich rozhodovať náleží školským stoliciam, resp. diecezánskemu úradu v Spišskej Kapitule. Dostal odpoved', že v Poľsku sa také neuznávajú, že jestvujú len štátne. Súčasne mu pohrozil, že sa neuspokojuj a bude veci forsirovať, že ho dá zavriet.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

ZBOJNÍCKE CHODNÍČKY

Zbojnícki hrdinovia

Keby sme hľadali prototyp hrdinu na Spiši a Orave, musel by ním byť zbojník - poddaný, ktorý sa vzoprel vôlei pánov, prestal oráť na poli, schytal valašku do ruky a mstil sa zbieraním tučných boháčov. Ba hovorilo sa, že obdarúval tých chudobnejších. Čím sa líši Juraj Jánošík od Robina Hooada, Curra Jiméneza, alebo Billy Kida? Snáď len tým, že ten prvý kraľoval v slovenských Karpatoch, druhý v zahmelených škótskych vresoviskách, tretí na slnikom vypálenej Sierra Madre a štvrtý v nekonenej americkej prérii.

Oravci hovoria, že prvým zbojníkom bol Bialoň z Veľkej Lipnice.

- Žil ešte pred Jánošikom - tvrdí Albín Stercula z Kičor.

Každá dedina bola vtedy podelená na role. Nad Oravou vládli Moniakovci zo Zubrince a Thurzovci z Oravského Podzámku. Role museli odvádzat' pánom raz za rok jedného barana, alebo iné naturálne. Kto sa postavil proti drábom, beda! Čakal ho dereš a ukrutná pomsta pandúrov. Dedinčania chodili bosí, krpce si obúvali iba pred kostolom, aby ich čo najdlhšie ušetrili. V každej obci žil obuvník, ktorý vedel robiť krpce z hovädzej kože, lebo bravčová na daždi tvrdla ako kost.

Zabudnutý buzogán

Keď Bialoň zbijal, za jednu noc celé krpce zodral; ba povrávalo sa, že došiel až ku Krakovu a v tamojších kaštieľoch hydinu kradol. Okolitým pánom rýchlo nahnal strach a tí posilnili nočné stráže.

18. októbra, na svätého Lukáša, sa tak ako zvyčajne kuchárky na fare krátku Bonka prípravovali na odpust. Jedna z nich varila obed, druhá sa starala o hydinu, údila slaninu, prípravovala klobásy. Jeden parobok pásol kravy a kone, druhý zas pracoval v stodole. Na všetko dozerala statná ružolica gazdiná, ktorej ostrému pohľadu nič neuniklo. Pred sviatočnou omšou sa všetci preobliekli do najkrajších šiat a nasledovali kráza na ceste do kostola. Iba na to čakal zbojník Bialoň, ktorý za plotom v hustých krikoch odratával posledné minuty. Vyškriabal sa na pôjd ako veverička. Zbojníčenie mu vyzstrílo ďúch a tak s ľahkosťou vyruchal ľažké

Albin Stercula tvrdí, že Jánošík sa učil od zbojníka Bialoňa

plátky slaniny, ktoré tu kuchárka zavesila. Pohľad na utešenú slaninu ho tak zmatol, že tam zabudol svoj buzogán, ktorý všetkým naháňal hrôzu. Prišiel na to, až keď preskakoval plot. Ale to už ľudia vychádzali z kostola a Bialoň nechcel riskovať život. Keď ráno išla kuchárka po slaninu na pôjd, našla miesto nej ozrutaný špicatý buzogán obity mosadznými plieskami, ktorý pri údere o podlahu vydával príšerný zvuk. Farár všetko oznámil žandárom a tí nešťastného zbojníka o niekoľko dní chytili. Buzogán, ktorý na Orave volali bulavou, sa stal lipnickým talizmanom. Starší dedinčania si dokonca pamäタjú ako „vystupoval“ v predstavení o zbojníkoch. Nacvičil ho Emil Mika, a keď z Lipnice odišiel, zmizla s ním aj zázračná Bialoňova bulava.

Silnejší pohľad kata

Na zbojníka čakal ukrutný trest - smrť obesením. Naproti kostolu stál od nepamäti stĺp hanby, kde privázovali všetkých zlodejov, darabákov a šmelinárov. Nešťastníkom neostávalo nič iné, iba sa hanbiť pred sudcovskými pohľadmi zbožných veriacich, ktorí sa akurát vyberali do kostola. Bialoňa čakal prísnejší trest. Sám zbojník vedel, že zachrániť ho môže iba silnejší pohľad. Ak on uvidí prvý svojho kata, bude zachránený, ak nie, beda! Kat predvídal túto situáciu a čakal na Bialoňa v drevenej chalupe Jána Lacha. Popravisko pozoroval zo zadných okien. Keď Bialoňa priviedli k stĺpu, hlasne zastonal a telo mu pohliatila nevýslovná triaška.

- Koniec so mnou, už ma uvidel - povedal vraj vychýrený zbojník a skonal na šibenici.

Kotlík dukátov

Po Bialoňovi sa na Babej Hore usalašili zbojníci od Jánošíka. Hovorilo sa, že tam majú tajnú pivnicu, v ktorej ukladali všetky poklady. Keď zbojníckemu kapitánovi na smrť ochorela najmilšia sfrayerka, poslal svojich chlapov po knaza:

- Prineste ho vo vreci, aby neprezradil, kde leží naša pivnica. V Lipnici sa akurát stavalo nový murovaný kostol. Dedinčania však nemali peniaze na dokončenie, a tak museli prestať v polovici. Zbojníci s knazom v rukavičkách nezaobchádzali, naložili ho do vreca a hybjali s ním rovnou na Babiu Horu! Knaz vyslyšal prosbu kapitána, dal zbojnickej sfrayerke požehnanie a tá hned na to vypustila dušu. Zbojník sa farárovi štedro odmenil. Ale ten na to prišiel, až keď ho chlapí znesli vo vreci na faru. Tam vedľa svojho našiel aj druhé vrecc a v ňom kotlík dukátov. Vďaka nim Lipničania dokončili kostol a z vďačnosti zamurovali kotlík do kostolnej steny. Vidno ho vraj dodnes - nachádza sa za hlavným oltárom.

Z knaza zbojník

A Juraj Jánošík? O ňom sa hovorí, že vraj všetky figle odkukal od Bialoňa a babohorských zbojníkov. Učil sa vraj za knaza a keď mu drábi otca na smrť zibili, vyzliekol knazský habit, utiekol do hôr a pripojil sa k bande zbojníkov.

Dnes už vraj zbojníkov niet. Ľudom sa krivda nedeje, každý je na svojej roli pánom. Ale či vari pašeráci, alebo pytliači nepriplominajú trochu hrdých hôrných chlapcov, ktorých odvahou sa oddávna inšpirujú?

Text a foto: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

OSTRÝ, ALE DOBRÝ RICHTÁR

Skôr než začнем vyratúvať zmeny, ktoré v Hornej Zubrici nastali, alebo len nastanú, načiem trochu do dávnej histórie, keď nebola ešte Horná ani Dolná Zubrica, keď toto územie pokrýval panenský prales.

Tak sa to spomína v starej legende, ktorú si z pokolenia na pokolenie odovzdáva rodina pani učiteľky Kulaviakovej z Dolnej Zubrice, ktorá po meči pochádza z rodu Zubrických.

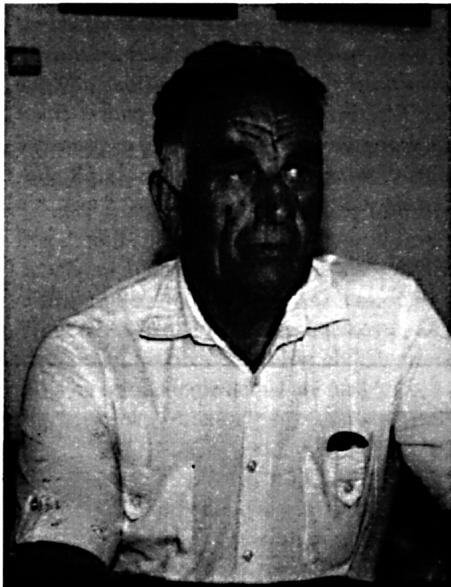
Dávno, pradávno, keď sa jedle, smreky, borovice a limby striedali s bahnitým a močaristým územím, cez ktoré neviedla žiadna cesta, žili tu okrem jeleňov a divákov aj zubre. Pastieri ovčích a kozích stád ich obchádzali radšej po kopcoch, kde boli výdatné paše.

Jedného jesenného dňa pán Oravského zámku usporiadal veľkú poľovačku. Predtým však prikázal svojim horárom, aby zistili, kde je najviac zveriny. Pri postriekke zbadali aj zubra.

- Ked' je jeden, bude ich určite celé stádo - presvedčali pána. Bola to však jediná, posledná zubrica, ktorá neodšla za lepšou pašou na juh a stala sa troma veľmožov.

Jeden z horárov uprosil oravského vládcu, aby mu dovolil postaviť si dom v tejto divočine. Pán mu dovolil, ba pridal aj územie od úpatia Babej hory až po podvŕšiansky chotár. Onedlho sa tu usadili pastieri až od Turčianskeho sv. Martina a Ružomberka. Osadu začali nazývať Zubrica a horára - prvého osadníka, Zubrickým.

Trikrát dostavaná škola v Zimnej dieri

Terajší richtár Jan Wdówka...

... a jeho predchodca Jozef Kovalčík

Prvé zmienky o osade pochádzajú z roku 1567 a o Hornej Zubrici sa po prvýkrát píše v r. 1614. V starých listinách sa Zubrica spomína aj ako Bubenské.

Od zubra k modernej dedine

Ubchlo päť storočí a po pralese nie je ani chýru. Zubrické lesy súce naďalej obkolesujú obe Zubrice, ale každý strom má dnes svojho majiteľa. Dedina sa pomaly vyvijala, radikálne zmeny však nastali až po 2. svetovej vojne. Vtedy sa k richtárskej palici dostali ostrí, ale dobrí chlapí, ktorým rozvoj obce ležal na srdeci.

K prvým povojnovým richtárom patrí Jozef Kovalčík, ktorý túto funkciu plnil 26 rokov. Mal u občanov autoritu a tak sa im spoločnými silami podarilo vybudovať cesty a školy, zaviesť elektrinu a urobiť všetko naj-

potrebnejšie. Dokonca sa socialistickým aktivistom podarilo v 53. roku postaviť aj roľnícke družstvo, ktoré o päť rokov samotní členovia rozobrali. Jozef Kovalčík ako richtár mal nemalé problémy, že do družstva nechcel vstúpiť a ani nevstúpil. Od začiatku svojej aktivity spájal dve funkcie - bol aj takomníkom miestnej skupiny Spolku Slovákov v Poľsku v Hornej Zubrici. I keď je teraz na dôchodku, nadálej sa zaujíma rovako o rozvoj obce, ako aj o naše krajanské hnutie.

Dobrá tradícia

Mnohí ľudia šomrú, že je pristáry a mnohí ho zato chvália. Bez tejto vlastnosti by dnešný richtár nič nezmohol. Časy sú už také, ľudia sa zmenili. Jan Wdówka richtárči od 81. roku - teda tiež v ťažkých rokoch, ako J. Kovalčík.

Zastihnuť ho doma je problém. Keď by si mal už dávno pochutnávať na neďľnom obede, zbiera peňažné príspevky na stavbu cintorínskeho oplotenia. Práce sa zastavili, lebo nebolo zača kúpiť materiál. A J. Wdówka to tak ľahko nenechá. Radšej energicky skríkne, presvedčí. Cintorín bolo treba rozšíriť a keďže je historickou súčasťou obce, musí náležite vyzerať.

- *Keby som mal aspoň pokladníka. Okrem zbierania peňazí musím organizovať práce a zhánať materiál - hovorí J. Wdówka.*

V hľase však nemá ani náznak žiaľu, vidieť, že je vo svojom živle. Okrem richtára je predsedom farskej rady a vedúci vodovodnej spoločnosti. Je hrdý, že sa mu podarilo zaviesť dedinský vodovod, do ktorého je napojených až 400 domov, teda väčšina 8-kilometrovej Hornej Zubrice. Pod zemou je zakopaných asi 30 kilometrov vodovodných rúr. Je to najväčšia vodovodná spoločnosť na Orave.

Spoločná investícia

Spomírali sme ju nedávno v súvislosti s Dolnou Zubricou. Ide o čističku odpadových vôd, ktorá vyrastie medzi dvoma dedinami. Na řu budú napojené obe kanalizácie. Len samotná dokumentácia stála Zubričanov až 1,5 miliardy zlотов. V budúcom roku by chceli pristúpiť k výstavbe oboch investícii. Dolnozubričania vraj ľutujú, že sa k horným susedom nepripojili už pri výstavbe vodovodu.

Richtárovi Wdókovi vrta v hlave, ako by mohol od štátu vytiahnuť aspoň grošík podpory. Precedensom sú čističky odpadových vôd na Spiši, v okolí czorsztynskej priehradky. Všetky sú dotované štátom. Prečo by aj Zubričania nemali dostať podporu, keď sa ich odpady vlievajú do Oravskej priehradky? Najradšej od slovenského štátu. Ved' nech sa obe vlády dohodnú. Svoj návrh už prednesol poslancovi A. Gąsienicovi - Makowskemu.

Vsadia na turistiku?

Aj by vsadili, ale každého turistu nepríjmú. Dvojdňových hubárov si do vybelených palákov nepustia. Ved' by narobili viac škody, ako úžitku. A rekreačné strediská, alebo penzióny stavajú tiež nebudú, ved' načo by im potom boli 3-poschodové domiská, zívajúce prázdnotou?

Nedokončená investícia - oplotenie cintorína

- *Ludia sú nevolníkmi vlastných domov* - hovorí richtár Wdók. - *Sú už takí, celý život obetujú na postavenie honosného domu, a potom sa aj tak tlačia v kuchyni v suteréne.*

Podobne je to aj s kultúrnym domom. - *Čo z toho, že ho máme, ked' kultúra v dedine zanikla* - dodáva J. Wdówka.

- *O kultúru sa stará skansen a gminné kultúrne stredisko v Jablonke. Len aby sa*

nám podarilo zachovať si oravské nárečie a iné typické prvky - trápi sa richtár.

Hoci pochádza zo slovenskej rodiny, slovenské prvky, ako súčasť oravskej kultúry, sú mu dnes ľahostajné. Slovenčinu, ktorú sa naučil v základnej škole, používa výlučne na Slovensku.

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

KEDY KARTA?

O dvojitém občianstve sa v krajskom prostredí hovorí už niekoľko rokov. Žiaľ, bezvýsledne. Posledný zákon o pobete cudzincov schválený parlamentom SR strpčuje našim krajanom život a sťaže kontakt so starou vlastou. Krajania na Spiši a Orave sa nám viackrát stážovali, že počas pobytu na Slovensku sú považovaní za cudzincov, platia vyššie poplatky za hotely, rekreáciu, ba aj za parkovanie automobilov.

Krajania často podotýkajú, že v rokoch 1939-1945 mali slovenské občianstvo a podnes sa ho nezdali. Niektorí si podnes zachovali doklady o tom, ako František Vodžák z Kacviny, ktorý prechovával slovenské dokumenty svojho otca Jakuba ako najväčšiu vzácnosť. Po vojne, pričlenením Spiša a Oravy k Poľsku, krajania stratili slovenské občianstvo. Dodatočný protokol k medzištátnnej zmluve z marca 1947 medzi vtedajším Československom a Poľskom sice zaručoval podmienky pre vznik Spolku Slovákov a Čechov v Poľsku a Zväzu Poliakov v Československu, ale veľké občianske a národnostné práva nedával. Jeden z bodov spomínanej zmluvy napr. zaručoval krajanom prácu v Československu, ale naša organizácia KSSČaS nemala žiadny vplyv napr. pri výbere pracovníkov. Neskôr, počas vojnového stavu v Poľsku, vládnuca garnitúra zaviedla pozvánky pre občanov Poľskej republiky. Týkalo sa to aj krajanov. Pozvánky pretrvali takmer desať rokov. Preto poučený skúsenosťami krajania sa rozhodne dožadujú prinavrátenia slovenského občianstva. A nielen oni, ale aj Slováci v iných krajinách. Na požiadavku krajanov začala reagovať slovenská vláda, ktorá pripravuje tzv. Krajanskú kartu, ktorá by v mnom zrównávala zahraničných Slovákov s občanmi Slovenska.

Dúsfajme, že návrh karty a zásady jej udeľovania schválí čo najskôr slovenský parlament. Slováci na celom svete na tento akt netreplivo čakajú.(jp)

Potvrdenie o slovenskom občianstve J. Vodžaka z Kacvina

SLOVENSKÁ REPUBLIKA.

Okresný úrad v Sp. Staréj Vsi.

Číslo 222/32/1941.

Svedectvo o štátom občianstve.

- Jankub Vodžák -

zamestnaním (povolaním) **purkar**

narodený (deň, mesiac, rok, miesto a okres narodenia) **3. apríl 1904 v obci**

Kacvin, okres Spišské Staré Mesto

obyvateľ v obci **Kacvin** okres **Spišská Stará Ves**

je podľa (záklomného dôvodu štátneho občianstva) **z u. 1. odst./1/ a/ úst. národného**

- 255/1939 Sl.z. -

štátne občan Slovenskej republiky.

Toto štátne občianstvo vráhujeme za možného. Annu rod.: "Vodžák" 1. jún 1904 v obci Kacvin okres Sp. Stará Ves

nar. dňa **1. jún** r. **1904** v obci **Kacvin** okres **Sp. Stará Ves**

a na maloleté deti:

Role	nar. dňa	okres
Františka	5.XI. 1925 v obci Kacvin	Sp. Stará Ves,
Jána	29.IX. 1931 , Kacvin	Sp. Stará Ves,
Jána	15.II. 1937 , Kacvin	Sp. Stará Ves.

v Sp. Staréj Vsi dňa **11. februára 1941,**

OKRESNÝ ÚRAD
Sp. Stará Ves

Predstava druhá
okresný riaditeľ

R. P. 20
Slovenská Národná Rada v Bratislavě 1940

R.Kulaviak a L.Molitoris s paní O.Žabenskou otvárajú podujatie

Malí Krempašania na scéne

DEŇ SLOVENSKEJ KULTÚRY NA ORAVE

Na Orave sa sa každý rok uskutočňuje niekoľko stálych, dalo by sa povedať - tradičných kultúrnych podujatí, ako je napr. Oravské leto, Pastiersky sviatok, Kolednícka prehliadka a pod., ale krajanských, venovaných výlučne prezentácií slovenskej kultúry v tomto regióne, donedávna nebolo. Donedávna, lebo teraz už konečne je - Deň slovenskej kultúry na Orave, ktorého II. ročník sa konal 13. augusta t.r. v Jablonke.

Počasie prialo

Ked' sa účastníci vlaňajšieho, prvého ročníka tohto podujatia rozchádzali domov, prevládala všeobecná mienka, že nápad slovenského dňa na Orave, je vynikajúci, ibaže ho treba zorganizovať o niečo skôr. Totiž október, aj keď slnečný, je na hornej Orave predsa len chladný, a tak nečudo, že už počas popoludňajšieho vlaňajšieho programu nabehla nielen ľahko oblečeným účinkujúcim, ale aj divákom, husia koža. Organizátori, najmä predsedovia OV Róbert Kulaviak - hybná sila podujatia - si to vzali k srdcu a tohoročný slovenský deň naplánovali už na august, čo jeho priebehu rozhodne prospelo.

V nedeľu 13. augusta svitol naozaj krásny slnečný deň. - *Ved' sme si ho tam hore aj vyprosili* - žartovali Jablončania, postávajúci od rána pred miestnym farským kostolom, ku ktorým sa každú chvíľu pripájali krajania z ďalších oravských obcí, ba aj zo Spiša. Deň slovenskej kultúry sa totiž začal - podobne ako iné väčšie krajanské podujatia - spoločnou účasťou na slovenskej sv. omši. Pri takejto zvýšenej frekvencii v kostole aj spev bol oveľa hlasnejší než obyčajne, ba aj akýsi slávnostnejší. Aj to naznačovalo, že nás v tento deň čaká čosi mimoriadne.

A aj čakalo. Kým členovia oravského odboru Matice slovenskej sa po sv. omši pobrali do klubovne na voľbívnu schôdzku (píšeme o nej na str.9), ostatní krajania a ďalší obyvatelia smerovali k námestiu v centre Jablonky, od kiaľ sa už zdaleka ozývali rezké tóny dychovej hudby. Hrali tam Podvlčania, ako aj dychovka Uherčanka z Veľkých Uheriec, ktorá sprevádzala vystúpenie tanecnej skupiny mažoretiek z Prievidze, pod vedením sestier Sokolových. Ked'že plagáty už skôr oznámili ich účasť na Slovenskom dni, neprekvapuje, že sa na námestí zhromaždili doslova stovky divákov,

ktorí búrlivým potleskom odmeňovali efektný program pekných a usmiatých, dlhonohých prievidzských dievčat. Tentoraz boli oblečené v národných, bielo-modro-červených kostýmoch, čo ešte viac zvýrazňovalo slovenský ráz jablonského podujatia.

Maratón folklóru

Ked' sa vystúpenie skončilo, zhromaždení sformovali dlhý sprievod na čele, pravdaže, s mažoretkami, ktorý za vyhrávania oboch hudeb prešiel do miestneho amfiteátra, kde sa mal začať hlavný bod nedeľného programu - prehliadka folklórnych súborov, ľudových kapiel, dychoviek a iných umeleckých skupín.

Otvorili ju predsedovi oravského OV Róbert Kulaviak a tajomník ÚV SSP Ľudomír Molitoris, ktorí privítali zhromaždených a pozvaných hostí zo Slovenska, medzi ktorými o.i. boli: riaditeľ Slovenského inštitútu vo Varšave Ján Budziňák, riaditeľka Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne Olga Žabenská, predstaviteľ Matice slovenskej v Bratislave Marcel Mihalík, tajomník ÚR Združenia divadelných ochotníkov Slovenska Stanislav Chren a ďalší kultúrni činitelia zo

Vystupujú J.Antalčíková, M.Litviaková, V.Smrečáková a J.M.Božík

Spieva súbor Rombaň z Chyžného

Hrá dychovka z Podvľka

Estrádny súbor Femina z Dolného Kubína. Foto: J. Pivovarčík

slovenskej Oravy. V mene vojta jablonskej gminy Juliana Stopku pozdravil zhromaždených riaditeľ Gminného kultúrneho strediska v Jablonke Józef Szperlak.

Konečne sa začala vlastná prehliadka slovenskej ľudovej tvorby, na ktorej sa početne zhromaždeným divákom - ktorí do posledného miesta zaplnili hľadisko jablonského amfiteátra - predstavilo až 13 folklórnych súborov, hudobných a speváckych skupín a jednotlivcov z Oravy, Spiša a zo Slovenska. Treba podotknúť, že na rozdiel od vlaňajšieho podujatia tentoraz naše krajanské súbory nechýbali, aj keď sme zaznamenali, že neboli všetky. Nevystúpila napr. známa sláčiková kapela MS SSP z Harkabuza, ktorú sme často vídavali na iných podujatiach. Vari sa na ňu zabudlo?

Popri už spomínamej podvľčianskej dychovke sa v Jablonke veľmi pekne predstavil folklórny súbor Rombaň z Chyžného, ktorý sa vykryštalizoval z nedávnej dievčenskej speváckej skupiny. Vo svojom programe uviedol cyklus tradičných oravských tancov a piesní, spievaných v slovenčine a oravskom nárečí. Ako vždy sa na scéne ukázala i krajančka Viktória Smrečáková z Malej Lipnice, ktorá si tentoraz prizvala na pomoc kr. Johana Antalíčkovú z Kičor a Máriu Litviakovú z Jablonky. Zaspievali spolu - v sprievode Jerzyho M.Božky z Krakova - niekoľko starých, už skoro zabudnutých oravských piesní, odmených

podobne ako iné súbory vrelým potleskom divákov.

Už sme si zvykli, že na divadelníkov z Podvľka sa možno vždy spoľahnúť. Ani teraz nesklamali, zahrali zhromaždeným jedno dejstvo novonacvičenej veselohry Potopa sveta a za svoje majstrovstvo si vyslúžili veľké ovácie.

Hoci podujatie malo byť prezentáciou kultúry oravských Slovákov, prišli im „vypomôcť“ i dva súbory zo Spiša, presnejšie z Krempách. Najprv žiacka skupina predviedla niekoľko detských hier, ale i piesní a tancov zo svojho regiónu. Po nich vystúpil súbor doospelých Zelený javor pod vedením Márie Wnękovej, ktorý vo svojom zaujímavom programe uviedol rad pôvodných, ale i štýlizovaných spišských piesní a tancov, vzbudzujúc všeobecne obdiv.

Už oddávna sa každé väčšie krajanské kultúrne podujatie uskutočňuje za účasti folklórnych súborov a hudobných skupín zo Slovenska. Ani teraz nechýbali. Prišlo ich až sedem, k čomu nepochybne prispela aj veľká prialička nášho Spolku, už spominaná riaditeľka Oľga Žabenská. Je pozoruhodné, že na rozdiel od vlaňajšieho podujatia boli tentoraz pozvané iné súbory, vďaka čomu si diváci mohli obohatiť svoje poznatky o kultúrnom dianí na slovenskej Orave.

Popri dychovke Uherčanke a prievidzských mažoretkách, ktoré prehliadku otvorili, sa na

scéne jablonského amfiteátra predstavili znamenité súbory zo Žaškova a Habovky, folklórna skupina Flajšvanka z Oravskej Lesnej, Ľudová hudba bratov Murinovcov z Podbiela, folklórny súbor Skorušina z Lieska a niečo odlišný, ale rovnako zaujímavý estrádny súbor Femina z Dolného Kubína. Predviedli pestru paletu rázovitých ľudových piesní a tancov zo svojich obcí a okolia, hlavne oravského. Obdivovali sme v ich predvedení temperamentné polky a čardáše, oravské i goralské tance, výbušný odzemok, a z piesní i t'ahavé, nostalgicke trávnice... Treba zdôrazniť, že všetky hostujúce súbory prezentovali vysokú umeleckú úroveň a významne obohatili program Dňa slovenskej kultúry na Orave.

Hoci jednotlivé súbory predvádzali iba krátke ukážky zo svojich programov, jednako celá prehliadka sa časovo pretiahla na niekoľko hodín. Napriek tomu nikto z hľadiska nedochádzal, necítil sa unavený, či znudený. Naopak, skoro všetci vytrvali do konca tohto veľkého, bezmála štvorhodinového maratónu slovenského a oravského folklóru. Prispel k tomu i džezman Jerzy M.Božký, predseda MS SSP v Krakove, ktorý na záver zahral a zaspieval niekoľko populárnych slovenských evergreenov. Niektoré z nich spolu s umelcom spievalo celé hľadisko.

POKRAČOVANIE NA STR. 19

Pohostinné vystupenie súboru z Podbiela

Na záver slávnosti veselá zábava pri vatre

DONALD OLSON

KAMENNÝ ANJEL

Ked' Walter Cress vstúpil do dlhej, úzkej miestnosti pre návštevy, Michael Hellman už sedel na opačnej strane mreží. Jeho pohľad prezrádzal nemé očakávanie, ale ozajstná nádej v ňom nebola. Walter sa ho snažil povzbudiť srdečným úsmevom.

- Ahoj, Michael. U dozorcu som nechal pre teba nejaké cigarety a zopár tabličiek čokolády. Zdá sa mi, že sa cítis lepšie. Dali ti niečo proti bolesti hlavy?

- Áno, konečne. Tvoja intervencia zabrala. Totiž... urobil si to, o čom sme hovorili minule?

- Áno, rozprával som sa s tvojím advokátom. Ukázal mi záznamy zo súdneho procesu. Myslím, že urobil všetko, čo bolo v jeho silách.

- Pravdaže, - trpko povedal Hellman. - A čo všetko by ešte asi urobil, keby mi veril? Určite mi neveríš ani ty, hlavne potom, ked' si si prečítať oficiálnu verziu prípadu.

- Netáraj, Michael. Vôbec nepochybujem o tvojej nevine. Musíš mi to veriť.

Walterovo presvedčenie, že Hellman bol nespravodivo odsúdený, sa zakladalo na niečom mocnejšom, ako je intuícia, na akejsi zvláštnej spriaznenosti duší, ktorú si uvedomil už pred mesiacom, pri svojej prvej návšteve. Dovtedy o Michaelovi Hellmanovi nikdy nepočul. Nemal vo zvyku čítať čiernu kroniku v novinách, a preto sa ani nedozvedel o vražde Steffi Hellmanovej, z ktorej bol obvinený a odsúdený manžel obete.

Práve v čase, ked' Walter odchádzal do dôchodku, vznikol „program návštev väzňov“. Vypracovala ho istá dobročinná organizácia. V šesťdesiatich rokoch ostal odrazu bez práce, koníčkov, či intelektuálnych záujmov. Žil so svojou ženou Berenice v malom dome a jeho údržba si nevyžadovala veľa práce. Preto prijal ponuku nazdávajúc sa, že tak vyplní prázdnnotu vo svojom živote.

Pridelili mu Hellmana, jedného z väzňov, ktorých nikto nenavštevoval, lebo nemal ani príbuzných, ani priateľov. Vo výzore tohto človeka bolo niečo, akási uražená dôstojnosť a tichá beznádej, čo Waltera inštinktívne presvedčilo o jeho nevine.

Po každej návšteve vo väznici o tom rozprával Berenice. Netajil svoj úžas nad tým, ako mohli odsúdiť nevinného človeka. Žene sa to videlo smiešne a naivne.

- Walter, veď ho sotva poznáš. Keby nebol zabil svoju ženu, prečo by bol vo väzení?

- Predsa som ti hovoril, Berenice, že proti nemu neexistujú žiadne dôkazy. Hellman podozrieval svoju ženu z nevery. Jedného dňa sa nečakane vrátil domov, lebo predpokla-

dal, že ich spolu pristihne. Ak tam milenenec aj bol, podarilo sa mu nepozorované zmiznúť. Manželia sa však zúrivo pohádali. Priznáva, že svoju ženu dokonca udrel, prvýkrát v živote. Potom vybehol z bytu a dlho sa prechádzal, aby sa uspokojil. Došiel až na cintorín.

- Prečo práve tam?

- Chodieval ta zakaždým, ked' bol zle náladený. Sadol si k hrobu svojich rodičov a v duchu sa s nimi zhováral. Tak sa stalo, že stretol tú ženu... jej meno, bohužiaľ, nepoznáme, ani nič o nej nevieme. Nadviazali rozhovor a potom sa spustil dážď. Ked' zistila, že prišiel pešo, ponúkla sa, že ho odvezie svojím autom. Snažil sa oddialiť stretnutie so svojou ženou, a preto novú známu poprosil, aby ho zaviezla do prístavu. Mal tam čln s obytnou kabínou. Pozval ju dnu na šálku kávy, a tak sa to stalo... Zapisaháva sa, že to bola z jeho strany prvá manželská nevera. Potom zaspal. Ked' sa prebudil, zistil, že jeho nová známa zmizla.

- Znie to celé veľmi pochybne, Walter...

- Počkaj. Vrátil sa domov pešo a svoju ženu našiel mŕtvu, s rozbitou hlavou. Čo si mal počať? Na rukách mu ostali stopy jej krvi. Milenca, ktorý to zrejme vykonal, nebolo a tak isto nebolo ani neznámej ženy z cintorína, ktorá by mu mohla poskytnúť alibi. Bol stratený. Polícia mu neuverila a takisto ani porota na súde.

Neverila ani Berenice a dokonca ani pracovník dobročinnej organizácie, ktorý Walterovi pripomenal, že sa na svojho chránenca nemá príliš citovo viazať. Cieľom „programu“ nie je vyslobodzovanie odsúdencov, ale iba pomoc v prekonávaní pocitu osamelosti. Dokonca ani sám Hellman, hoci bol, pravdaže, Walterovi povďačný, nechápal, prečo sa kvôli nemu toľko namáha. Pri jednej príležitosti mu povedal:

- Walter, viem, že mi chceš pomôcť, ale nemá to cenu. Nikto mi nemôže pomôcť. Je-dine, ak by sa ozvala tá žena.

- Ale tá sa neozýva.

- Pochopiteľne. Ked' sa v novinách dočítala o vražde, určite sa vyťakala.

Walter nahnevane podotkol, že to nie je dôvod na to, aby mlčala a dopustila, že nevinný človek sedí vo väzení. Hellman sa troko usmial a povedal:

- Škoda, že si nebol mojím advokátom ty, Walter.

- Alebo nejaký detektív s väčšou dávkou rozumu, než majú tí od polície. Michael, premýšľaj. S tou ženou si sa rozprával niekoľko hodín. Musela predsa niečo spomenúť, čo by nám mohlo pomôcť pri jej hľadaní.

- Kto by si to pamätał, Walter? Rozprávali sme sa o rôznych malichernostach. Napríklad, ako je na cintoríne príjemne a ticho pod tým starým stromom. Povedal som jej, že moji rodičia mali radi stromy, a preto som pri ich hrobe zasadil brest. Zasmiala sa a povedala, že jej nebohá babka vždy túžila mať nad hrobovom kamenného anjela. Potom začalo prášať a ona sa ma spýtala, kde má zaparkované auto... Ostatné už poznáš.

Walter sa vzrušene nachýli dopredu.

- Počkaj, počkaj... kamenný anjel. Hovoril si o tom policajtom?

- Nie. Načo? Nefantazíruj, Walter. Na tom cintoríne sú určite desiatky kamenných anjelov. Napokon, ona iba spomenula, že jej babka túžila po takom pomníku. Neviem, či ho aj dostala. A ak ho aj má, ten hrob by mohol byť kdekoľvek. V Texase, Kalifornii...

- Alebo práve tu, na tunajšom cintoríne. Michael, nesmiere zanedbať ani tú najmenšiu stopu. Mohol by som nájsť všetkých kamenných anjelov na cintoríne, poznáčiť si mená na pomníkoch, prehľadať staré záznamy, nájsť vnukov...

- Ale to je obrovská práca! Iba podaromnici budeš marniť čas.

- Času, Michael, času máme obaja dosť.

* * *

Rozhodol sa, že bude postupovať systematicky, krok za krokom. S Hellmanovým súhlasom zašiel za advokátom a vypýtal si kľúč od jeho bytu. Po odovzdaní kľúča advokát poznamenal:

- Všetko, čo podnikáte, pán Cress, je sice skvelé, ale Hellmanovi tým nijako nespôsobíte. Nedúfajte, že nájdete nejaký dôkaz, ktorý unikol pozornosti polície.

S tým ani Walter nerátal. Chcel iba spoznať prostredie, v ktorom Hellman žil, a vidieť miesto, kde sa odohral zločin.

V byte na treťom poschodí vládlo nepríjemné ticho a pach dávno neveraných miestností. Walter takmer čakal, že na dlážke nájde kriedou nakreslené obrys tel a ako v dajakom kriminálnom filme. Nič také tu nebolo, žiadna stopa po strašnej scéne.

Výše hodiny sa prechádzal po izbách, ohmatával, skúmal a predstavoval si predošly život v tomto byte. Pochopiteľne, nič pozoruhodné nenašiel, ak neráta malú ligo-tavú perlu, zakotúlanú medzi strapcami perzskeho koberca v obývačke.

Ked' ju dvíhal zo zeme, pohľadom zavádil o kozub, kde stála fotografia Hellmana a jeho manželky. Steffi Hellmanová bola nepochybne krásna žena, ale Walterovi jej zmyselná tvár pripadala nesympatická. Napadlo mu, že jej oči sú chladné ako perla. Asi pochádza z náhrdelníka, ktorý mala na krku. Pri odchode z bytu si perlu vzal so sebou. Nahovoril Berenice, aby s ním išla na cintorín. S jej neveľmi ochotnou pomocou sa mu za hodinu podarilo prehľadať ho celý. Výsledkom bol dlhý zoznam mien a dátumov, odpísaných z náhrobných ka-

meňov, nad ktorými trónili kamenní anjeli všetkých možných veľkostí a tvarov. Nasledujúcich niekoľko dní strávil v mestskej knižnici. Vyhľadával úmrtné oznámenia v starých číslach miestnych novín a poznačil si tie, kde bola medzi pozostalými uvedená aj nejaká vnučka.

Pri nasledujúcej návštive bol Hellman prekvapený a dojatý jeho úsilím, ale ešte vždy si nerobil žiadne nádeje.

- Odkiaľ berieš toľku vytrvalosť, Walter? Prečo to všetko pre mňa robíš?

- Prečo? Pretože som dosiaľ nič poriadneho v živote nedokázal, Michael. Vieš si predstaviť, že sa obzrieš dozadu na šesťdesiat rokov svojho života a pochopíš, že si nikdy nemal nijaký cieľ?

Jeho úpornosť neochabla, ani keď sa dal na ešte namáhavnejšiu prácu, na objavovanie a preverovanie všetkých žijúcich potomkov starenič, pochovaných pod kamennými anjelmi na mestskom cintoríne. Pri každej falošnej stope, každom neúspešnom pokuse sa utešoval myšlienkom, že sa tým zasa zúžil okruh možností.

Napokon mu jedného dňa v Gordonovej ulici otvorila dvere vysoká, chudá žena s výblednutými ryšavými vlasmi. Od prvého okamihu v ňom rástlo presvedčenie, že konečne našiel ženu, ktorú mu Hellman podrobne opísal.

- Madelaine Colierová? - spýtal sa.

- Áno.

- Ja som Walter Cress. Prichádzam kvôli Michaelovi Hellmanovi.

Žena sa strhla a v očiach sa jej mihol strach. Walter jej presvedčivo zaklamal. Povedal jej, že na Michaelovom čle našli odtlačky jej prstov a že ju nejakí svedkovia videli v spoločnosti Hellmana. Čoskoro sa rozplakala a k všetkému priznala.

- Moje manželstvo bolo v tom čase v hľobej kríze. Keby sa môj muž dozvedel o epizóde s Hellmanom, bolo by to hrozné...

Zotrela si z tváre slzy a pevným hlasom povedala:

- Teraz už na tom nezáleží. Manžel odo mňa odišiel.

- To znamená, že pôjdete so mnou k Hellmanovi advokátovi? - spýtal sa natešene Walter.

- Pôjdem, - povedala po dlhšom váhaní. - Iba nežiadajte odo mňa, aby som sa stretla s Hellmanom... Nedokázala by som sa mu pozrieť do očí.

* * *

Nasledujúceho dňa po prepustení z väzenia pozval Hellman Waltera na večeru do jednej z najluxusnejších reštaurácií v meste. Neprestajne ho zasypával prejavmi vďačnosti, až to bolo Walterovi neprijemné.

- Daj už s tým konečne pokoj, Michael, - povedal. - Úplne mi stačí, keď vidím, že si šťastný a na slobode. Vieš, čo je na tom najsmiešnejšie? Vysvitlo, že som Madelaine Colierovej vôbec neklamal. Keď tam polícia poslala svojich ľudí, skutočne našli

jej odtlačky v tvojom čle a tvoje odtlačky v jej aute. Už si jej telefonoval?

- Áno. Veľmi ľutuje, ale nechce sa so mnou stretnúť. Hovorí, že chce čím skôr na všetko zabudnúť.

- Pochopiteľne. Zabudni aj ty, Michael. To bude najrozumnejšie.

Hellman sa zamračil:

- Vari si myslíš, že sa to dá? Človek, ktorý zavraždil Steffi je ešte vždy na slobode. Veľmi som mal rád svoju ženu, Walter, napriek všetkému. Dokázal by som zabiť jej vraha, len keby som vedel, kto ním je.

- Ak je to tak, potom dúfam, že toho človeka nikdy nenájdú.

Ked' sa večera chýlila ku koncu, Walter vopchal ruku do vrecka v snahe prispieť na útratu, hoci to Hellman rezolutne odmietal. Prstami nahmatal niečo hladké tvrdé. Vyťahol perlu, ktorú našiel v Hellmanovom byte. Skôr, než ju stačil ukryť, Michael sa spýtal:

- Čo to máš v ruke?

Walter mu v rozpakoch odovzdal guľôčku s vysvetlením, ako k nej prišiel. Hneval sa sám na seba, že týmto nechtiac znova prišomu Hellmanovi jeho zármutok. Zamrmrial čosi na ospravedlnenie, ale Michael iba kôvô rukou:

- Neträp sa, Walter, teraz už na tom nezáleží.

* * *

O dva dni mu pri raňajkách Berenice mlčky podala noviny s palcovým titulkom: Samovražda oneskorenej svedkyne. Len čo si správu prečítał, ponáhľal sa k Hellmanovi.

- Už o tom vieš, Michael? - spýtal sa.

Bledý a utrápený Michael prikývol.

- Ja som všetkému na vine, - povedal Walter. - Chudera. Najprv ostala bez muža a potom som ju donútil, aby sa priznala ku krivde, ktorú ti sposôbila. Zrejme toho bolo na ňu priveľa. Pilutky na spanie, píšu v novinách...

- Ak je nickto na vine, potom som to ja, Walter. Radšej som tú prekliatu perlu nemal brať vôbec do ruky...

- Prečo? Čo s tým má spoločného?

- Spoznal som ju okamžite, len čo si ju vybral z vrecka. Perla je z náhrdelníka, ale ten nepatrił mojej žene. Madelaine Colierová ho mala na krku, keď som ju stretol. Včera som zašiel k nej. Musel som si urobiť vo všetkom jasno, Walter. Trval som na tom, že mi musí povedať pravdu, lebo v opačnom prípade ju bude musieť povedať polícii.

Unavene si sadol do kresla oproti Walterovi a začal rozprávať:

- Pustila sa do plácu a všetko mi povedala... Vieš, mala veľmi slabé nervy. Vyšlo najavo, že toho dňa nebola na cintoríne náhodou. Vedela, že jej muž má milostný pomer so Steffí. Sedela v zaparkovanom aute pred našim domom a chystala sa na väzny rozhovor s mojou ženou. Vtom som vybehol z dverí ja. Vedela, že som Steffin manžel,

lebo nás už predtým videla spolu. Rozhodla sa, že pôjde za mnou a všetko mi povie. Potom si to na cintoríne rozmyslela... Vravela, že ma jej bolo ľúto.

Walter sa naňho s úžasom díval. Hellman pokračoval:

- Pilulky na spanie stále nosila v kabline. Keď sme boli spolu na čle, potajomky mi dala dve do kávy a potom zašla autom do môjho bytu. Medzi ňou a mojou ženou došlo k zúrievnej hákke. Steffi jej povedala, že ma mieni opustiť a odísť s jej mužom. Pobili sa a vtedy sa pretrhol náhrdelník. Perly sa rozzyspalí po zemi. Madelaine v zúriosti schytala tažkú bronzovú ozdobu a bila ňou Steffi po hlave, až kým ju nezabilá. Potom poutierała odtlačky prstov a pozbierała všetky perly... aspoň si to mysla.

Po dlhom mlčaní sa Walter potichu spýtal:

- Ty si to, prirodzene, všetko oznámil polícii.

- Nie. Mysleli by si, že som Madelaine zabil ja, že som ju prinútil prehltnúť tabletky.

- Prečo si myslíš, že by ti neuverili?

- Vari mi uverili, keď som prisahal, že som nezabil Steffi? Nie Walter, nemohol som znova riskovať svoju slobodu. Tento prípad ostane pre políciu navždy nevyriešený.

DEŇ SLOVENSKEJ KULTÚRY...

DOKONČENIE ZO STR. 17

Vari najzapracovanejšou účastníčkou prehliadky bola krajanka Barbora Pápežová z Podvľaka, ktorá v Jablonke vystúpila v trojtej úlohe: ako klarinetistka podvľčianskej dychovky, členka tamojšieho divadelného krúžku Ondrejko a súčasne ako šikovná uvádzacia, ktorá pre poľských divákov pohotovo prekladala informácie o vystupujúcich súboroch.

Prehliadka sa skončila podvečer, ale Deň slovenskej kultúry ešte nie. Pokračoval pri vatre na lúke za riekou Čierna Orava, kam sa premiestnila väčšina účinkujúcich a krajanov, najmä mladých. Opäť sa spievalo i tancovalo, opekalo klobásky a ešte za horúca hodnotilo priebeh tohto nádherného podujatia. Prevládala všeobecná mienka, že bolo veľmi vydarené a treba v ňom rozhodne pokračovať. Mladí ľudia si sľubovali, že sa o rok opäť stretnú a na III. ročník Dňa slovenskej kultúry na Orave pripravia ešte krajšie a zaujímavejšie programy.

Každé nové podujatie, tobôž väčšie, sa rodí tažko. Tým väčšia je však potom radosť, keď sa vydarí, keď jeho účastníkom zanechá čo najlepšie dojmy. Som istý, že z II. ročníka slovenského dňa na Orave si všetci odnesli tie najkrajšie.

Text a foto: JÁN ŠPERNOGA

Záber zo stretnutia študentov v jablonskom amfiteátri. Foto: J.š.

STRETNUTIE SO ŠTUDENTMI

Druhého ročníka Dňa slovenskej kultúry v Jablonke sa popri krajanoch z Oravy zúčastnili - ako sme už písali - aj viacerí krajanskí záujemci zo Spiša. Bola medzi nimi i skupina našich študentov z Oravy a Spiša, ktorí sa ako prví - nadľho pred prehliadkou súborov - objavili v hľadisku jablonského amfiteátra, keďže práve tam si stretnutie s nimi doholol tajomník ÚV SSP L. Molitoris.

Len škoda, že na stretnutie neprišli všetci z vyše 60-ich mladých krajanov, ktorí v súčasnosti študujú buď začnú študovať na stredných, odborných a vysokých školách na Slovensku. Škoda tým viac, že stretnutie znamenalo istú sondáž najdôležitejších študentských problémov, ktoré treba riešiť. Ako vypĺňalo z rozhovoru s mládežou, štúdium je v podstate nerobí ľažkosti. Väčšina si hravo poradila s učivom a bez problémov postúpila do vyšších ročníkov.

Našej mládeži v súčasnosti najviac stážeje a komplikuje život nový zákon o pobytu cudzincov, aj keď - ako nás predstavitelia slovenských orgánov mnohokrát uistívali - nie je namierený proti krajanom. Študenti sa stázovali, že teraz musia o.i. platiť vysoké poplatky za lekárske služby, poistenie a majú vôbec ľažkosti s vybavovaním dlhodobého bytu.

Zdá sa nám, že otázku zákona o pobytu cudzincov a s tým súvisiace problémy našich - a nielen našich - študentov by príslušné slovenské orgány mali čo najskôr vyriešiť. V ich prospech. Nemožno predsa zatvárať dvere pred študujúcou mládežou zahraničných Slovákov!

J.š.

NOVÁ ŠKOLA

4. septembra t.r. sa slávnostne otvorili brány vynovenej základnej školy č.1 v Podviku. Po ročnej prestavbe sa budova zväčšila o

telocvičňu - žiaľ, len miniatúrnu, s rozmermi 9x6 metrov. 2 triedy, zborovňu, kanceláriu, moderné sociálne zariadenia, šatne a prieskanné chodby.

Kto by povedal, že na prvý pohľad neveľká budova, pomestí až toľko miestností. Skončí sa behanie po úzkych drevených schodoch, cvičenie v triedach, alebo poskakovanie po lúke, skončí sa nakladanie do piecok. 177 žiakov tiesniacich sa na starej fare si nebude vedieť tú výhodu vynachváliť.

Škola je vybavená moderným naftovým vykurovaním, a k tomu ešte ekologickým. Škoda, že jediným na Orave.

Celá rekonštrukcia bola možná vďaka dotácií ministerstva školstva a príspevku Gminného úradu v Jablonke, ktorý venoval sto miliónov zlôtich na vybavenie. Preto majú všetci žiaci nové lavičky, stoly, tabule, nábytok v triedach a doplnené školské pomôcky. Ušlo sa aj na lavičky do šatní a nové regály do knižnice, kde majú 3400 kníh.

Svoje dali aj rodičia. Každý, nielen ten, čo má školopovinné deti, odpracoval bezplatne dva dni na stavbe, alebo prispel finančnou čiastkou, za ktorú sa kupovali farby, alebo drevené obloženie.

Obnovená podvlickánska škola

Riaditeľka Alina Leksanderová len tak žiali, keď rozpráva o svojej novej škole. Do dvojnásobne zväčšených priestorov (700 m²) bude môcť prijať aj 27 žiakov nultej triedy. Podľa počtu vidieť, že väčšia škola bola v Podviku veľmi potrebná.

Jej priestory sú ohradené a budú vraj v budúcnosti skrývať krásny zelený park, o ktorý sa budú staráť žiaci, členovia Ligy ochrancov prírody, pôsobiacej na škole.

Kňaz dal zdarma škole 30 árov pozemku do prenájmu, na ktorom v budúcnosti plánujú postaviť ihrisko.

Bolo by hriechom neučiť sa a chodiť poza tak peknú školu.

POSLEDNÉ POSOLSTVO

Presne na piate výročie objavenia Panny Márie v Litmanovej zaznelo prostredníctvom dievčat Katky a Ivetky (dnes už 17 a 18 ročných) posledné posolstvo.

- Drahé deti, moje zjavenie dnes na tomto mieste je posledné. Milujem vás a d'akujem všetkým za to, čo ste pre mňa tu spravili. Chcela som vás prepudliť zo sna prázdnoty, aby ste pochopili, že potrebujete obrátenie. Zostávam na tejto hore pritomná. Začnite teraz uvažovať nad mojim posolstvom. Ostaňte v mojom srdci, ... ostaňte slobodní. ... ja vás milujem a čakám na vás v nebi.

Ako sme už písali, púte na mariánsku horu Zvir sa konali každú prvú nedeľu v mesiaci už celých päť rokov. Zúčastnilo sa ich aj veľa našich krajanov. Na poslednej výročnej púti tu bolo asi sto tisíc veriacich, ktorí slová vizonárky prijali s úžasným prekvapením a pláčom.

Katolícka cirkev doteraz oficiálne zjavenia neuznala, ale aj napriek tomu sa podľa slov starostu Litmanovej V. Vislockého, budú púte konať aj nadálej.

V.J.

Zástupy pútnikov v Levoči. Foto: P.K.

Nikdy som tu neboli, ale veľmi sa mi tu páči.
Ján Pavol II.
Levoča 3.8.1995

SPOMIENKY NA LEVOČSKÝ ODPUST '95

Vstával bledý úsvit 3. júla 1995. Počasie nevyzeralo sľubne, keďže predošlý večer a celú noc neustále poprchačalo. Ovzdušie však bolo horúce. Zo všetkých strán sa hrnuli davy a automobily. Všetci sa ponáhľali na Mariánsku horu, aby sa stretli s Petrom našich čias, Jánom Pavlom II., ktorý mal prísť na levočský odpust, taký slávny už mnoho rokov. Dokonca v časoch totality sa tu ľudia cítili slobodní. Po boku Matky sa človek vždy cíti slobodný.

Pred 9. hod. sa konečne zjavil Biely pútnik - ako vo svete nazývajú tohto človeka - so široko rozprestretými rukami, rozprestretými v geste lásky. Po srdečnom zvítaní a pozdrave plnom vrelých ovácií, ktoré pripravilo 600 tis. zhromaždených, sa začala sv. omša. Biskup F. Tondra privítal Sv. otca a pripomenal Mu, že bol pastierom susednej, krakovskej diecézy. Sv. otec predsedal slávnostnej, odpustovej sv. omši. Z krakovskej diecézy sa jej zúčastnili: kardinál Franciszek Macharski a biskupi Albin Malysiak a Jan Szkodoń.

Táto návšteva Sv. otca znamenala splnenie túžob mnohých ľudí, aby tam, kam chodievali celé roky, prišiel aj Ján Pavol II. Pamäťám si rok 1990 po prvej púti ešte v Česko-Slovensku, tie nespočitatelné zástupy veriacich na levočskom odpuste. Plní viery celú noc bdeli a potom sa do neskorého popoludnia spoločne modlili. Treba d'akovat' Bohu, že ešte máme plné kostoly, že ateizmus nevymietol ľudí z božích príbytkov. Je to veľká božia milosť.

Sv. omša prebichala pred zázračnou sochou Panny Márie, prinesenou pred bohoslužbami v slávnostnej procesii. Sv. otec zavesil na jej ruky ruženec. Organizátorom levočskej slávnosti patrí veľké uznanie za volbu miesta, kde bol postavený oltár. Sv. otec mal pred sebou Mariánsku horu s bazilikou, kym na dru-

ktorú budú spomínať celé pokolenia. Treba len, aby si ľudia vzali do srdca to, čo pápež učil, a týmto učením naplnili svoj každodenný život, ktorý vtedy prinesie plody v podobe: viery, nádeje a lásky.

P.K.

FUTBAL V KACVÍNE

Po takmer jedenástich rokoch v Kacvíne obnovil svoju činnosť Ľudový Športový zväz (LZS) - Blesk. Prispeli k tomu jeho bývalí hráči, dnes hlavní aktivisti, najmä predseda A. Molitorys a tréner futbalistov J. Magiera. Kapitánom mužstva je mladý hráč, absolvent jablonského lycea Róbert Galovič.

LZS v Kacvíne združuje v súčasnosti 22 členov - hlavne futbalových hráčov. Na prenajatom pozemku v dolnej časti obce si zriadili solídne ihrisko (je to podmienka zaradenia do kvalifikačnej súťaže). Na jar t.r. začali pravidelne trénovať a o pol roka neskôr boli zaradení do skupiny C Oblastnej futbalovej ligy.

27. augusta sa v Kacvíne uskutočnil prvý kvalifikačný zápas s futbalistami LZS Wiatr z Ludžnierz. Futbalový krst Kacvínčanom nevyšiel - skončil prehrou. Stretol sa však s veľkým záujmom, najmä mládež, ktorá svojich hráčov usilovne povzbudzovala.

Predsed a tréner kacvínskeho družstva chvália svojich hráčov. Veď jedna prehra ešte nič neznamená. Hrácom ceste chýba trochu techniky, ktorú môžu získať len sústavným tréningom. V tejto sezóne Kacvínčanov čaká ešte osem stretnutí: s Čierhou Horou II (LZS Granit), Tribšom (LZS Skalky), Klikuszowou (LZS Lepietnica), Gronkowom (LZS Gronik), Nedecou (LZS Orol), Sromowcami Nižnymi (LZS Tri Koruny), Novou Belou (LZS Legi) a Brzegami (LZS Halny).

Všetkým športovým zväzom na Spiši držíme palce a želáme im čo najlepšie umiestnenia v Oblastnej futbalovej lige.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Mladí kacvínski fanúškovia

Z KRALOVIAN NA JASNÚ HORU

1. pešia slovenská púť na Jasnú Horu v Čenstochovej zavítala do Jablonky práve na prvý piatok 4. augusta 1995. Bolo v nej skoro 60 pútnikov a zorganizoval ju hlavne p. Ľudo Mateja z Bánoviec nad Bebravou. Ľ. Mateja je šéfom Katolíckeho misijného hnutia, ktoré sa zaobrába pomocou kňazom a rehoľným sestrám v ich misijnej činnosti. Pán Ľudo a viacerí pútnici sú vlastne veteránni pešíci púti na Jasnú Horu, ale z Varšavy. Niektorí sa ich zúčastnili až desať razy. Radostná a rozospievávaná, mladí i starší, rozhodli sa svojím putovaním dávať svetec o Kristovi. Takýto je totiž zmysel peších pút: MODLITBA, POKÁNIE a SVEDECTVO. Ľudia hľadiac na pútnika vidia, že je stvuje aj iný svet - duševný svet, ku ktorému spejeme svojím životom na zemi, nezriedka tăžkým, ako pešia púť v páľave budť daždi.

Počas celej cesty obyvatelia Jablonky a iných obcí s otvoreným srdcom prijimali slovenských pútnikov do svojich domov. Aby nezablúdili, viedli ich mladí ľudia: Dárek a Konrad z Makova Podhalanského a Magda z Nového Targu. Predpoludním 12. augusta 1995 vystúpili na Jasnú Horu. Zostali tam do hlavnej slávnosti dňa 15. augusta, aby sa stretli so svojimi známymi z varšavskej púte. Domov sa vrácali celí šťastní zo stretnutia s Božou Matkou. Na budúci rok sa chcú pripojiť k oravskej skupine 15. pešej púte, aby spolu s nášimi mohli spolu ísiť na Jasnú Horu.

Touto cestou chceme srdečne podakovať všetkým ľuďom dobrej vôle za prijatie slovenských pútnikov, najmä kňazom a veriacim z takých obcí ako Jablonka, Osielec, Stanisław Gómy, Rybna, Nowa Góra, Kwaśniów, Leśniów a Olsztyn. Pán Ježiš všetkých odmení.

P.K.

VOJENSKÁ SPOLUPRÁCA

23. augusta t.r. bol na jednodňovej návštive v Poľsku minister národnej obrany SR Ján Sitek. Svoju návštenu slovenský minister začal v podhalianskom mestečku Czarny Dunajec, kde sa stretol so svojim dobrým kamarátom, dnes vojtom tamojšej gminy Kazimierzom Dzielskym. Ako sa dozvedáme, obidvaja páni sa priatelia vyše dvadsať rokov a spája ich futbal. Slovenský minister pochádza totiž z Podbiela na Orave a s K. Dzielskym sa po prvý raz stretol asi na futbalovom ihrisku.

Po návštive Czameho Dunajca sa medzištáne rozhovory s poľským ministrom národnej obrany Zbigniewom J. Okońskim prenesli do vojenského rekreačného strediska v Kościeliskách pri Zakopanom. Obaja ministri venovali veľa priestoru o. i. vzájomnej spolupráci v oblasti zlepšovania obrannychopnosti v kontexte programu Partnerstvo pre mier, ktoré oba štáty realizujú.

Slovenskú stranu zaujmajú o. i. radary IFF, ktoré Poľsko vyrába v licencii známej firmy Thomson a možnosť školenia vojakov v nížnej a morskej oblasti. Naproti tomu Poľsko prejavuje

záujem o slovenské mobilné delá - Zuzana a zaškoľovanie svojich vojakov v horských podmienkach. Ministri tiež uvažujú o rozšírení vojenskej spolupráce v prihraničnej oblasti. (jp)

ZA PROGLASOM

Zrod demokracie na Slovensku priniesol nové možnosti vo všetkých oblastiach života. Vznikajú nové, pozoruhodné nápady a iniciatívy, ktoré o. i. podporujú medzinárodnú spoluprácu medzi Štátmi strednej Európy - Slovenskom, Poľskom, Rumunskom, Maďarskom a pod.

Takouto iniciatívou, ktorá vzbíkla po nejnej revolúcii na Slovensku medzi študentmi bratislavskej univerzity, bolo založenie tzv. Združenia národov strednej Európy. Hlavným cieľom tohto spolku - ako hovoria jeho stanovy - je vedecká a kultúrna spolupráca medzi univerzitami strednej Európy. Táto pekná myšlienka nedala na seba dlho čakať. Riadení inšpiračným mottom A. Hlinku „Scházajme sa, diskutujme a konajme, len pre Boha živého, nemlčme a nepostávajme, lebo to zapácha hrobom“ založili bratislavskí študenti a absolventi časopisu PROGLAS. Jeho názov pochádza z úvodu sv. Cyrila k prekladu Biblie do slovenčiny. Cieľom časopisu je priblíženie histórie a tradície národov strednej Európy. Čo je zvlášť pozoruhodné, svoje články a básnické prototypy v rôznom publikujú študenti bratislavskej univerzity. Doteraz sa na Slovensku ukázalo 9. číslo časopisu. Ak by mal niekto záujem o spoluprácu, môže napísť do redakcie, ktorá sa nachádza na Exnárovej ulici č. 19, 821 03 Bratislava, č. telefónu: 22-92-07.

Nápad stredoeurópskej spolupráce neostal bez povšimnutia za hranicami Slovenska. Slovenskí študenti prenesli nápad Proglasu aj do Poľska. Začiatkom tohto roka bola v Krakove vytlačená

Proglas

PISMÓ TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NARODÓW EUROPY ŚRODKOWEJ

rok 1995

NR 1

CENA 10.000

Obálka polskej verzie Proglasu. Repr.: J.P.

prvá verzia Proglasu v poľskom jazyku. Aj tu, podobne ako v Bratislave, redakčnú radu tvoria mladí ľudia. Redakcia sa nachádza na ulici Gołębiej 13, 31-007 Kraków. Pri tejto príležitosti hodno spomenúť, že 5. mája sa v Poľskom inštitúte v Bratislave konala slávnostná promocia poľskej verzie Proglasu. Zúčastnili sa jej redaktori obidvoch časopisov, vel'vyslanec PR prof. Jerzy Korolec a mnohí hostia. Ako sa hovorilo v inštitúte, je možné, že ešte v tomto roku sa ukáže verzia v maďarskom jazyku, totiž o spoluprácu prejavili záujem študenti z ostríhomskej univerzity.

Kolego spolupráce sa začalo točiť v dobrom smere. Budúcnosť ukáže, či to bude trvalá iniciatíva a aké priniesie výsledky.

ANNA BOTUROVÁ

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 17. augusta 1995 zomrel tragickej v Harkabuze vo veku 54 rokov krajan

EUGEN RAPAČ

Zosnulý bol dlhoročným členom nášho Spolku, aktivistom Miestnej skupiny SSP v Harkabuze. Tešil sa všeobecnej dôvere krajanov, ktorí mu na dve volebné obdobia od r. 1979 do 1989 zverili funkciu predsedu MS. Popri krajanskej činnosti bol horlivým čitateľom, propagátorom a rozširovateľom Života. Významne sa podieľal na kultúrnej činnosti MS, ako znamenitý hudobník aktívne pôsobil v miestnom súbore Ostrsovania. Bol niekoľkokrát delegátom na celoštátnych zjazdoch SSP, vyznamenaným za obetavú krajanskú činnosť medailou Za zásluhy pre KSSCaS. Miestnu skupinu v Harkabuze a nás Spolok postihla veľká strata.

Odišiel od nás vzorý krajan, dobrý manžel a otec. Nech odpočíva v pokoji!

MS SSP v Harkabuze

Hlbokú sústrast' v súvislosti s úmrtím krajana Eugena Rapača celej rodine vyjadruje

ÚV a OV SSP na Orave
a redakcia Života

Dňa 1. júna 1995 nás navždy opustil vo veku 56 rokov krajan

ŠTEFAN JASIONTEK

Zosnulý bol aktívnym členom Miestnej skupiny SSP vo Falštíne, čitateľom krajanského časopisu Život a dobrým a obetavým človekom. Odišiel od nás vzorý krajan a otec. Čest' Jeho pamiatke!

MS SSP vo Falštíne

***

Dňa 3. júla 1995 zomrel v Krempachoch vo veku 71 rokov krajan

JOZEF KAPOLKA

Odišiel od nás obetavý človek, čitateľ časopisu Život, vzorý krajan, dobrý manžel, otec a starý otec.

Nech odpočíva v pokoji!

MS SSP v Krempachoch

Z KALENDÁRA NA OKTÓBER

V prípade Spiša a Oravy je to mesiac, v ktorom sú nočné mráziky - najmä v druhej polovici októbra skoro na dennom poriadku. Dozrievajú posledné plody, pestro sfarbené lístie začína opadávať a príroda sa pomaly chystá k zimnému spánku.

Záhradkári v tomto mesiaci dokončujú predovšetkým zber poslednej zeleniny - koreňovej (mrkva, petržlen, zeler, red'kovka) a hlúbovej (kapusta, kel, karfiol, kaleráb). Najprv sa vysekáva hlúbovú zeleninu, najmä karfiol a kapustu (na uskladnenie i kvasenie). V prípade kapusty určenej na uskladnenie treba vyberať len pevné hlávky aj s koreňmi a poodlamovať vonkajšie lísty. Keď ju uložíme vo vhodnej pivnici, s teplotou mälo nad nulou, vydrží až do jari.

S vykopávaním koreňovej zeleniny sa netreba veľmi ponáhľať, keďže znesie aj nočné mráziky. Naproti tomu privčas vybraná sa zle skladuje. Pri zbere tejto zeleniny (napr. mrkv) treba ju zbaviť listov odkrútením a nie rezaním, aby sme nepoškodili korene. Koreňová zelenina sa pred skladovaním nesmie umývať. Najlepšie sa skladuje zakopaná do piesku v chladnej pivnici, kde vydrží do budúceho, letného zberu.

Aži nie všetci vedia, že niektoré druhy zeleniny možno nechať na prezimovanie vonku, na záhone, napr. špenát a zimný šalát. Treba ich však pred príchodom mrazov zbavit burin a prikrýť asi 10-centimetrovou vrstvou rašelinu. Medzi zeleninu, ktorú môžeme nechať na hriadike a zberať po celú zimu, patrí aj pór, chren, kučeravý kel, pažitka, špargľa, ozimná cibuľa, valeriánka a rebarbora, keďže všetky majú pomere vysokú odolnosť proti mrazom. Z toho teda vyplýva, že záhradka nás môže zásobovať čerstvou zeleninou po celý rok. Ide len o to, aby sme rozšírili sortiment pestovaných, odolných druhov.

Majitelia ovocných záhradiek majú v tomto mesiaci hodne práce, najmä pri dokončení zberu jesenných a hlavne zimných sort ovocia. Ak niekto nestihol obrať ovocie pred príchodom silnejších mrázikov, môže sa pokúsiť stromy chrániť, napr. zadymovaním. O uskladňovanie ovocia sme už písali skôr, preto dnes iba pripomienieme, že na dlhšie uskladnenie treba vyberať len zdravé a nepoškodené ovocie, navyše nie príliš veľké, ani veľmi malé, keďže to dlho nevydrží.

Október je najvhodnejší mesiac na sadenie ovocných stromov a krov. Najprv sa sadí kry drobného ovocia - ríbezle a egreše, potom kôstkoviny a jadroviny. Sadenie treba predovšetkým chrániť pred zaschnutím koreňov. Pred vysadzovaním je dobre močiť korene 10 až 12 hodín vo vode, alebo vo výživnej kaši pripravenej z omice, kompostu a močovky, čo zabezpečí lepšie ujatie. Pred vlastným sadením treba rezne plochy na koreňoch zahľadiť a celú koreňovú sústavu šetriť a zbytočne ju neskracovať, čo tiež napomáha ujatie. Upozorňujeme, že stromčeky štepené na normálnych podpôrkach sadíme tak, aby miesto očkovania bolo približne 5-10 cm nad zemou. Po zasadení treba každý stromček zaliať vodou, urobiť okolo neho kopček z omice a kmeň opatrit (napr. pleťom) proti ohryzu zverou, najmä zajacmi.

Ako je známe, od októbra sa pre sliepkov začína nový chovateľský rok, preto je dobre evidovať odteraz každodennú znášku. Keďže niektoré staršie sliepkov prichnu aj v októbri, treba im do krmiva pridať minerálne prísady, aby im rýchlo narastlo nové perie a zlepšila sa znáška.

V posledných rokoch je na našich dedinách stále menej husi, kačíc a moriek. Tým, ktorí ich chovajú pripomíname, že v tomto mesiaci sa začína ich dokrm. Najlepšie je ich umiestniť v osobitných

klietkach bud' koterčoch postavených v tichom a chránenom prostredí, kde hydina môže nerušene tráviť a zažívať. Kŕmme ju niekoľkokrát denne (zmovinou alebo šúlkami), prvýkrát zavčasu ráno a posledný raz neskoro večer, aby hydina mala stále plný pažérak. Vtedy najrýchlejšie pribera. Treba tiež dbať o čistotu kŕmidiel a napájadiel.

Včelári v tomto mesiaci majú už menej práce. Po doplnení zimných zásob, o čom sme písali v min. čísle, by sme včelstvá 2-3 týždne nemali vyušovať, aby zásoby správne rozmiestnili a zavieckovali. Keď teplota klesne asi na 9°C, včelstvo sa zoskupí do chumáča utváraného zvyčajne tam, kde sa vyliahol posledný plod. Avšak ešte pred utvorením chumáča sa odporúča urobiť preventívnu prehliadku úľov, aby sme zistili stav zásob, počet plástov ponechaných v plodisku, odstránenie (bud' nie) hrabolcov voštín na dne úľov a pod.

Ako sme už minule spomíinali, dôležité je pomerne presné odhadnutie množstva zásob, ktoré chceme včelám doplniť. Totiž keď ich budeme dopĺňovať „naslepo“, môže sa stať, že niektoré včelstvá prijmú nadmerne množstvo a budú zimovať „nastudené“. V takomto prípade sú plasty tak preplňené zásobami, že včelstvo nevládze v chumáči vytvorí optimálne tepelné podmienky. Okrem toho na jar nemá priestor na plodovanie a zaostáva v jarnom raste. V opačnom prípade, pri nedostatočnom doplnení zásob, včelstvo zvyčajne zahyne hladom. Preto kontrola zásob pred zimovaním je nutná.

Odložené zásobné plasty treba chrániť proti vijačke voštinej. Najúčinnejším prostriedkom je technická kyselina octová. Na 1 dm³ priestoru, v ktorom sú plasty uložené, treba 2 cm³ kyseliny, ktorú nalejeme na plochú misku, ponoríme do nej čistiacu bavlnu a misku položíme na hornú latku rámkov. Jej pary postupne zaplnia celý priestor. Ak je nepriehľadne uzavorený, zničia v ňom všetky vývojové štadia vijačky voštinej, vrátane vajíčok. (jš)

KRÁTKO ZO SPIŠA

Nedávno Gminný úrad v Nižných Lapšoch vysvetloval vo Falštine asi 450 - metrový úsek cesty cez obec. Falštinania sú s tým mimoriadne spokojní, keďže im zmizol posledný kúsok neschodnej cesty. Ako sa dozvedáme, zostala im ešte úprava prístavia, ktorá by sa mala uskutočniť v tomto roku.

***

Na Spiši nájdeme veľa vzácných pamiatok našej minulosti. Veľkú skupinu tvoria kaplnky a Božie muky. Mnohé z nich sú však zničené a schátrale, ako napr. Božia muka P. Márie, nachádzajúca sa pod krásnymi červenými smrekmi na tzv. Šoltisovej a Kalatovej roli v Tribši. Bolo by načasné túto peknú a zabudnutú sošku zreštaurovať.

***

Domácka výroba je pre mnohých Spišiakov dodatočným zdrojom príjmov. Takúto možnosť aspoň donedávna poskytvalo známe umelcelské družstvo Cepelia. V súčasnosti sa však ocitlo v ľažkej situácii, čo má za následok obmedzovanie zárobkovej činnosti pre našincov. Ako

sa dozvedáme, v zakopianskej odbočke Cepelia pracuje už len niekoľko osôb z Čiernej Hory a Repíška.

***

Veľa problémov našim gazdinkám na Spiši a Orave začalo v poslednom čase robít pesto-

vanie maku, ktoré je zakázané. Zdá sa však, že niektorí „podnikatelia“ vedia na ňom dobre zarobiť. Svedčí o tom aj nedávny prípad z Čiernej Hory, kde novotarská polícia objavila veľký sklad makovej slamy, ktorá sa používa na výrobu nebezpečných drog.

Pohľad na starú cestu vo Falštine. Foto: J.P.

AKO VODNÍČATÁ ZAČALI DO ŠKOLY CHODIŤ

Kedysi dávno, aj keď nevedno kedy, žil v Žegriči nedaleko Vlách vodník Cyprián. Pri ňom jeho žena Barbora a sedem malých vodníčat. Zo začiatku sa len ihrali, ale ako utekali roky, Barbora rieckla mužovi:

- S det'mi už treba poriadok urobiť. Mal by si ich do vodníckej školy zapísat'.

- Netreba, - ohrnul Cyprián nos. - Ja som do nijakej školy nechodil a viem toľko, že ma ani najväčší mudrc neoklame.

- Len aby, len aby, - vzduchla vodníkova žena, ale muža sa jej prehovoriť nepodarilo.

Večer sa šiel vodník Cyprián preverať na breh potoka. Ako si tak kráča, popiskuje, rukami rozhadzuje, zbadá sedliaka, ktorý hák do vody hádže.

- Čože to robíš, susedko? - spýtal sa vodník.

- Nevidíš? Mesiac spadol do potoka. Na hák ho chcem zakvačiť a vytiahnuť na breh, aby sa nebodaj, neutopil.

- Ejejéj, to by bola veľká škoda! - zvolal vodník Cyprián. - Daj ten hák. Sám ho chytím a vytiahnem.

Hádzal vodník hákom tak i onak, ale mesiac vždy len na hladine plával. Až keď nad

ránom zašiel, zmizol i z vody a vtedy povedal sedliaku vodníkovi:

- Hlúpy si ty chlap, Cyprián, keď ani nevieš, že mesiac sa z vody nedá vytiahnuť.

Prenáramne to zamrzelo vodníka, ale doma nepovedal nič, len sa večer zasa vybral na breh. A tu, ako na zavolanie zbadal v dvihajúcej sa hmle sedliakovu ženu.

- Čože to robíš, gazdiná? - spýtal sa vodník Cyprián.

- A či nevidíš? - obrátila k nemu hlavu. - Z hmly súkam nite, z ktorých potom plátno utkám.

- Ej, takým by sa potešila i moja Barbora, - pomädlil rukami vodník Cyprián. - Môžem i ja súkať z hmly nite?

- Len súkaj, súkaj, ja už aj tak musím ísť domov, lebo v tme toho veľa nevidím, - prikývla gazdina.

Súkai vodník Cyprián tak i onak, ale nad ránom nemal ani toľko nite, čo by okolo malíčka obkúril.

- Hlúpy si ty chlap, Cyprián, - rieckla mu gazdiná, ktorá prišla po vodu. - z hmly ešte nikto niti nenasúkal.

Prenáramne to vodníka Cypriána zamrzelo, napapričený sa vrátil domov, ale pred ženou sa o svojej nešikovnej práci ani len nezmienil. A večer zas len vysiel na breh. A tu čo nevidí, gazda sitom nabera a potriasa ním nad vedrom.

- Čože to robíš, gazdičko?

- Vodu preosievam. Ráno s tou najjemnejšou idem na trh. Holbu tam po zlatke budem predávať.

- Keď ty, aj ja, - siahol vodník Cyprián za sitom. - Nože mi ho požičaj.

Preosieval vodník vodu, ale vedro bolo vždy prázdne. Za svitania, keď si už ani ruky necítil, prišiel gazda, zasmial sa a riekol:

- Hlúpy si ty Cyprián, keď nevieš, že sa voda nedá preosievať. Rovnaká je nad i pod sitom.

V tej chvíli vodník Cyprián dupol nohou, ozlomky domov utekal, deti i ženu Barboru pozobúdzal a riekol:

- A všetci do školy, aby nikto nepovedal, že sme hlúpi ako vodníci!

Od toho rána vodník Cyprián a žena Barbora pri otvorenom okne načúvali, čo sa ich sedem vodníčat v škole učí. A naučili sa toho neúrekom. Ved' kto chodi do školy a chce, ten aj veľa vie.

JÁN ŠTIAVNICKÝ

JOZEF WAGNER

MELÓN

Velikánsku hlavu mám,
o zem si ju opieram.
Vlasys nosím zelené,
vnútri bruško červené.

Len čo leto preletí,
budem melón prezretý.

Najlepšie práce uverejnime v Živote a ich autori obdržia vecné a knižné odmeny. Srdečne vás pozývame!

ŠTEFAN MORAVČÍK

STRAŠNE DÔLEŽITÝ STRAŠIAK

Strašiak - ten je dôležitý,
ten sa s nikým nebaví,
nadarmo ho potáhujú
mačky za tie rukávy,
otrhané nohávy...
Cincilinci, cincelinde!
Zaštrngocú plechovice,
počkajte, vy parádnice,
prídu na vás fujavy,
odfuknu vás metelice
do temnice, do pivnice!
Cincilinci, cincelince!

MILAN LECHAN

CHUŤ

Tečú mi slinky
na tvarohové palacinky.

Mama ich najprv nachystá
plný-plnučký stôl
a potom sa spýta:
- Kam zmizli? Kde sú?
Vedť ty si tu celý čas bol...!

VESELO SO ŽIVOTOM

- Žiaci, kedy sa píšu veľké písmená?
- Ked' je človek krátkozraký, - odpovie Miro
***

Učiteľ sa pýta žiaka:
- Prečo sa mačka obtiera ľudom o nohy?
- Pretože vyšie nedochahne.
***

Na dopravnom ihrisku skúša policajt žiaka:
- Stojíš s bicyklom na križovatke a sprava sa
blíži veľkou rýchlosťou auto. Aké kroky pod-
nikneš?
- Čo najdlhšie.
***

Ak má tvoj braček dva jabĺčka a ty mu jedno
zoberieš, aký bude výsledok, Jožko?

- Bitka, prosím.
***

Učiteľ vyvolal žiaka:
- Vymenuj mi nejaké oznamovacie prostried-
ky!
- Rádio, televízia, noviny a naša susedka...
***

- Jožinko, ty v škole nič nerobíš. To ja ked'
som chodil do školy...
- Ocko, pozor! Stará mama sa smeje!

HÁDAJTE S NAMI

Dnes uvádzame niekoľko slovenských háda-niek,
ktoré - ako pevne dúfame - vám nebudú robiť
problémy. Vašou úlohou bude ich uhádnuť a spravne
odpovede poslat' na adresu našej redakcie v Krakove,
najneskôr do konca tohto mesiaca. Čakáme na vaše
odpovede. Na výhercov čakajú slovenské knihy.

Žlté srdce,
biely vlas,
vojde do nej
sedem krás.
Čo je to?

Kto sa najväčšmi chváli cudzim perím?
V ktorom oku je najviac vody?

Bracho veľké...
Vari pukne?
Na ňom biele,
žlté sukne.
Čo je to?

V zemi sa rodí,
potom ho pečú,
a keď ho upečú,
na sobáš ho vlečú.

SAMO TOMÁŠIK

HEJ, SLOVÁCI !

So zápaľom

I. Hej, Slová - ci! eš - te na - ša sloven - ská reň - ťi - je.
dokial' na - še verné srd - ce za náš ná - rod bi - je:
poco a poco cresc.

Žije, ži - je duch sloven - ský, bu - de žiť na ve - ky.
hrom a pe - klo! márne va - še pro - ti nám sú vzte - ky!

2. pro - ti nám sú vzte - ky!

2. Jazyka dar zveril nám Boh, Boh náš hromovládny,
nesmie nám ho teda vyrať na tom svete žiadny:
i nechže je koľko ľudí, toľko čertov v svete,
Boh je s nami, kto proti nám, toho parom zmetie,

3. I nechže sa aj nad nami hrozná búra vznesie,
skala puká, dub sa láme a zem nech sa trasie:
My stojíme stále pevne, ako múry hradné -
čierna zem pochlí toho, kto odstúpi zradne!

SKOK ZA HRANICU SNOV

Znaci a teoretici športu sa už oddávna zamýšľajú, ako ďaleko siahajú hranice ľudských možností. Kedysi sa napr. hovorilo, že takouto nezdoliteľnou hranicou v ľahkej atletike bude napr. 10 sekúnd v behu na 100 m, 9 m v skoku do diaľky, 13 sek. v prekážkovom behu na 110 m, respektive 18 m v trojskoku. Avšak rozvoj vedy, najmä medicíny, lepšie spoznanie ľudského organizmu a nové tréningové metódy priniesli v športe tak veľký pokrok, že to, čo sa ešte nedávno zdalo nedosiahnuteľné, čo bolo kdesi na hranici snov, je dnes celkom reálne. Preto nečudo, že postupne padali tieto hranice. V tomto roku odzvonili aj tým 18 metrov v trojskoku a autorom tohto výkonu je anglický skokan Jonathan Edwards.

Tento dnes už dvadsaťdeväťročný športovec bol donedávna skoro vôbec neznámy. Narodil sa v Londýne v rodine pastora anglikánskej cirkvi, ktorý svojho syna od najmladších rokov pripravoval ku knáskskému povolaniu. Musel teda každý deň chodieť do kostola, v škole sa dobre učiť, vyhýbať sa diskotékam a dievčatám a vraciať sa domov pred deviatou hodinou večer. Až keď mal 18 rokov - vzbúril sa. Oznámil otcovi, že nebude knazom, ale športovcom. Zapísal sa na Akadémiu telesnej výchovy v Londýne a štúdiá ukončil ako jeden z najlepších absolventov.

Mohlo by sa zdáť, že takýto nadaný študent má cestu ku kariére dokorán otvorenú, tým viac, že bol veľmi usilovný a trojskoku sa venoval od začiatku štúdií. Nestalo sa tak, jeho cesta k dnešnému majstrovstvu bola veľmi dlhá - trvala skoro desať rokov. Samozrejme dosahoval celkom slušné výsledky, mával úspešné štarty počas hier Britského spoločenstva bud' na pretekoch o

Svetový pohár, ba dokonca získaval medaily na halových šampionátoch. Ale hviezdu neboli. Jeho najlepší výsledok v roku 1991 predstavoval 16.75 m, za čo ho Britská ľahkoatletická federácia nominovala na svetový šampionát do Tokia. Odmietol tam ísť, keď sa dozvedel, že sa súťaž v trosku bude konať v nedeľu. Totiž hoci sa nestal knazom, bol naďalej veľmi nábožný a nedeľu vždy svätíl. Možno aj preto neboli príliš známy, lebo zásadne neštartoval na pretekoch o Svetový pohár, keď sa konali v nedeľu, čo v týchto súťažach bolo pomerne časté.

V roku 1992 sa Edwards prestáhol z Londýna do Newcastle, kde začal pracovať v záchrannej službe. Medzitým sa jeho otec nielen zmieril so synovým povoláním športovca, ale mu dokonca začal pomáhať rozvíjať svoj talent. Mezičinným našiel mu dobrého trénera, odborníka v trojskoku, Američana Denisa Noblesa. Pod jeho vedením Edwards už o niekoľko týždňov výrazne zlepšil svoju výkonnosť a vlasti po prvý raz prekročil vzdialenosť 17 m, čo bolo akoby vstupenkou do elity najlepších trojskokanov sveta. Jeho prednosťou bola predovšetkým veľká rýchlosť a dobrý odraz v tretej fáze skoku.

Celu tohoročnú zimu a jar trénoval Edwards veľmi solidne. Jeho výkonnosť stúpla priam zo dňa na deň. Bolo zrejmé, že je to len otázka dňa, kedy sa priblíži k onej začarovanej hranici 18 metrov. Tento deň naozaj prišiel. Predtým však, 13. júna t.r., prekonal 13-ročný rekord V. Británie v trojskoku, keď skočil 17.58 m. O dva týždne neskôr, počas Európskeho pohára v Lille, skočil dokonca 18.43, ale s pomocou príliš silného vetra, a tak mu rekord neuznali. Konečne 18. júla na mítingu v Salamanke urobil to, o čom už oddávna sníval - skokom na vzdialenosť 17.98 m prekonal o 1 cm svetový rekord Američana Williama Banksa spred 10 rokov. 23. júla na pretekoch v Gatesheade mu namerali ešte viac - 18.08 m, lenže opäť za príliš silného vetra.

Na augustové majstrovstvá sveta v Göteborgu išiel Edwards ako hlavný favorit. A neskial. Už v prvom pokuse zaletel na vzdialenosť 18.16 m a ako prvý človek na svete prekonal 18-metrovú hranicu. Po takomto výkone už v podstate nemusel skakať, keďže sa pre superov, aspoň tento deň - stal nedosiahnuteľný. On sa však zanedlho opäť postavil na dráhu a po veľmi dynamickom rozbehu skočil v druhom pokuse ešte ďalej - 18.26 m a po druhý raz prekonal svetový rekord. Dva rekordy - to sa zriedkakedy stáva. Znaci vypočítali, že v tretej fáze skoku dosiahol skoro 7.5 m, teda vzdialenosť, za ktorú by sa nemusel hanbiť ani priemerne dobrý skokan do diaľky.

Dá sa vôbec odhadnúť hranice ľudských možností?

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

PAULA ABDUL

Je to známa americká vokalistka a súčasne vynikajúca tanečníčka z Los Angeles, o ktorej sa kedysi hovorilo, že bude nástupkyňou Madonne. Má 32 rokov a spevácku kariéru začala ako dvadsaťpäťročná v r. 1988. Bol to veľmi úspešný debut, lebo ako začínajúca speváčka nahrala hned album *Forever Your Girl*, ktorý sa už o pol roka dostal do zoznamu najlepších amerických platní. Prispelo k tomu vydanie dvoch singlových nahrávok z tohto albumu - titulnej *Forever Your Girl* a *Straight Up*, ktoré sa okamžite dostali do čela americkej hitparády.

Paula sa sice nástupkyňou Madonne nestala, ale v krátkom čase získala skoro rovnakú populárnu. Dokázal to už o rok neskôr festival Music Video v New Yorku, kde Paula Abdul získala taký istý počet cien ako Madonna. Jej videoklip so spomínanou pesničkou *Straight Up* dostal dokonca až päť rôznych ocenení. K rastu jej populárnosti prispelo aj veľké turné po Spojených Štátach

(v r. 1990) a viaceré videoklipy, na ktorých sa predstavila nielen ako dobrá vokalistka, ale aj ako znamenitá tanečníčka. Paula totiž okrem spevov absolvovala aj baletné štúdium a neskôr popri vlastných sólistických vystúpeniach pripravovala často aj choreografiu pre viaceré známe skupiny a sólistov, napr. Duran Duran, M.Jackson a pod. K najpopulárnejším skladbám z tohto obdobia, ktoré sa na viac mesiacov dostali do zoznamu najväčších amerických hitov, patrili o.i. *Cold Hearted*, *The Way That You Me*, ale predovšetkým *Rush Rush* a *Opposites Attract*, ktoré boli upravené v módnej vtedy konvencii soul dance.

Je prekvapujúce, že v r. 1992, teda keď bola na vrchole slávy, keď jej vyšli dva albumy až v 17-miliónovom náklade, Paula Abdul zmizla náhle zo scény. Zapríčinilo to vraj jej nevydarené manželstvo s hercom Emiliom Estevezom. Prestávka trvala celé tri roky. Až teraz, po rozvode, sa opäť objavila na estráde. Jej návrat bol impozantný. Na prvý Paulin koncert prišlo vyše 50 tis. poslucháčov. Súčasne na hudobný trh uviedla zaujímavý videoklip *My Love Is For Real* (pripravovaný na pôstu v Maroku) a album *Head Over Heels*, ktorý zmizol z predajní - napriek viacmipliónovému nákladu - v priebehu niekoľkých

týždňov. Všetko nasvedčuje tomu, že bude súperiť o titul najlepšej platne roka.

Paula Abdul sa v súčasnosti pripravuje na veľké turné po Európe. Má - ako sama hovorí - množstvo nových nápadov. Nechajme sa prekvapíť. (jš)

KÝM NEPRÍDE MRÁZ

Október býva väčšinou daždivý, ale málokedy teplota klesá k nule. V takomto počasí nás najlepšie ohrejú hrubé svetre, kabátiky alebo peleríny z mohérovej pleteniny. Voľakedy sme si podobné oblečenie šili z vlnenej deky. Účel jesenného oblečenia je rovnaký - omotať sa ním, ako dekou.

Nič to, že nepôjde s posledným francúzskym módnym trendom. Kým sa ten dostane do našich ulíc, ubehne rok. Ale, aby ste aspoň v skratke vedeli, čo pre nás štylisti nachystali na najznámejších parížskych prehliadkach pret-a-porter, uvádzam: dĺžka zásadne pod kolená, pás maximálne zvýraznený, podobne prsia, úzke kostýmové kabátiky, zapínané až po krk, pod ktoré vojde len supertenká blúzka alebo rolák, široké sukne s niekoľkými spodničkami, široké nohavice, elegantné ihličky, od ktorých sme si stihli odvynkúť, lodičkové výstrihy, všetky druhy opaskov. sivé, čierne alebo sýte ovocné farby a úplet, stvorený na obtiahnuté oblečenie.

Teda dovidenia mini a „baganče“ šnurované až pod kolená. Dominuje jemnosť a elegancia.

V.J.

WĘTERYNARZ

ZAPOBIEGANIE CHOROBOM ZARAŹLIWYM

Zapobieganie polega na usuwaniu przyczyn sprzyjających ich powstawaniu i szerzeniu się. Przyczyn tych jest bardzo dużo - nieodpowiednie żywienie, ciasne, wilgotne i brudne, nie przewietrzane lub nie zabezpieczone przed przeciągami pomieszczenia, brak dbałości o zwierzęta, przeciążanie lub nieumiejętnie wykorzystywanie ich w pracy. W takich warunkach zwierzęta są mało odporne i często chorują. Złe żywienie zwierząt powoduje osłabienie a przez to również zmniejszenie ich odporności na choroby zaraźliwe. Nadmierna praca - ponad siły zwierzęcia, bez odpoczynku, bywa przyczyną chorób serca i płuc, powodując przewlekłe schorzenia lub nagle osłabienie organizmu, co zmniejsza jego odporność na choroby zaraźliwe. Szereg chorób zwierząt jest spowodowanych przez pasożyty, żywce drobne stworzenia bytujące na skórze zwierząt lub przenikające do wnętrza ich ciała, albo też wywołujące choroby krwi.

Choroby zaraźliwe są najniebezpieczniejsze, ponieważ szybko przenoszą się z jednego

zwierzęcia na drugie. Powodują one duże straty w pogłowiu zwierząt. Wiele z tych chorób jeszcze jest nieuleczalnych, jak na przykład nosaczna i niedokrwistość koni. Niektóre z chorób zaraźliwych (gruźlica, wścieklizna) przenoszą się ze zwierząt na ludzi i wywołują groźne dla człowieka następstwa. Zarazki wywołujące choroby zaraźliwe przenoszą się ze zwierzęcia chorego na zdrowe bezpośrednio lub pośrednio - przenoszone przez ludzi, zwierzęta, owady, ptactwo, szczury i myszy. Pomieszczenia, w których znajdują się chore zwierzęta, oraz uprząż, naczynia, koryta i inne przedmioty, z którymi stykały się chore zwierzęta, roją się od zarazków. Szczególnie niebezpieczne są przedmioty pobrudzone kwiąką, kałem, wyciekami z nosa, z jamy ustnej lub odbytu chorego zwierzęcia. Również pastwiska zakażone są często zarazkami lub pasożytami. Ponieważ choroby zaraźliwe zwierząt chodowlanych wyrządzają wielkie szkody, zagadnieniu walki z tymi chorobami należy poświęcić wiele uwagi.

Zwalczanie chorób zaraźliwych zwierząt hodowlanych oraz zapobieganie im jest sprawą nie tylko każdego hodowcy, lecz również zagadnieniem o znaczeniu państwowym. Hodowca, który chce zabezpieczyć swoje zwierzęta przed tymi chorobami, powinien przestrzegać następujących zasad postępowania:

1. Kupując zwierzęta na targu trzeba zawsze żądać, aby sprzedawca okazał świadectwo miejsca pochodzenia zwierzęcia. Świadec-

two to w dużej mierze gwarantuje, że zwierzę pochodzi z gromady wolnej od chorób zaraźliwych.

2. Nowo zakupione zwierzęta powinno się, jeśli to możliwe, przetrzymywać przez 30 dni w oddzielnym pomieszczeniu. Jeśli po tym okresie okaże się zdrowe, można je umieścić razem z innymi.

3. Wszystkie pomieszczenia dla zwierząt należy co najmniej dwa razy w roku dokładnie oczyszczać i odkąpać świeżo sporządzonym mlekiem wapiennym.

4. Zwierzęta należy trzymać w widnych, suchych, dobrze wietrzonych pomieszczeniach, oraz zapewnić im jak najdłuższe przebywanie na wybiegach i pastwiskach.

5. W każdym gospodarstwie powinno być wydzielone miejsce do składowania nawozu. Rozrzucanie nawozu byle gdzie jest nie tylko marnotrawstwem cennych, zawartych w nim składników, ale również grozi możliwością rozsiewania zarazy.

6. Zwierzęta padłe mogą być też źródłem zarazy. Dlatego trzeba je zakopywać tylko na wyznaczonych miejscach, z dala od łąk, pastwisk i wodopojów.

7. W celu zabezpieczenia zwierząt przed chorobami zaraźliwymi należy je poddawać szczepieniom ochronnym.

8. Ważna jest systematyczna walka z owadami (muchy, komary, kleszcze), i gryzoniami (myszy, szczury), które są głównymi roznosicielami zarazy.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

BORŠČ. Rozpočet: 150 g hovädzieho mäsa, 150 g bravčového mäsa, 80 g hlávkovej kapusty, 2 mrkví, 1 petržlen, 1/2 zelera, bobkový list, soľ, 40 g cibule, 40 g oleja, 2 lyžice rajčiakového pretlaku, 2 dl kyslej smotany, 20 g hladkej múky.

Očistené a umyte mäso a zeleninu pokrajame na hrubšie rezance. Zalejeme vodou a pridáme bobkový list, soľ a varíme. Po sekánu cibuľu speníme na olciu a dáme do polievky spolu s rajčiakovým pretlakom. Smotanu rozmicíme s múkou, prilejeme a povaríme. Nakoniec podľa chuti okyslíme, okoreníme a podávame so slaným pečivom.

ŠALÁT Z KELU. Rozpočet: 1 malá hlávka kelu, 1 lyžica octu, 1 jablko, 100 g rôznych tvrdých syrov, 2 lyžice mletých licskových orechov

NÁLEV. 2 lyžice jemného octu, 3 lyžice rastlinného oleja, soľ, mleté čierne korenie.

Kel rozkrojíme na štyri časti, vykrojíme hlub ď listy pokrajame na pásiky, ktoré opláchneme. Dáme zovietrť väčšie množstvo vody, do ktorej pridáme oct. Kel obárame asi

3 minúty a sedíme. Jablko očistíme a nahrubo postrúhamo. Syry pokrájame na pásiky. Všetky suroviny aj s orieškami uložíme do misy, polejeme nálevom, ktorý sme si pripravili zmiešaním prísad, premiešame a necháme odstáť. Podávame s celozrnným chlebom.

MÄSOVÁ ZMES S OMÁČKOU. Rozpočet: 500 g bravčového, teľacieho alebo hydinového mäsa, 2 lyžice oleja, 1 cibuľa, 2 dl bieleho vína, 1 dl mäsového vývaru, 1 lyžica vegety, 2 dl sladkej smotany, mletá červená paprika, mleté čierne korenie, soľ, 300 g šampiónov, 40 g masla.

Mäso vykostíme, pokrájame na rezance a opečieme na spenenej postrúhanej cibuli zo všetkých strán. Potom ho vyberieme a na zvyšnom tuku povaríme biele víno, mäsový vývar a vegetu. Keď omáčka zhustne, prilejeme sladkú smotanu, okoreníme a osolíme. Potom do tepelj omáčky vložíme opečené mäso a osobitne podusené šampióny na masle. Podávame s opečenými zemiakmi, alebo ryžou.

MÚČNIKY

MRKVOVÁ TORTA. Rozpočet: 6 vajec, 250 g práškového cukru, šťava a kôra z jedného citróna, 300 g zomletých orieškov, 300 g jemne postrúhanej mrkví, 80 g hladkej múky, maslo a hrubá múka na vymästenie formy.

Žltky vymiešame s cukrom, pridáme citrónovú šťavu a postrúhanú kôru, oriešky, mrkvu a nakoniec zláhka primiešame tuhý sneh ušľahaný z bielkov striedavo s mûkou. Tortovú formu hrubšie vymastíme maslom a vysypeme mûkou, vložíme do nej pripravené cesto a pečieme v mierne vyhriatej rúre asi hodinu. Hotovú tortu môžeme poliať citrónovou polevou. Torta je chutnejšia až na druhý deň.

Zo svetovej kuchyne - Švajčiarsko

Pôvodnú švajčiarsku kuchyňu nájdeme len v centrálnej oblasti Álp. Je jednoduchá a prevládajú v nej základné potraviny, ako zeminy, mlieko, smotana, syry, ryža, mûka a kapusta. V porovnaní s inými štátmi sa konzumuje menej mäsa. Podľa toho, s akým štátom sousedí tá, ktorá oblasť Švajčiarska, prevládajú v nej francúzske, talianske, alebo nemecké prvy.

Najznámejšie sú švajčiarske syry a čokoláda. Primát Švajčiari dosiahli aj vo vinárskej produkcii. Hrozno sa pestuje na južných svahoch Álp, vo výške 1500 metrov.

FONDUE, je to známe švajčiarske jedlo, čoraz častejšie pripravované aj u nás. Sú to kúsky sviečkovice opekané v špeciálnej nádobe naplnenej olejom a podhrívanej tuhým, ale-

Przestrzeganie wszystkich tych zaleceń przy jednoczesnym prawidłowym pielegnowaniu i karmieniu zwierząt zabezpieczy je w dużej mierze przed chorobami zaraźliwymi. Jeśli rolnikowi zachoruje kilka zwierząt lub nagle padnie jedno albo kilka sztuk, należy podejrzewać zarazę. W takich sytuacjach należy zdrowe sztuki oddzielić od chorych, by zapobiec przeniesieniu zarazków na zwierzęta zdrowe. Każde podejrzenie o chorobę zaraźliwą trzeba niezwłocznie zgłosić do lecznicy. Wtedy lekarz zastosuje odpowiednie środki dla stumienia zarazy. Padlinę należy zachować do czasu przybycia lekarza i zabezpieczyć przed rozwleczeniem przez psy i inne zwierzęta. Trzeba pamiętać, że padlina należy do głównych źródeł zarazy. Wyrzucona gdziekolwiek, jest rozciagana przez psy i ptaki, i w ten sposób zaraza może być przenoszona na duże odległości. Ważnym zabiegiem w wypadku wystąpienia zarazy jest oczyszczenie i odkażenie pomieszczeń, w których przebywały zwierzęta chore lub leżały zwłoki zwierząt padłych. Zarządzenia i instrukcje weterynaryjne podają sposoby oraz środki, jakie należy stosować, aby nie dopuszczać do przenoszenia zarazy do innych gospodarstw. Ponieważ niektóre choroby zaraźliwe występują bez wyraźnych objawów, to jest w postaci ukrytej, stosuje się szczepienia rozpoznawcze. Mają one bardzo duże znaczenie w zwalczaniu chorób zaraźliwych.

HENRYK MĄCZKA

bo tekutým liehom. Máso sa napichuje na vŕdličky s dlhou rúčkou, asi minútu sa opéká a potom namáča do rôznych omáčok, ktoré má každý pred sebou.

HORČICOVÁ OMÁČKA. Lyžicu francúzskej horčice a lyžicu jemnej sladkej horčice zmiešame so 4 lyžicami jogurtu a 4 lyžicami majonézy. Podľa chuti osolíme.

CESNAKOVÁ OMÁČKA. 2 žltky, 1 lyžica citrónovej šťavy, soľ, mleté čierne koreniny, 1,5 dl oleja, 5-6 strúčikov cesnaku.

Žltky vymiešame s citrónovou šťavou, soľou a korením. Preložíme do šťahača a počas šťahania pridávame po kvapkách olej. Nakoniec primiešame jemne rozotrety cesnak.

Kuchynský slovníček

bujón - silný polievkový vývar bez tuku z hovädzieho mäsa alebo zo sliepkov
calvados - destilát z jablkového muštu
camembert - francúzsky syr vyrábaný od roku 1791 v Normandii
caney - kubánsky rum
cassate - talianska zmrzlina s kandizovaným ovocím
cayenské koreniny - červenkasté, veľmi pálivé koreniny z Južnej Ameriky

PRAWNIK

KIEDY LECZENIE, KIEDY OPIEKA

Rozporządzenie ministra pracy i polityki socjalnej w sprawie przyjmowania do domów pomocy społecznej chorych psychicznie i upośledzonych umysłowo weszło w życie 19 sierpnia.

Jeszcze niedawno szpital psychiatryczny był domem - jedynym i na całe życie - dla wielu chorych psychicznie. Przebywali tam lata. Według lekarzy często byli to pacjenci nie wymagający hospitalizacji, lecz tylko pewnej opieki. Nikt ich nie wypisywał, ponieważ nie miał się kto nimi zająć.

Lekarze przekonują: postęp medycyny i farmacji, pojawienie się nowej generacji leków aplikowanych psychicznie chorym powodują, że model lecznictwa psychiatrycznego musi ulec radicalnej zmianie. Chorzy powinni przebywać w szpitalu tylko tak długo, jak wymaga tego proces leczenia. Potem powinni wrócić do domu, a jeżeli jest to nemożliwe - przenieść się do domu pomocy społecznej. Takie idee legły u podstaw rozwiązań przyjętych w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego. Rozporządzenie ministra pracy i polityki socjalnej w sprawie szczegółowego sposobu działania w sprawie przyjęcia do domu pomocy społecznej oraz wypisania z takiego domu osoby chorej psychicznie lub upośledzonej umysłowo jest aktem wykonawczym do tej ustawy.

Minister rozporządził w nim, że do takiego domu trafić może osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokojenia swych podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z pomocy innych osób, a nie wymaga leczenia szpitalnego. Skierowanie wydaje wojewoda w trybie ustawy o pomocy społecznej, ale na wniosek kierownika szpitala psychiatrycznego lub przedstawiciela ustawowego chorego.

Rozporządzenie przewiduje możliwość umieszczenia chorego w domu pomocy społecznej bez jego zgody. Orzeka w tej sprawie sąd opiekuńczy. Werdykt taki dopuszczalny jest tylko wtedy, gdy brak opieki zagroża życiu tego człowieka. Do czasu wydania orzeczenia opieka nad nim leży w gestii terenowych ośrodków pomocy społecznej. Decyzję o skierowaniu do konkretnego domu wydaje wojewoda. Kandydat na pensjonariusza nie musi wypełniać wniosku o przyjęcie, nie trzeba też prowadzić wywiadu środowiskowego. Sprawy odpłatności za jego pobyt regulują przepisy ustawy o pomoci społecznej.

Minister przewidział także sytuację, w której chory przewożony jest do domu pomocy społecznej pod przymusem. Musi być przy tym pracownik socjalny ośrodka opiekuńca społecznego. On także powinien zawiadomić gminę o potrzebie porozumienia się z policją w celu zabezpieczenia - do czasu ustanowienia kura-

tora - mienia pensjonariusza. Kuratora ustanawia się zawsze, gdy osoba taka potrzebuje pomocy w prowadzeniu spraw majątkowych czy osobistych.

Pensjonariusza melduje się w takim domu na pobyt czasowy, jeśli przed przyjęciem przebywał w swym środowisku, a na pobyt stały - jeśli trafił tam ze szpitala.

Przepisy nie zabraniają przekazywania do domów pomocy społecznej chorych agresywnych. Być może nie jest to błąd - lekarze na ogół przyjmują, że chorzy agresywni powinni być poddawani intensywnemu leczeniu. Czy jednak kwestia agresywności (albo możliwości występowania zachowań agresywnych w przeszłości) przy przekazywaniu chorych psychicznie do placówek pomocy społecznej rozpatrywana jest wystarczająco wnikiwie? Wyпадek sprzed kilku dni świadczy, że decyzje mogą zapadać pochopnie. W szpitalu tak brutalny atak byłby z pewnością udaremiony znacznie wcześniej.

PODATEK OD PRASY I BILETÓW

Jak obliczać przychód przy komisowej sprzedaży prasy i biletów dla ewentualnego ustalenia granicy przychodów, od której zależy opodatkowanie w formie ryczałtu ewidencjonowanego: od prowizji czy od całej wartości - pyta nasza czytelniczka z gminy Jabłonka.

Przychodem z działalności gospodarczej przy sprzedaży komisowej i przy sprzedaży jednorazowych biletów komunikacji miejskiej jest prowizja. Zaznaczmy jednak, że jeżeli prowadzący kiosk nabywa prasę w celu dalszej sprzedaży, jest to działalność handlowa i wówczas przychody ze sprzedaży prasy są opodatkowane według stawki 3 proc. od całosci przychodu.

Przy sprzedaży komisowej oraz biletów komunikacji miejskiej kwotę prowizji przyjmuje się też do obliczania przychodu podatnika, decydującego o tym, czy w danym roku podatkowym jest on objęty ryczałem ewidencjonowanym czy nie.

Wysokość opodatkowania tym ryczałem normuje rozporządzenie ministra finansów z 23 grudnia 1994 r. w sprawie zryczałtowanego podatku dochodowego od przychodów osób fizycznych (Dz.U. nr.140, poz 786, zmiana: Dz.U. z 1995 r. nr 9, poz 43;)

Zgodnie z paragrafem 4 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia z działalności handlowej w zakresie sprzedaży jednorazowych biletów autobusowych i tramwajowych, znaczków do biletów miesięcznych, znaków opłaty skarbowej, znaczków pocztowych, żetonów i kart magnetycznych do automatów zryczałtowany podatek wynosi 5,5 proc. uzyskanej prowizji.

W myśl natomiast paragrafu 4 ust. 1 pkt 6 tego rozporządzenia zryczałtowany podatek dochodowy ze sprzedaży na podstawie umowy komisji wynosi 8,5 proc. uzyskanej przez komisanta prowizji. Taką daninę ma więc płacić czytelniczka od sprzedaży komisowej prasy, pod warunkiem, że ma zawartą umowę komisji.

HVIEZDY O NÁS

ŠKORPIÓN
(24.10.-22.11.)

Snaž sa brať všetko aspoň spolu, ce tak vážne ako doteraz, a uvidíš, že život môže byť oveľa prijemnejší. Neustále t'a zaťažujú nevyriešené problémy. Musíš ich konečne zdolať, lebo sa nezbaviš starostí. Nervózne ovzdušie ti absolútne nepomôže. Nezabúdaj, že najprv treba dvakrát pomyslieť a až potom konat', a nie naopak.

STRELEC
(23.11.-21.12.)

Už dlhší čas t'a trápi istá záležitosť, ktorá sústredí celú tvoju pozomosť. Teraz sa však konečne vyrieši vo tvoj prospech. Žiaľ, potom sa však opäť začnú nové problémy. Iba politikou malých ústupkov si budeš môcť vybojať lepšie postavenie. Preto musíš zachovať kľud, čo bude najlepším riešením taktiež v tvojom osobnom živote. Najlepším dokonca aj vtedy, keby problémy boli naozaj vážne a zložité.

KOZOROŽEC
(22.12.-20.1.)

Snažíš sa byť objektívny a na nikoho neútočiš bez väčnejších príčin. Získalo ti to mnoho ľudskej sympatie. Nevystavuj sa teraz nebezpečenstvu, že ju stratiš. Keď sa dokážeš ovládnut' v tăžkých situáciach, výrazne si upevníš svoje postavanie. V drobných sporoch, ktoré t'a práve znepokojujú, nie je najdôležitejšie to, či máš pravdu ty, alebo tvor protivník. Venuj radšej pozornosť každodenným úloham a povinnostiam.

VODNÁR
(21.1.-18.2.)

Za tvojimi plecami sa deje čosi zlé, o čom nemáš najmenšej potuchy. Bolo by dobre keby si si to všimol, keďže to môže mať pre teba veľký význam. Naraziš na odpor práve tam, kde si to najmenej očakával. Rýchlo sa dozvieš, čomu alebo lepšie povedané komu za to vďačíš. Určite ti to pomôže rýchlejšie a účinnejšie prekonat' tăžkosť.

RYBY
(19.2.-20.3.)

Zdá sa, že tvoje záľuby začínajú byť priliš nákladné. Postavil si si hierarchiu potrieb hore nohami. Tvoji najblíži očakávajú, že konečne splniš dávne sľuby, že začneš myslieť aj na iných, nielen na seba. Keď splniš ich očakávania, obzor sa určite vyjasní. Nesmieš však priliš dlho čakať, lebo premeškás tú najvhodnejšiu chvíľu a potom už bude naozaj neskoro na akúkoľvek nápravu.

BARAN
(21.3.-20.4.)

Poznáš zaujímavé podrobnosti istých udalostí trochu neskôr. Teraz sa musíš predovšetkým zotaviť a nabrať nových sil. Čaká t'a jedno dôležité a veľmi tăžké rozhodnutie. Musíš však vybrať naď vhodný okamžik. V tvojej situácii bude mať veľký význam vyriešenie osobných problémov, ako aj viacerých finančných otázok, ktoré ti v poslednom čase robili veľké starosti.

BÝK
(21.4.-20.5.)

V poslednom čase sa neustále obávaš, že ti nebudú stačiť sily a energia, aby si uskutočnil svoje plány. Nie je to však dostatočný argument. Neustálym očakávaním nič nedosiahneš. V tvojej situácii môže priniesť úspech len rozhodné a dobre premyslené konanie. Môžeš sa spoľahnúť na rady kompetentnejších osôb a samozrejme ne pomoc najbližšieho okolia, najmä rodiny.

BLÍŽENCI
(21.5.-21.6.)

Musíš vedieť, že toje predstavy sú od základov chybné. Predovšetkým je nutné, aby si zmenil taktiku. Zdá sa, že ľudí nehodnotíš správne. Ti, s ktorími chceš spolupracovať, musia vyhovovať určitým podmienkam. Neobracaj sa k ľuďom plecami, ale dobre si rozmyslí, komu môžeš dôverovať. Koncom mesiaca t'a čaká rozhovor, ktorý vyjasní veľa pochybností a pomôže ti vybrať správnu cestu.

RAK
(22.6.-22.7.)

Onedlho sa ti naskytne vhodná príležitosť, aby si splnil svoje túžby. Všetky tvoje návrhy a iniciatívy budú prijaté priaznivo a s veľkou spokojnosťou. Teraz bude mnoho závisieť na tvojej činorodosti. Snaž sa zmobilizovať všetky svoje sily. Tak šťastná zhoda okolností sa už nemusí opakovať. Tak teda do toho, ako hovoria fanúškovia.

LEV
(23.7.-23.8.)

V najbližšom čase tvoja trpežnosť bude podrobena tăžkej skúške. Keď ju predeštúpešne, všetko sa obráti k lepšiemu. Zbavíš sa zlej nálad, neustálych obáv o budúnosť, ako aj rôznych podozrení, ktoré sú väčšinou nepodstatnené. S novou energiou sa budeš môcť sústredit' na to, čo si už dávno sám užnal za najdôležitejšie..

PANNA
(24.8.-23.9.)

Vyzera to, že obviňuješ celý svet, že zavinil tvoje neúspechy. Zamysli sa však, či tvoje konanie bolo vždy v poriadku, či priliš nepodliehať vplyvom svojho okolia? Či náhodou nie je tak, že sa najprv pre niečo rozhodneš a potom opäť cúvaš. Rozhodne musíš prestať vŕhať a sám sa rozhodnúť. Nemusíš vždycky počúvať rôznych našepkávačov, o ktorých úprimnosti nie si celkom presvedčený.

VÁHY
(24.9.-23.10.)

Zdá sa, že v najbližšom období t'a čakajú nové známosti a snáď aj nové priateľstvá. Konečne sa vymaniš z istej rezervy voči ľuďom, ktorí je pre teba taká charakteristická. Pamätaj, že nemôžeš byť vždy len divákom, ale musíš sa stať účastníkom. Nezabúdaj ani na to, že aj to najlepšie priateľstvo nevydrží dlho bez vzájomnosti.

NÁŠ TEST**Ako si rozumiete s ľuďmi?****1. Do akej miery sa zaujímate o politiku?**

a/ Vôbec sa o ňu nezaujímam - 0 b/ Trochu - 2; c/ Pomerne dosť - 4.

2. Zavolali by ste policiu aj pri malej automobilovej nehode?

a/ Nie - 0; b/ Áno, pre istotu - 4; c/ Len keby mala mať dohru na súde - 2.

3. Je pre vás ľahké robiť si zo seba žarty?

a/ Väčšinou áno - 1; b/ Nie - 4.

4. Pri akej literatúre sa najlepšie cítite, respektívne najlepšie sa uvoľníte?

a/ Klasickej - 0; b/ Detektívnej - 4; c/ Komiksoch - 2.

5. Posudzujú vás vaši blízki správne?

a/ Vo všeobecnosti áno - 0; b/ Raz áno, inokedy nie - 2; c/ Väčšinou nie - 4.

6. Čo si myslíte o takomto prísloví: Škodoradost' je najväčšia radosť?

a/ Je to stopercentná hlúpost' - 0; b/ To záleží od situácie - 2; c/ Je to podľa mňa pravda - 4.

VÝSLEDKY

Do 7 bodov: Ste rozhodne veľmi rezervovaný(á). Zvyčajne chodíte veľmi opatrné okolo takzanej horúcej kaše, lebo nechcete vyzeráť dotieravo. Preto sa stáva, že niekedy ľudia nerozumejú, čo vlastne chcete povedať. Aj tu využite po tom, aby ste sa s nimi zblížili a dozvedeli sa o nich čo najviac. Žiaľ, toto želanie sa vám len málokedy splní, lebo ich nechcete obťažovať zvedavými otázkami, keďže je to podľa vás výhradne presvedčenia dotieravost'. Tako sa už vopred vyhýbate možnému odmietnutiu. Ak sa však budete báť sklamania, len t'ako nadviažete priateľské kontakty s ľuďmi. Mali by ste byť k ľuďom otvorennejší.

8 až 16 bodov: Ste typom človeka, ktorý si zvyčajne vopred premyslí, čo chce povedať. Ak už niekomu musíte naozaj niečo vyčítať, prípadne riešiť nejakú

Dnes máme špagety. Oblieč si proto túto klobasu!

Novákovci prišli na návštěvu. Malý Janko videl ako ujo Novák sype niečo rybičkám v akváriu.

- Ujo, čo im to sypeš? - pýta sa.
- Vodné blchy.
- Och, aký si len zlý! Dobre vieš, že chúdence ryby sa nemôžu poškrabáť.

***

Pôrodná asistentka upozorňuje malého Janka:

- Do spálne nemôžeš ísiť, lebo mamičku uštipol bocian a je nemocná!
- Hergot! Taký ťažký pôrod a ešte toto!

***

Policajt zastaví auto a žiada od vodiča doklady. Ten mu ich podáva s prosbou:

- Nech sa páči. Len ma, prosím vás, dlho nezdržujte. Vaši kolegovia sú mi v pätach.

***

Počas rozvodového konania sa sudca pýta:

- Je to pravda, že ste sa vydali z veľkej lásky?
- Áno, pán sudca, ale rozhodniť sa chceme z rozumných dôvodov.

***

- Prečo pláčeš, chlapče?
- Spadol som a zašpinil som si šaty.

- Ved' ich možno vyzlečť a vyprášiť!
- Otec ich vypráší aj bez vyzliekania...

***

- Je iba päť miest, kde by som sa dala pobozkať, - vraví dievčina svojmu mládencovi.

- Povedz kde, - prosí mládenec.
- Paríž, San Remo, Rím, Acapulco a Benátky.

***

Matka sa nahnevane pýta malého Jurka:

- Kde je torta?
- Dal som ju jednému hladnému chlapcov...
- No, dobre. Urobil si dobrý skutoč... A kde je ten hladný chlapec?
- Pozeráš sa naňho!

***

V predvečer vianočných sviatkov sa v obchode stretnú dvaja Škóti.

- Kúpil si dačo?
- Hej, barometer.
- Aký si ty márnootratník! Vari niktoto z tvojej rodiny nemá reumu?

***

Spýtali sa lekára, prečo sa začal špecializovať na liečbu kožných chorôb. Odpovedal:

- Mal som tri dôvody. Po prvé: moji pacienti ma nebudú nikdy v noci budíť. Po druhé: na kožnú chorobu nikdy neumrú. A po treťe: málokedy sa stane, že sa niekto z nich vyliečí!

MENO VEŠTÍ

MARTINA - dosť nezvyklé a trochu snobistické meno, ktoré sa na na Spiši či Orave skoro vôbec nevyskytuje.

Žena s týmto menom je osobou astenickou, štíhlou, priam chudou, niekedy dokonca kostnatou, spravidla s malým poprsím. Nie je príliš pekná. Má hnédé a niekedy až červené vlasy, obyčajne rovné, pevné a husté. Jej tvár je obyčajne okrúhla a len zriedkakedy trochu podlhovastá. Rada sa pekne oblieka, ale nie je to moderné oblečenie, hoci jej šaty sú ušité z kvalitných a drahých látok. Ked' sa na ňu pozrieme, vyzerá akoby bola stále nahnevaná a zlá. Taká aj je, na dôvadok aj trochu zlomyseľná, neprijemná, ľstivá, chytráčka, ale dobrá diplomatka - samozrejme závisle od okolnosti. Často je bezohľadná, túžiac po moci a poctách, podľa egoistickej zásady: Čo by ma čert zobraľ, čo by hrom udrel, ale ja svoje musím dosiahnuť.

Hovoriac pravdu, Martina najčastejšie dosahuje to, čo si zaumieni najmä preto, že je tvrdohlavá a vytrvalá. Dosahuje vysoké funkcie predovšetkým vďaka svojej obratnosti a najmä ctížiadostivosti, alebo aj vďaka svojmu poslušnému manželovi, ktorého si získava nielen prosbami, ale aj hrozbam a rozvodom s prvou manželkou. Je zaujímavé, že Martina - ako sme už spomínali - aj keď nie je pekná a dokonca zdalo by sa, že je bez sexu, jednako muži po nej lipnú asi podľa zásady paradoxov. Má teda u nich úspech a preto neprekvapuje, že sa často vydáva pomerne skoro.

Martina je od malička málo spoločenská a nemá veľa priateľov. Naopak, často býva prenasledovaná inými deťmi, máva komplexy a býva pomstychtivá. Ked' je ešte len dieťa, často o nej hovoria, že je debilná, čo však nie je pravda. Je totiž veľmi bystrá a v škole sa celkom dobre učí. Často študuje na strednej, ba aj na vysokej škole, nezriedka si volí umelecké smery. Býva z nej dobrá umelkyňa, speváčka, vedúca, riadička a pod.

Ked' je vydatá, často v mnohom prevyšuje svojho manžela, ktorého spravidla zdominuje a je hlavou domácnosti. Ked' je rolníčkou, vďaka svojmu vzdelaniu a dôtipu rýchle dosahuje blahobyt. Ked'že rodičia a súrodenci ju nemajú veľmi radi, cítia sa osamotená a stále túži po láске. Voči rodine je Martina podozrivavá a neraz až trochu zlomyseľná. Má cholerický temperament a ľudia o nej často hovoria, že je bosorka. (js)

SNÁR

Verite snom? Nie? Ani my neverime, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to ostatne iba zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snival:

Majetok veľký mať - v najbližšom čase môžeš očakávať nejakú stratu. Maťovať sa nechať - šťastie v láске.

Maliarom byť - si milovníkom krásy v každej podobe; vidieť ho - budeš mať veľa šťastia.

Mesiac - šťastie v láске; polmesiac - premenlivosť v láске, podnikaní a pod.

Mokrý byť - niekto ťa ohovára.

Mrázka vidieť - neočakávaná pomoc; byť ním - zanedlho ťa stretne šťastie.

Mrzutosti - očakávaj nejaké hádky.

Múzeum, navštíviť ho - dobre využije svoj život.

Mydlo - usporiadať svoje záležitosti; kupovať - dobrá domácnosť; používať - blúdiť po nebezpečných cestách.

Mydlové bubliny - zažiješ krátke nešťastie.

Náhrobný kameň vidieť - smútok, smútocná udalosť.

Náhrdelník vidieť - spokojnosť; nosiť - čakaj v najbližšom čase nejaké príjmy.

Nákladom byť zaťažený - čaká ťa riešenie ťažkých záležitostí; zo seba zhadzovať - zbaviš sa nepríjemných pomerov.

Náplast' vidieť - pravdepodobne neveľká hmotná škoda; na ranu prípravovať - poskytneš niekomu účinnú pomoc; priložiť si - počas nemoči bud' opatrny; mať na oku - urážka.

trápnu a súčasne komplikovanú situáciu, urobíte to najčastejšie takticky a veľmi ohľaduplnie. Občas sa však stáva, že sa vám pritom jednako vyklízne dajaké slovo, ktoré by ste radšej nepovedali. Ako duchaprotomný človek snažíte sa to zváčša šarmantne zakryť tak, že skrátku hovoríte ďalej a tvárite sa, ako by sa vôbec nič zvláštne nestalo. Porozmýšľajte trochu, či vaše komunikovanie s ľuďmi je správne.

Nad 16 bodov: Častejšie sa vám stáva, najmä keď sa v rozhovore dostanete do švungu, že si - hovoriac obrazne - nedávate servítku pred ústa. Vzápäť to oľtujete, a hned' sa snažíte ospravedlniť. Tako však už nemožno zakryť, že sa vám niečo neopatrnne vyšmyklo z úst. Slúži vám ku cti, že máte zmysel pre správodlivosť. Musíme totiž podotknúť, že sa zvyčajne takto správate vtedy, keď sa cítíte napadnutý(á), alebo keď niekomu ubližujú. Ide však o to, že práve vtedy by ste si mali skutočne dobre rozmysliť, čo poviete. Ved' aj porekadlo hovorí: Dvakrát rozmyšľaj, raz konaj.

Whitney Houstonová, čierna speváčka a herečka je na vrchole slávy. Čoraz častejšie sa však hovorí o jej rozmaroch a dokonca nevyrovnanosti.

Whitneyne nálady v poslednom čase najviac pociťuje filmový štáb, s ktorým natáča. Na jej žiadosť bolo treba rozobrať nákladnú dekoráciu, ktorú stavali celú noc pri jazere v štáte Arizona, lebo hviezda ráno oznámila, že jej je tu zima. A keďže mali terén prenajatý len na jeden deň, museli všetko stavať ešte raz na inom mieste. Niekoľko dní predtým, tiež počas nakrúcania, vrtosivá herečka rozbijala v reštaurácii taniere a kričala, že nemôže pracovať, lebo jej je teplo. Filmári to všetko trpeľivo znášajú. Whitney je vraj ako herečka vynikajúca... Na fotografii: Whitney Houstonová

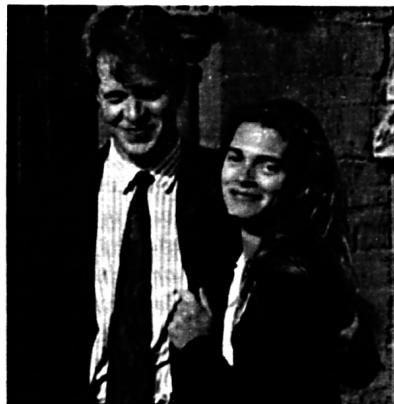
Sobáš v Monaku. Predstavujeme vám svadobnú fotografiu princezny Stefanie a Daniela Ducrueta, bývalého ochrancu na dvore. 30-ročná Stefania pochádza zo starého kniežacieho rodu Grimaldiovcov, ale vzhľadom na jej dávne nezodpovedné romániky ju nazývali „šialenou princeznou“.

Stefania a Ducruet sú spolu už niekoľko rokov a majú 2 deti: Louisa, narodeného v r. 1992 a ročného Paulínu. Na civilnom sobáši bolo až 50 ľudí, ale večernej hostiny sa zúčastnilo až 300 osôb. Nevesta mala oblečenie biele krajkové šaty, ušité podľa návrhu monackého obchodného domu Jiki.

Celý svet už vie o manželských nezhodách v kráľovskej rodine Windsorovcov - obaja synovia kráľovnej Alžbety II. žijú so svojimi manželkami v separácii. Nevera, krátkodobé zmierenia a bližiace sa rozvody zaberajú na stránkach britskej tlače veľa miesta. Ale nešťastie prenasleduje aj d'alekú rodinu spojenú s kráľovským rodom. Hovorime o švagrovi princa Karola, bratovi princeznej Diany i Charlesovi Spencerovi.

Lord Spencer sa v roku 1989 oženil s krásnou 24-ročnou modelkou Victoriou Lovkwoodovou. Sobáš bol veľkolepý a mlado-manželia sa usadili v zámku Althorp, ktorý už štyri storočia patrí rodine Spencerovcov. Mladý Charles vyzeral na veľmi zaľúbeného, keď po desiatich dňoch známosti padol na kolena a požiadal Victoriu o ruku, sľubujúc jej nekonečnú vernosť. Ale už po šiestich mesiacoch sa Spencer vydal do Paríža so svojou bývalou priateľkou, novinárkou Sally Ann Lassonovou - len na jednu opojnú noc! Neskôr ich bolo oveľa viac a Sally Ann si intímne podrobnosti nenechávala len pre seba. Charlesova nevera, ako aj zodpovednosť za udržanie rodu Spencerovcov (majú 3 dcéry, syn sa narodil len pred rokom) Victoria začala pit' a dostala tiež anorexiu a bulímu. Nechcela sa liečiť, ale Spencer jej pohrozil rozvodom a odňatím detí. Nešťastná Victoria sa predsa len ocitla v psychiatrickej klinike v Ockley. Najviac ju chápe a aj navštevuje princezná Diana, ktorá tiež kedysi trpela na bulímu. Na fotografii: Charles Spencer a Victoria - ešte pred manželskou krízou

Nie je ľahké byť dcérou filmovej hviezdy. Keď bola Alison Eastwoodová malá, bola otcovým sladkým dievčatkom. Ale keď dorastala, otec jej pre svoju kariéru venoval stále menej času. Alison chcela na seba upozorniť za každú cenu. Rozhodla sa robiť mu ľažkosti. Začala drogovať, pit' a utekať z domu.

Konečne si to všimol aj otec. Slávny hrdenina v westernov energicky zakročil: sám odviezol dcéru do odvykového strediska pre mladých alkoholikov a narkomanov. Domov ju zobrajal až vtedy, keď ho lekári uistili, že sa liečenie podarilo. Dnes 22-ročná Alison pracuje ako modelka. Nie je to kariéra, akú si jej otec predstavoval, ale je spokojný, že dcéru zachránil pred hlbokým úpadkom.

Tajomstvá hviezd a modeliek. Čo robia filmové hviezdy a modelky, aby si udržali ideálnu postavu a mladosť?

Elle Macphersonová, 30-ročná Austrálčanka, jedna z najznámejších modeliek, má neporušiteľnú zásadu: je iba raz denne. Je to obvykle až večer a počas dňa si dovolí nanaďať jednu šálku kávy.

Carla Bruniová, krásna talianska top-modelka, nemá problémy s diétou - pretože nerada je. Najradšej má to, čo si sama uvarí. Sú to jednoduché jedlá z ryže, rýb a množstva zeleniny. Nepije žiadnen alkohol, denne pestuje joging.

Maryl Streepová, vzorná mama, býva s manželom a deťmi na dedine. Myslí si, že život v zdravom prostredí, v súlade s prírodou, je najlepším spôsobom na udržanie si dobrej fyzickej a psychickej formy. Konzumuje výlučne zdravé prírodné potraviny a tvrdí, že nechce byť pokusným králikom pre chemický priemysel. Čuduje sa ženám, ktoré chcú byť za každú cenu stále mladé a pekné. Sama by nikdy nešla na kozmetickú operáciu, ani na omladzujúci zákrok.

Princ a modelka. Monacké knieža Rainier III. z rodu Grimaldiovcov, ktorí vládnú v minikniežatstve na pobreží Stredozemného mora od roku 1733, to so svojimi troma deťmi nemá veru ľahké. Najstaršia dcéra Caroline nešťastne ovdovela a napriek tomu, že si našla trvalejšieho partnera Vincenta Lindona, nie je to panovníkovi veľmi po vôle. Nepáči sa mu ani partner a otec dvoch detí jeho najmladšej dcéry Stéphanie Daniel Ducruet, bývalý telesný strážca, pochádzajúci z chudobnej rybárskej rodiny. Veľké starosti robí Rainierovi aj jediný syn Albert, ktorý má už tridsaťsedem rokov, za sebou množstvo flirtov s nebývalými krásavicami (nechýbala medzi nimi ani Claudia Schifferová), no nie a nie si založiť rodinu!

Na nedávnej Veľkej cene Monaka automobilov formuly 1 sa na tribúne objavila po jeho boku portugalská modelka Natasha. Správali sa k sebe dosť dôverne, a tak sa znovu vynorila otázka: stane sa z krásnej Natasha (na snímke s princom) konečne monacká kniežná? Alebo ide o ďalší z nespočetných Albertových flirtov?

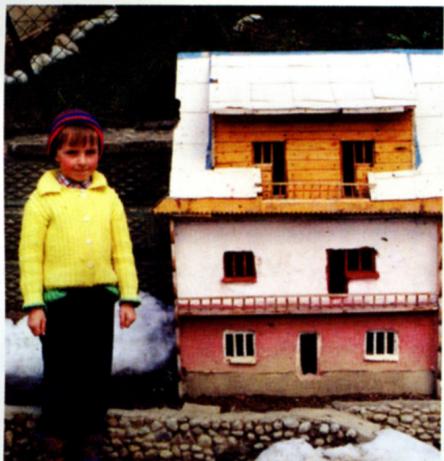
V Kacvíne

V Malej Lipnici

KRAJANSKÁ MLÁDEŽ NA SPIŠI A ORAVE

Foto: J. Povarčík,
J. Šternogá

V Lapšanke

V Repiskách-Grocholovom Potoku

V Krempachoch

Vo Výšných Lapšoch

V Jablonke

V Nedeci

Na kraji Repisk-Grocholovho Potoka. Foto: B.K.

**DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:
jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A-2 i B-3
(prospekty, etykiety, akcydensy, ulotki, książki itp.)**

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE: Biuro Zarządu Głównego TSP, 31-150 Kraków,
ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27
nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401 - 2017 - 132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW poleca do nabycia następujące publikacje:

- * Almanach *Słowacy w Polsce cz. I*, (rocznik), Kraków 1993 ..... 3,00 zł
- * Almanach *Słowacy w Polsce cz. III*, (rocznik), Kraków 1995 ..... 3,50 zł
- * J. Ciągwa, J. Szpernoga, *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*, Kraków 1994 ..... 2,50 zł
- * Zbigniew Tobjański, *Czesi w Polsce*, Kraków 1994 ..... 5,00 zł